

INFORME SOBRE LA SITUACIÓ DE LA LLANA A LES EXPLOTACIONS DE MENORCA

Associació Leader Illa de Menorca

Informe sobre la situació de la llana d'ovella a les explotacions de Menorca

Estudi realitzat per l'Associació Leader Illa de Menorca en el marc del projecte de cooperació LLARETSS (FEADER).

Equip tècnic: Montse Bau Puig (recerca bibliogràfica, recerca de contactes, entrevistes, interpretació de dades i redacció), Magdalena Adrover Roman (supervisió tècnica), David Doblado Triay (supervisió general), Roser Vidal Vidal (edició documental i comunicació).

ÍNDEX

1. Justificació	7
2. Objectius	7
3. Metodologia	8
4. Contextualització	9
4.1. Ramaderia ovina i producció de llana a Menorca	9
4.1.1. Ramaderia ovina	9
4.1.2. Producció de llana	12
4.1.2.1. Perspectiva dels ramaders d'oví	14
4.2. Comerç de la llana a Menorca	28
4.2.1. Llana exportada	28
4.2.2. Evolució dels preus	32
5. Iniciatives dutes a terme a Menorca	34
5.1. Iniciatives per a l'exportació de la llana de Menorca en el mercat tèxtil exterior	34
5.2. Iniciatives a nivell d'aprofitament agrícola	34
5.3. Iniciatives en el món artesanal	35
5.4. Iniciatives en el món de l'arquitectura i construcció	36
6. Marc normatiu	37
7. Anàlisi DAFO	38
8. Conclusions	40
9. Referències	42
10. Agraïments	43
Annex I	44
Annex II	49
Annex III	52
Transcripció d'entrevistes	52

ÍNDEX GRÀFICS

Gràfic 1. Caps de reproductors d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Ramadera GOIB ..	10
Gràfic 2. Explotacions d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Animal GOIB.....	11
Gràfic 3. Tipologia d'explotació (de producció i reproducció i oci) segons els bens inscrits el 2023 a Menorca. Font: Servei de Producció Animal GOIB	11
Gràfic 4. Proporció de reproductors de raça menorquina enfront el total de reproductors l'any 2023. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Associació de l'ovella autòctona de Menorca i del Servei de Producció Ramadera del GOIB.....	13
Gràfic 5. Estimació de la producció de llana a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i qüestionaris.....	14
Gràfic 6. Relació d'edat de les persones enquestades. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	16
Gràfic 7. Relació de la procedència dels enquestats segons municipi. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	16
Gràfic 8. Proporció d'explotacions adherides a diferents programes i associacions dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	17
Gràfic 9. Proporció d'explotacions ecològiques i no ecològiques dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	17
Gràfic 10. Proporció de tipologia de raça segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	18
Gràfic 11. Número de bens inscrits en la cartilla ramadera dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	19
Gràfic 12. Resposta a la pregunta "Quantes toses feu a l'any?" dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	20
Gràfic 13. Proporció d'enquestats que contracten els tonedors i els que no. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	21
Gràfic 14. Preu per tondre per ovella dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	21
Gràfic 15. Resposta dels enquestats a la pregunta "Teniu cura de no embrutar la llana al tondre?" Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	22
Gràfic 16. Quilos de llana produïda per any segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	22
Gràfic 17. Mitjana de quilos de llana produïda per ovella i any segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).....	23
Gràfic 18. Resposta a la pregunta "Què en feu de la llana?". Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	24

Gràfic 19. Resposta a la pregunta “En el passat heu venut / portat mai la llana a un gestor de Menorca (Cooperativa del Camp, Quesos Torralba, etc)?” Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	25
Gràfic 20. Preu pagat per Kg de llana al darrer any que la van vendre segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	25
Gràfic 21. Quilos de llana recollida a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes (<i>Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat</i>).	29
Gràfic 22. Quilos de llana recollida a Menorca segons empresa importadora. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes. (<i>Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat</i>).	30
Gràfic 23. Comparació entre l'estimació de llana produïda i la llana exportada fora de Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i resultats de les enquestes. (<i>Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades d'exportació del 2013 i a partir de 2020 no s'exporta llana fora de Menorca a través del circuit tradicional</i>).	31
Gràfic 24. Evolució dels proveïdors de llana a Sa Cooperativa del Camp de Ciutadella (el 2018 no es va realitzar recollida a la zona de ponent). Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes.	31
Gràfic 25. Evolució del preu pagat als pagesos per quilo de llana. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes. (<i>Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades de preus de 2013, 2014</i>).	33

ÍNDEX TAULES

Taula 1. Caps de reproductors d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Ramadera GOIB ...	10
Taula 2. Estimació de la producció de llana a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i qüestionaris i del Servei de Producció Ramadera del GOIB...	13
Taula 3. Tipus de races i percentatges segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).	18
Taula 4. Quilograms de llana recollits segons gestor. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes (Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat).	29
Taula 5. Preus pagats (euros) a cada proveïdor de llana segons any i gestor. En vermell els anys que Sa Cooperativa del Camp va realitzar la campanya venent directament a un importador de la península i no a Quesos Torralba. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes.	32
Taula 6. Nombre de persones i entitats contactades i tipus de recollida d'informació. Font: Pròpia (2023/24). *En el cas de les explotacions ramaderes s'entenen com a contactes totes les persones a qui es preveu que ha pogut arribar la informació a través de xarxes, correu electrònic i altres canals.	50
Taula 7. Nom de les persones i entitats contactades. Font Pròpia (2023/24).	51

1. JUSTIFICACIÓ

El present informe apareix per tal de conèixer en profunditat l'estat de la llana a les explotacions ramaderes de Menorca i poder així encarar solucions a l'actual problemàtica de la llana a l'illa.

La globalització del mercat tèxtil ha propiciat la nova entrada de fibres tèxtils que han relegat la llana a un producte no competitiu en el nostre territori. A més a més, tenint en compte la competència de llanes de més qualitat pels usos que la indústria requereix com la de raça merina, enfront les races presents a Menorca, els costos de transport deguts a la insularitat i la gran baixada de preu de la llana al mercat en els darrers anys, ha propiciat que des de 2019 la llana no s'exporti fora de Menorca cap a les indústries tèxtils que tradicionalment l'havien comprat. Aquest fet, ha propiciat que la llana que es produeix als llocs de Menorca, hagi quedat desproveïda de la principal sortida que havia tingut en el passat.

Així mateix, les normatives que regulen la gestió de la llana, considerada un subproducte animal no destinat a consum humà (SANDACH) de categoria 3, té unes implicacions en la gestió d'aquesta a les explotacions agràries que no sempre son conegudes i fàcils de gestionar pels ramaders.

Gràcies a l'estudi realitzat per APAEMA (*Informe sobre la situació de la llana d'ovella de les explotacions de Mallorca i la seva aplicabilitat en diferents usos, M.Adrover 2022*) dins del projecte pilot de Mallorca Rural, l'Associació Leader Illa de Menorca, ha vist necessari seguir l'estela d'aquest estudi per tal de recollir informació acurada d'aquesta situació a Menorca.

Aquest informe s'emmarca dins del projecte de cooperació LLARETSS: *Llana Recurs Tèxtil Sostenible i Saludable*, que l'Associació Leader Illa de Menorca lidera juntament amb Mallorca Rural per tal de revalorar la llana a Menorca i Mallorca i que es finança amb fons FEADER en el marc del Programa de Desenvolupament Rural de les illes Balears.

2. OBJECTIUS

- Analitzar la situació de la darrera dècada i fins a l'actualitat de la llana d'ovella i la seva problemàtica a Menorca.
- Conèixer de primera mà els motius i els condicionants de cada baula que intervé en la cadena de valor de la llana, des de les explotacions ramaderes fins a les indústries d'aprofitament.
- Identificar les iniciatives que hi han a Menorca i els agents interessats en treballar la llana.
- Contribuir al manteniment de la ramaderia extensiva i al desenvolupament rural de Menorca des de l'enfocament de la sostenibilitat.
- Identificar solucions cap a una gestió sostenible de la llana aplicables a Menorca.

3. METODOLOGIA

Per tal de realitzar aquest estudi i assolir els objectius marcats, ens hem basat amb la metodologia emprada per l'estudi realitzat per Mallorca Rural el 2022;

- Recopilació inicial d'informació i contactes d'interès.
- Disseny d'una enquesta online per a pagesos.
- Disseny de les diferents entrevistes presencials dirigides als sectors implicats.
- Entrevista a comprador de llana de la península (Catalunya).
- Treball de camp per obtenir resposta a les enquestes.
- Entrevistes i visites als contactes identificats de cada sector.
- Entrevistes i consultes telefòniques i per correu electrònic a altres persones o entitat d'interès.
- Recerca bibliogràfica complementària.
- Avaluació de totes les dades obtingudes, anàlisis DAFO i conclusions.

El punt de partida de l'estudi era el de conèixer els antecedents i context de la situació de la llana a Menorca i tenir un històric de l'evolució de les dades i preus dels darrers 10 anys (2013-2023). També s'ha analitzat la problemàtica des del punt de vista dels diferents agents implicats.

S'han entrevistat¹ a 7 pagesos (un dels quals és tonedor), 3 gestors de la llana (dos maduradors de formatge i una cooperativa), una empresa compradora de llana de la península, una artesana, un arquitecte, un tècnic del CIME (Medi Ambient), un veterinari (ADS Ovella Menorca). S'han realitzat consultes telefòniques i entrevistes a altres persones d'interès que estan recollides en l'Annex II. Finalment a part de la recerca bibliogràfica i seguint l'estela de l'estudi de Mallorca Rural 2022, s'ha realitzat una enquesta online per tal de conèixer la situació de la llana als llocs de Menorca (36 respostes). A partir de totes aquestes dades s'ha fet un anàlisis i DAFO de la situació actual i s'han emès unes conclusions.

El present estudi ha estat finalment realitzat per l'equip tècnic de l'Associació Leader Illa de Menorca, qui també ha portat l'assistència tècnica de les demés accions desenvolupades dins del projecte de cooperació LLARETSS.

¹ Transcripció de les entrevistes a l'Annex III.

4. CONTEXTUALITZACIÓ

En la recent publicació (2022) de l'estudi realitzat per Mallorca Rural a través d'APAEMA (M.Adrover) sobre la situació de la llana d'ovella a les explotacions de Mallorca i la seva aplicabilitat en diferents usos, es realitza una descripció detallada dels següents punts:

- Caracterització de la llana
- Producció mundial i estatal de la llana
- Mercat de la llana
- Iniciatives davant la crisi del sector
- Usos alternatius per la llana
- Normativa aplicable a la llana

Per tant, en aquest present estudi ens centrarem només en la informació relativa a Menorca i amb les novetats que hi ha hagut en temes normatius a Balears des del dia de la publicació de l'estudi de Mallorca Rural.

4.1. Ramaderia ovina i producció de llana a Menorca

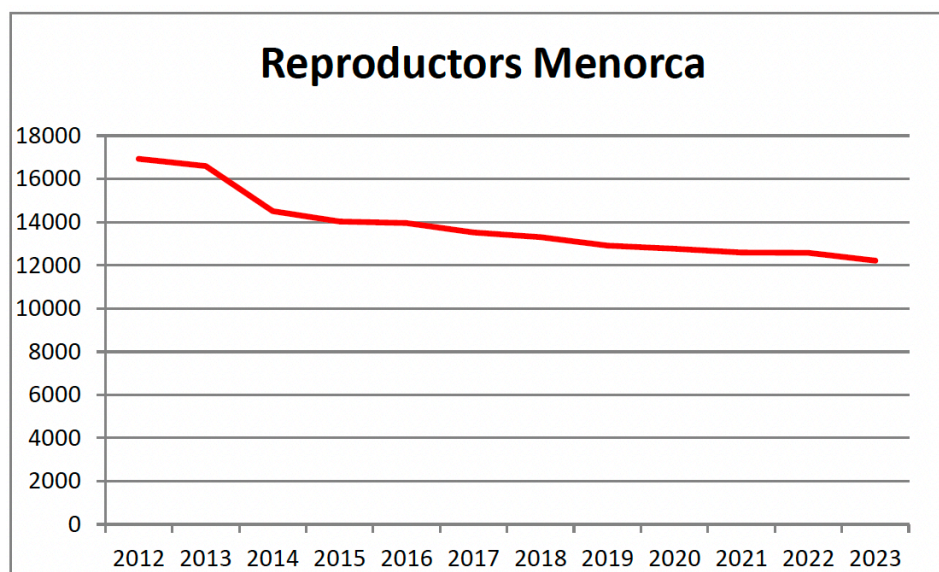
4.1.1. Ramaderia ovina

Pel que fa al nombre d'ovelles a Menorca el nombre de caps ha seguit la mateixa tendència a la baixa en els darrers anys que ha patit el conjunt de les Illes Balears, passant de 16.926 el 2012 a 12.218 animals reproductors registrats el 2023 (Servei de Ramaderia Producció i Benestar Animal GOIB), això representa una disminució de més d'un quart de la cabana de reproductors en 11 anys.

La cabana ovina a Menorca es manté degut a la peculiaritat del paisatge mosaic de Menorca on les terres de menys valor pel cultiu es dediquen a la pastura lliure pels bous, oferint-ne un rendiment sense aportar grans despeses a nivell alimentari ni sanitari. També és habitual que persones que no es dediquen professionalment a la ramaderia tinguin ramats per tal de simplement mantenir les marines i tanques netes.

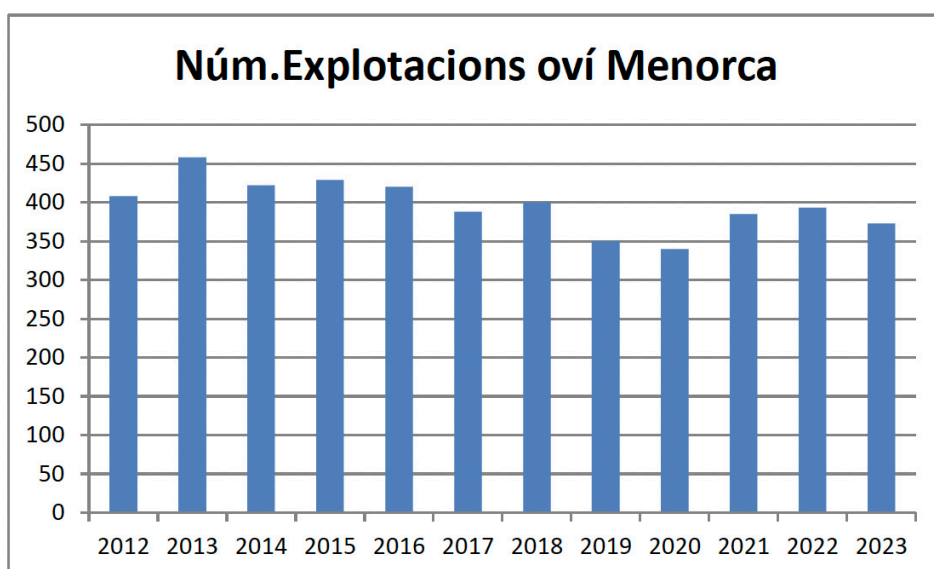
Any	Mascles	Femelles	Total Reproductors
2012	642	16.284	16.926
2013	656	15.943	16.599
2014	604	13.899	14.503
2015	573	13.461	14.034
2016	594	13.366	13.960
2017	532	12.990	13.522
2018	536	12.767	13.303
2019	507	12.400	12.907
2020	501	12.260	12.761
2021	506	12.088	12.594
2022	624	11.950	12.574
2023	471	11.747	12.218

Taula 1. Caps de reproductors d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Ramadera GOIB.

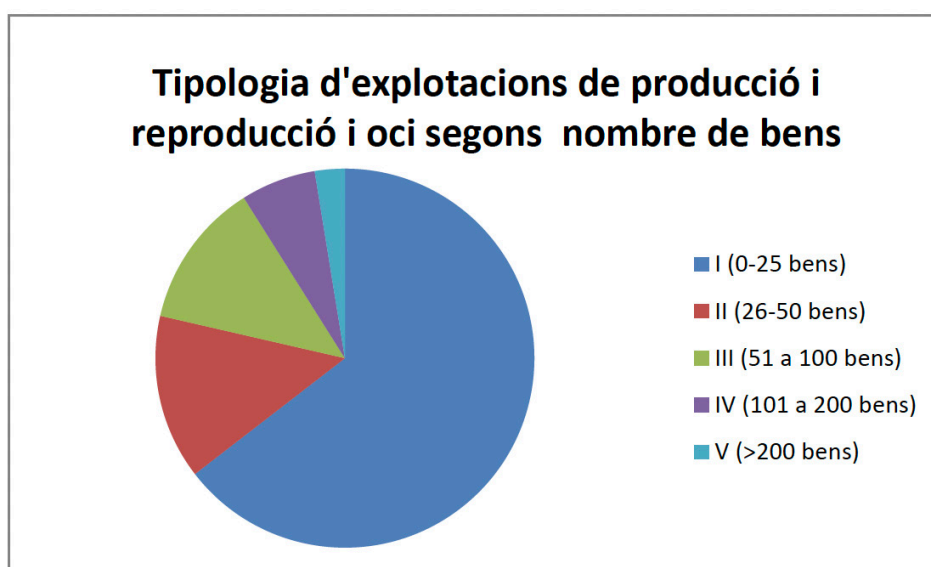

Gràfic 1. Caps de reproductors d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Ramadera GOIB.

Les dades obtingudes del Servei de Producció Ramadera recullen 373 explotacions ramaderes d'oví a Menorca el 2023. Tot i així, les dades aportades per l'IRFAP del mateix any, les quals no comptabilitzen les explotacions d'oví amb menys de 5 animals, son de 221. Aquestes diferències es deuen a que part de les explotacions, tal i com s'ha comentat anteriorment, no es dediquen professionalment a la ramaderia ovina sinó que mantenen als bens per a la gestió de les tanques a uns nombres molt reduïts, i que una part de les finques adscrites ho son només a nivell de pastura però no tenen bens inscrits.

Gràfic 2. Explotacions d'oví a Menorca. Font: Servei de Producció Animal GOIB.

Gràfic 3. Tipologia d'explotació (de producció i reproducció i oci) segons els bens inscrits el 2023 a Menorca. Font: Servei de Producció Animal GOIB.

La distribució dels bens en les explotacions de producció i reproducció i també les d'oci (que son aproximadament el 85% de les totals), ens mostra que més de la meitat d'aquestes explotacions, un 65%, tenen entre 0 i 25 bens (Tipologia I), un 14% entre 26 i 50 bens (Tipologia II), un 12 % entre 41 i 100 bens (Tipologia III), un 6% entre 101 i 200 bens (Tipologia IV) i un només 8 explotacions (un 3%) tenen més de 200 bens (Tipologia V).

Així, veiem que a Menorca els ramats d'oví son més aviat petits, complementaris moltes vegades a una altra activitat ramadera com pot ser la bovina i que les explotacions amb més de 50 bens son minoritàries.

4.1.2. Producció de llana

No hi ha dades acurades de la producció de llana a Menorca. Per tal d'extrapol·lar-la, ens hem basat en dues aproximacions. La primera, en les dades d'exportació de llana de Menorca a la península, tot i que és una subestimació del total, ja que no s'exportava el 100% del total produït. La segona, en el nombre d'animals reproductors, que és el nombre constant al llarg de l'any i que ha de ser tòs, multiplicat per l'estimació de llana produïda per animal i per any. Aquesta estimació, es basa en les dades aportades pels ramaders enquestats², que estaria al voltant dels 3,58 kgs de llana per be i per any, superant així, la producció mitjana de llana a Mallorca (1,6 Kg llana/be/any), i del be de raça mallorquina (1,39 Kg llana/be/any) o de raça roja mallorquina (2,53 Kg llana/be/any) (Mallorca Rural, 2022).

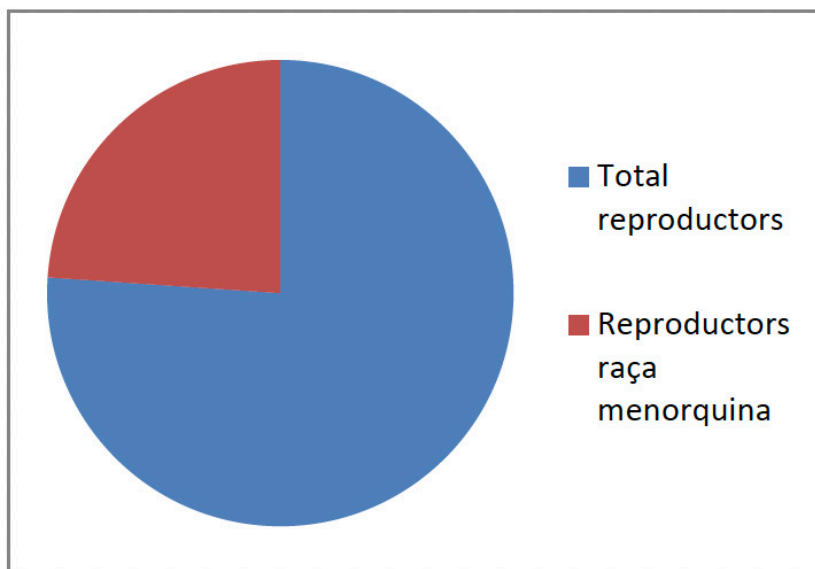
Pel que fa a la producció de la llana a Menorca, aquesta presenta una peculiaritat dins les Illes Balears. Aquest fet és degut a que una part del cens d'ovelles a Menorca és de raça autòctona de Menorca i aquesta es ton dues vegades l'any (3.842 animals en el cens d'animals inscrits en el registre genealògic de raça per explotació a dia 01/01/2024, Associació de l'Ovella Autòctona de Menorca). Una tosa a la primavera-estiu i l'altra ben passat l'estiu (retosa). Tot i que durant la retosa la quantitat de llana de l'animal és menor, si que és una pràctica estesa en gairebé en la totalitat de les explotacions d'oví a Menorca que tenen raça menorquina pel bon maneig de l'animal. Aquesta peculiaritat fa que la producció de llana sigui superior que en altres races.

Foto 1. Ovella de raça autòctona de Menorca.

² Veure apartat resultats "Qüestionari sobre la situació de la llana d'ovella de les explotacions de Menorca" a la pàgina 15

Tenint en compte el nombre de reproductors de raça menorquina (3.842) i el total de reproductors a Menorca (12.218) del 2023, podem extrapolar que aproximadament més d'un quart dels reproductors a Menorca són de raça menorquina (31,45%). Aquesta raça, com s'ha comentat i segons les apreciacions dels ramaders, tindria una producció més elevada de llana, essent de 3,5 Kg a 4 kgs de llana per be per any.

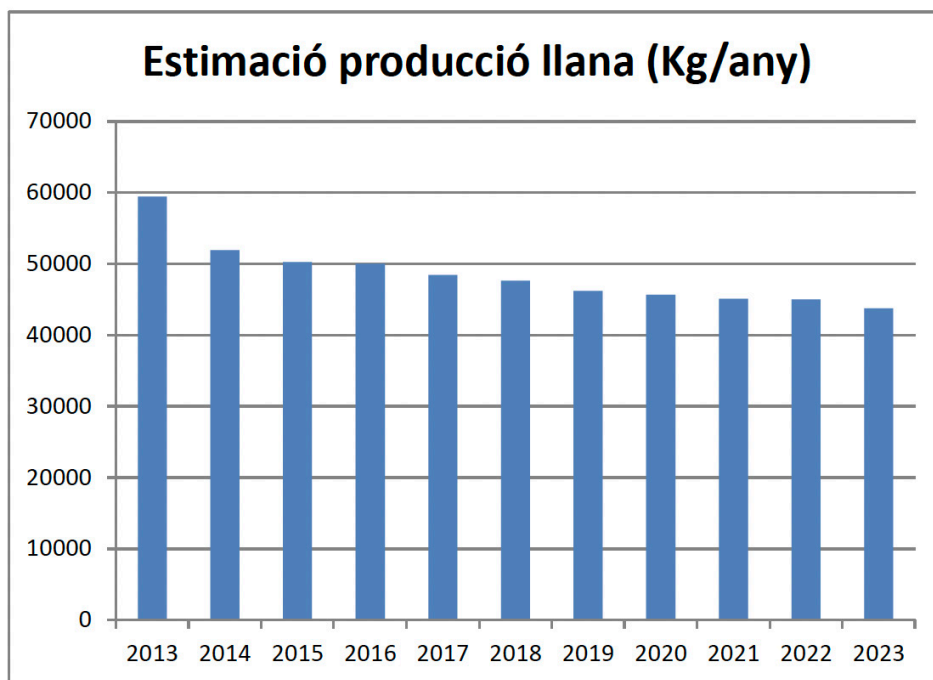

Gràfic 4. Proporció de reproductors de raça menorquina enfront el total de reproductors l'any 2023. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Associació de l'ovella autòctona de Menorca i del Servei de Producció Ramadera del GOIB.

El present informe, ha utilitzat com a valor de referència de producció de llana per be els resultats de les enquestes realitzades a 36 ramaders. Així, el valor obtingut és de 3,58 Kg llana/be/any. Amb aquesta consideració, es presenten les següents dades d'estimació de producció de llana a Menorca:

Any	Estimació producció llana (Kgs/any)
2013	59.424,42
2014	51.920,74
2015	50.241,72
2016	49.976,8
2017	48.408,76
2018	47.624,74
2019	46.207,06
2020	45.684,38
2021	45.086,52
2022	45.014,92
2023	43.740,44

Taula 2. Estimació de la producció de llana a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i qüestionaris i del Servei de Producció Ramadera del GOIB.

Gràfic 5. Estimació de la producció de llana a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i qüestionaris.

Per reafirmar aquestes estimacions ens fixem amb la dada de llana exportada de Menorca el 2016 (31.686 Kg), any en què es va pagar a un preu més alt en la darrera dècada i que per tant, suposadament, va engrescar a més pagesos a vendre-la. En aquest cas s'ha dividit pel nombre de reproductors del mateix any (13.960). Així, el valor mitjà seria de 2,26 Kg de llana per be per any. A més, cal esmentar que les campanyes de recollida de llana son principalment després de la primera tosa (a l'estiu), per tant, la llana enviada majoritàriament és d'una sola tosa, i possiblement part de la guardada de la retosa de l'any anterior. Segons les dades proporcionades per sa Cooperativa del Camp, el 2015 la campanya de recollida de llana i exportació va ser a la tardor/hivern, per tant, podem imaginar que la campanya de llana del 2016 va ser majoritàriament llana de la primera tosa del 2016. Tenint en compte que no tota la llana surt de Menorca, ja que una part es queda a l'illa, podem extrapolar que la mitjana de producció de llana per be hauria de ser superior a aquesta valor. Per tant, podem estimar que 3,58 Kg de llana per be com a mínim no és una subestimació de la llana produïda a Menorca. Tot i així, aquestes dades son estimacions extretes a partir de les entrevistes, els qüestionaris i l'experiència pròpia de la redactora del present informe.

4.1.2.1. Perspectiva dels ramaders d'oví

Per tal de tenir una fotografia més real de la situació de la llana a les explotacions ramaderes d'oví a Menorca i davant la impossibilitat d'entrevistar a tots els ramaders, es va realitzar un formulari online per obtenir més informació del que ha passat i passa actualment amb la seva llana, dels seus problemes, de les seves perspectives de futur i de les seves demandes entre d'altres. Així, de l'agost al novembre de 2023 es va llançar l'enquesta "Qüestionari sobre la situació de la llana d'ovella a les explotacions de Menorca" per als ramaders d'oví a Menorca. Es va donar a conèixer via web de l'Associació Leader Illa de Menorca i a les seves xarxes socials i també es va enviar a diferents associacions, via correu electrònic i Whatsapp, relacionades amb el món ramader (Associació de l'ovella de raça autòctona de Menorca, GOB Menorca, APAEM, AGRAME, etc.) i a particulars. També se'n van recollir de manera presencial a les instal·lacions de sa Granja (Maó).

Finalment es va complementar amb algunes respostes més durant el primer trimestre del 2024 en el context del concurs morfològic de l'ovella autòctona de Menorca. Cal remarcar que aquesta enquesta es va realitzar el 2023, quan ja era la quarta campanya que no es recollia llana a Menorca.

S'han analitzat un total de 36 respostes. Si considerem el total d'explotacions d'oví el 2023 (373), podem extrapolar que s'ha arribat a un 9,65% del total d'explotacions mitjançant aquesta enquesta. Si ens basem amb els nombres de l'IRFAP (271 explotacions de més de 5 bous), aquest percentatge puja fins el 13,28% del total.

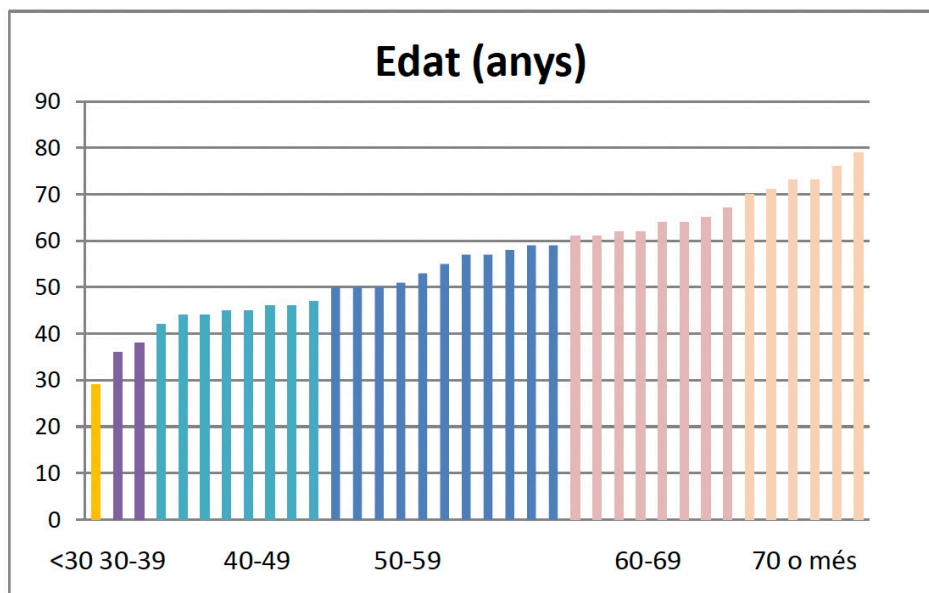
Les preguntes realitzades van ser les següents:

- Dades de contacte i identificació
 - Nom i llinatges
 - Edat
 - Nom de l'explotació que gestionen / treballes
 - Municipi de l'explotació
- Sobre el sistema productiu
 - Quina raça o races teniu?
 - Quantes ovelles teniu inscrites a la cartilla ramadera?
 - La vostra explotació està inscrita... (com a ecològica al CBPAE / en el CARB / dins el programa de Custòdia Agrària del GOB Menorca / Cap de les anteriors / Altres)
 - Les ovelles estan inscrites dins el CBPAE com a ecològiques? (Si/No)
- Sobre l'aprofitament de la llana
 - Quantes toses feu l'any? (Una / Dues / Altres)
 - Contracteu els tonedors? (Si sempre / No / Depèn l'any)
 - En cas que contracteu el servei, què us ha costat tondre, per ovella, el darrer any que ho vau fer?
 - Teniu cura de no embrutar molt la llana al tondre? (No gens / Un poc / Si, intentem que surti el més neta possible / Altres)
 - Quants Kg de llana aproximadament heu obtingut, de mitjana, el darrer any?
 - Què en feu de la llana? (L'emmagatzemo a la finca a l'espera d'una sortida / La utilitzo per fer encoixinaments a arbres i horta / En faig compost / En faig fertilitzant / L'he venuda a Menorca / L'he venuda a fora de Menorca / La regalo / En faig productes artesans / Altres)
 - Si la regaleu, què en fan després?
 - En el passat heu venut / portat mai la llana a un gestor de Menorca (Cooperativa del Camp, Quesos Torralba, etc)? (Habitualment ho feia / Habitualment no ho feia / Altres)
 - Si la veníeu, a quin preu us la van pagar el darrer any?
 - Quin és el preu màxim que us han pagat per la llana? Recordeu l'any?
- Volem conèixer la vostra opinió
 - Quin creus que hauria de ser un preu just per la llana?
 - Quines altres propostes tens per a la utilització de la llana?
 - Coneixes alguna experiència de Menorca o de fora on s'aprofita la llana del lloc? Què en fan?
 - Si vols aportar algun altre comentari o dada ho pots fer aquí:

Característiques de l'explotació ramadera

Edat i gènere

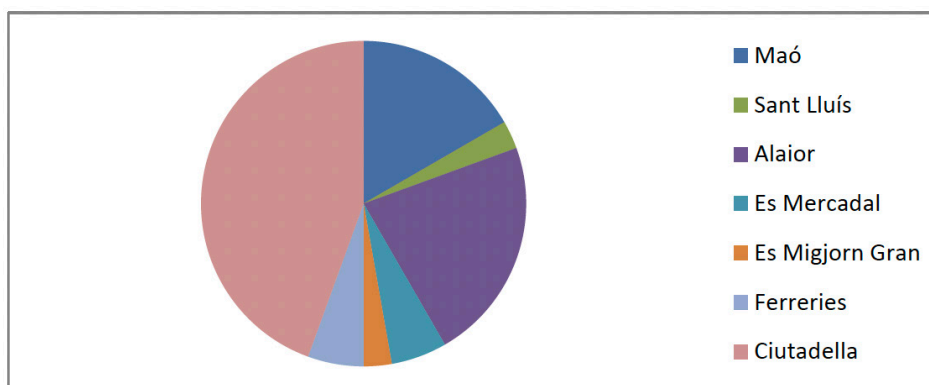
De les 36 respostes obtingudes a la pregunta "Edat", la mitjana és de gairebé 56 anys, essent molt similar a la mitjana del sector agroramader a les Illes Balears (Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Medi Natural 2024) que és de 57. La majoria de respostes (11) es troben en la franja d'entre 50 a 59 anys. Pel que fa al gènere de la persona, només 3 de les 36 eren dones.

Gràfic 6. Relació d'edat de les persones enquestades. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Municipis

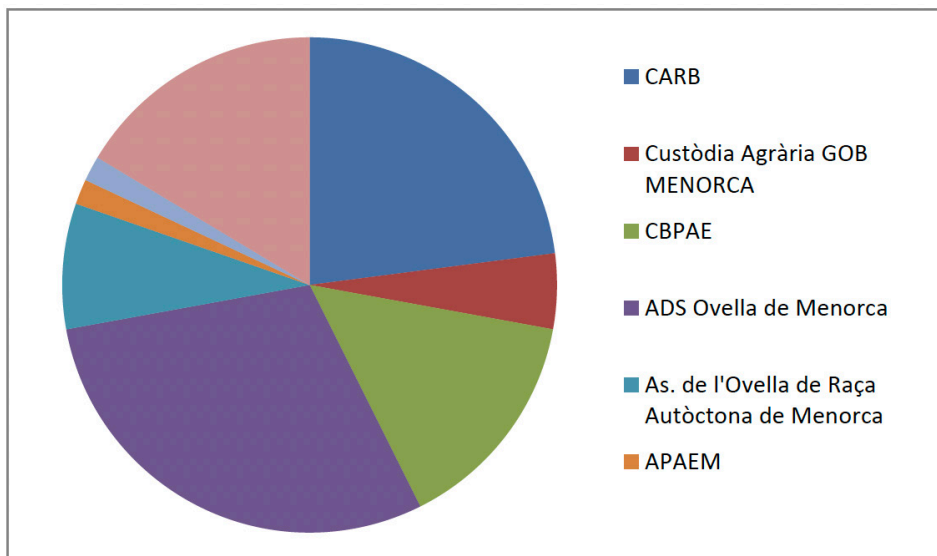
Respecte els municipis representats es recopilaren respostes de 7 dels 8 municipis de l'illa. Només hi faltava representació d'es Castell. Gairebé la majoria dels enquestats (44%) tenien les seves explotacions al municipi de Ciutadella. Els segon amb representació era Alaior amb més d'un 22% i Maó acostant-se al 17%.

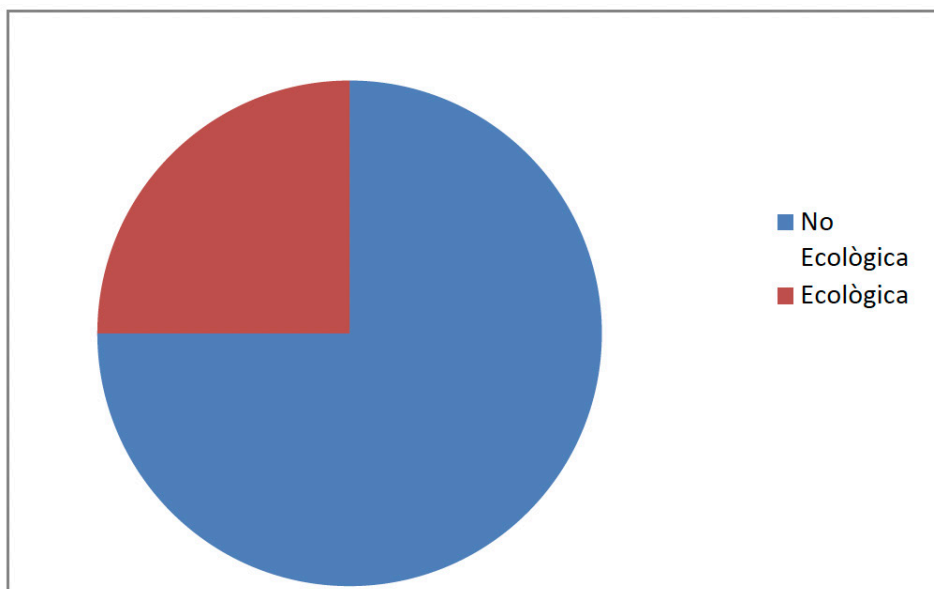
Gràfic 7. Relació de la procedència dels enquestats segons municipi. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Tipologia de finca i associacionisme

Pel que fa a la pregunta de si la seva explotació estava inscrita o formava part d'algun dels programes o associacions següents: CARB (Contracte Agrari de la Reserva de la Biosfera), com a ecològica en el CBPAE (Consell Balear de la Producció Agrària Ecològica), Programa de Custòdia Agrària del GOB Menorca, Associació de l'Ovella de Raça Autòctona de Menorca i/o Altres, es van obtenir les següents respostes que es representen en el següent gràfic. Una mateixa finca podia participar de més d'un programa o associació.

Gràfic 8. Proporció d'explotacions adherides a diferents programes i associacions dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Gràfic 9. Proporció d'explotacions ecològiques i no ecològiques dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

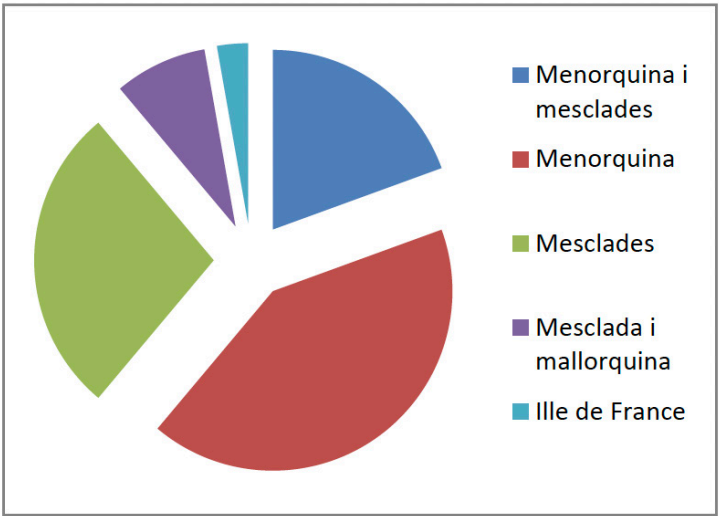
La meitat dels enquestats va respondre que formaven part de l'Associació de Defensa Sanitària de l'Ovella de Menorca (ADS Ovella de Menorca), mentre que gairebé un 39% participava normalment del CARB. Un quart dels entrevistats tenien explotacions ecològiques (inscrites en el CBPAE) i un 13% estaven dins l'Associació de l'Ovella de Raça Autòctona de Menorca. Un 8% participava del programa de Custòdia Agrària del GOB Menorca i només un dels enquestats estava associat a APAEM (Associació de Productors Ecològics de Menorca).

Races i ramat

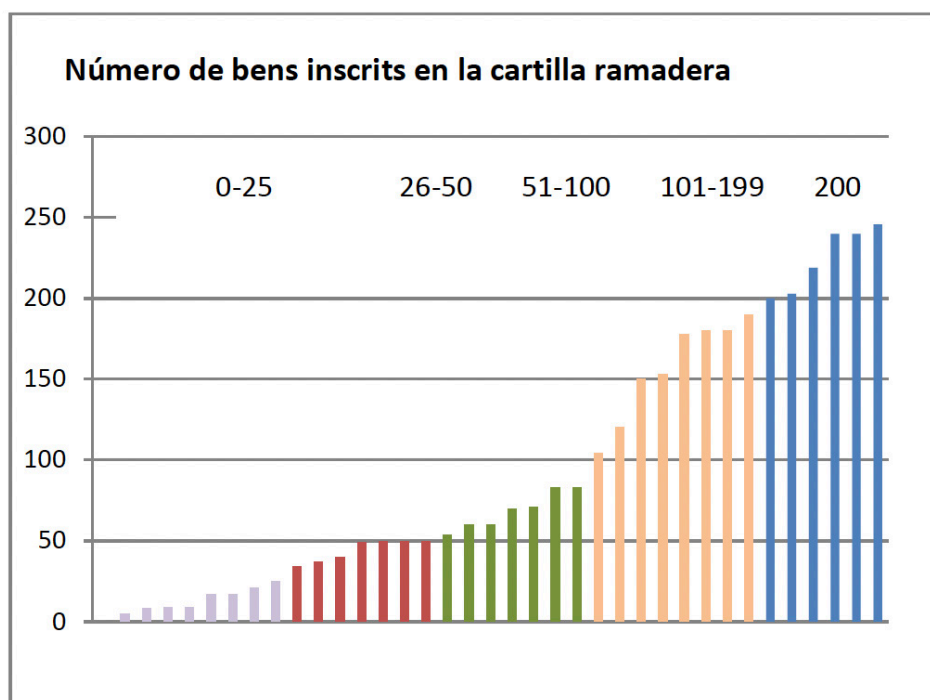
Pel que fa al tipus de races dels ramats dels diferents enquestats, més d'un 40% tenia només menorquina. Al voltant del 19% tenia raça menorquina i mesclades, en aquest cas en la majoria de casos fa referència a reproductores femella que solen ser menorquines i mascles que solen ser d'altres races més específiques per un rendiment més elevat de producció de carn. Gairebé un 28% té tot el ramat mesclades. En general no s'especifiquen les altres races però si alguns dels enquestats han especificat que tenen mallorquina i Ille de France. Segons el darrer cens d'oví del 2023 del Servei de Producció Ramadera del GOIB, només 4 explotacions es dediquen a l'extensiu per a llet, 4 son extensiu mixta i la resta, 302, son per a carn. Les bondats del bon maneig de la raça d'ovella autòctona menorquina fan que sigui una raça extensament utilitzada com a femella reproductora.

Raça	Número enquestats	%
Menorquina i mesclades	7	19,4
Menorquina	15	41,7
Mesclades	10	27,8
Mesclada i mallorquina	3	8,3
Ille de France	1	2,8

Taula 3. Tipus de races i percentatges segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Gràfic 10. Proporció de tipologia de raça segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

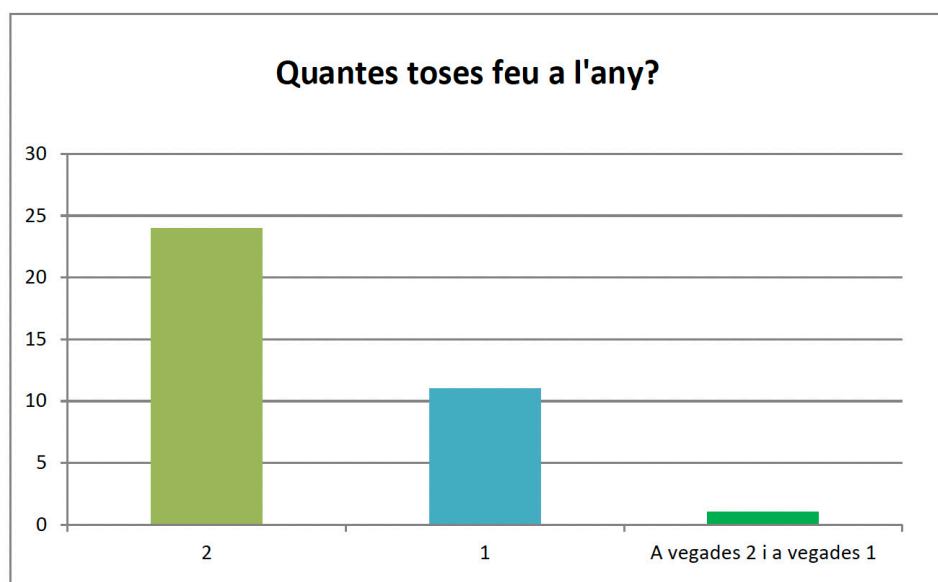

Gràfic 11. Número de bens inscrits en la cartilla ramadera dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Pel que fa al nombre de bens (nombre més estable durant l'any) dels enquestats, un 22,2% tenen menys de 25 bens, un 19,4% de 26 a 50 bens, un 19,4% de 51 a 100 bens, un 25% de 101 a 199 i un 13,9 % tenen 200 bens o més. Si comparem aquests resultats amb les dades del Servei de Producció Ramadera del GOIB del 2023 segons tipologies d'explotacions de producció i reproducció i d'oci³ veiem que la majoria, un 65% son de tipologia I (de 0 a 25 bens), mentre que els de tipologia IV (de 101 a 199 bens) i les de tipologia V (200 o més bens) comprenen només el 6 i 3% del total d'explotacions. De les enquestes realitzades del total de 8 explotacions amb més de 200 bens, s'ha recollit la resposta de 5 i de les 20 explotacions que figuren de 101 a 199 bens, s'ha recollit la resposta de 9. Per tant, podem afirmar que les enquestes subestimen les respostes de llocs amb menys nombre de caps d'oví, però que s'aproximen força bé a la representació de llocs amb més caps.

Producció i aprofitament de la llana

A continuació es mostren les respostes a les preguntes relacionades amb el maneig de la llana produïda al lloc.

Gràfic 12. Resposta a la pregunta "Quantes toses feu a l'any?" dels enquestats.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

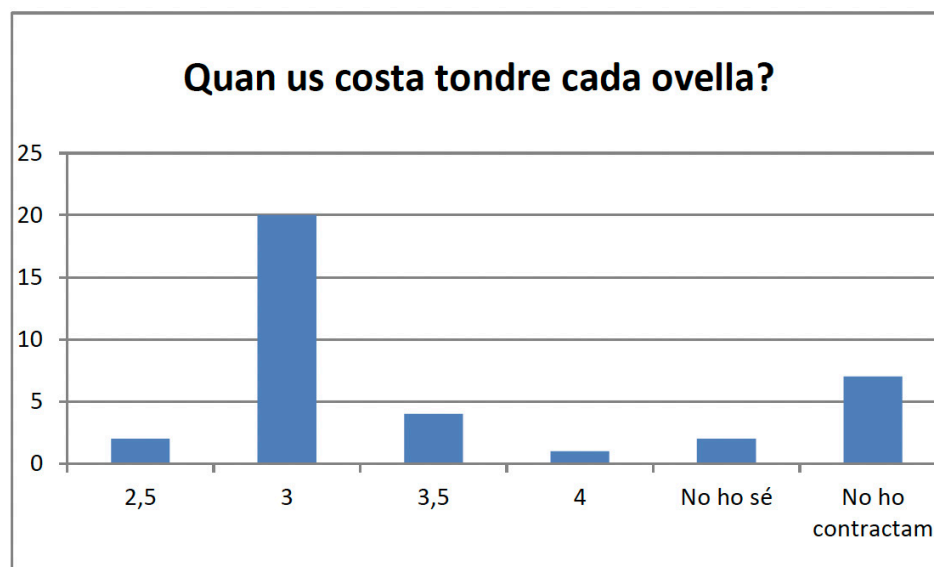
Foto 2. Pagès tonent una ovella.

A la pregunta de quantes toses fas a l'any un 66,7% va contestar que dues i un 30,6% una. Només un enquestat va contestar que a vegades 2 i a vegades 1. Aquesta pràctica diferenciada a la illa de Menorca ve principalment deguda a l'alta presència de l'ovella de raça de Menorca que es ton dues vegades l'any.

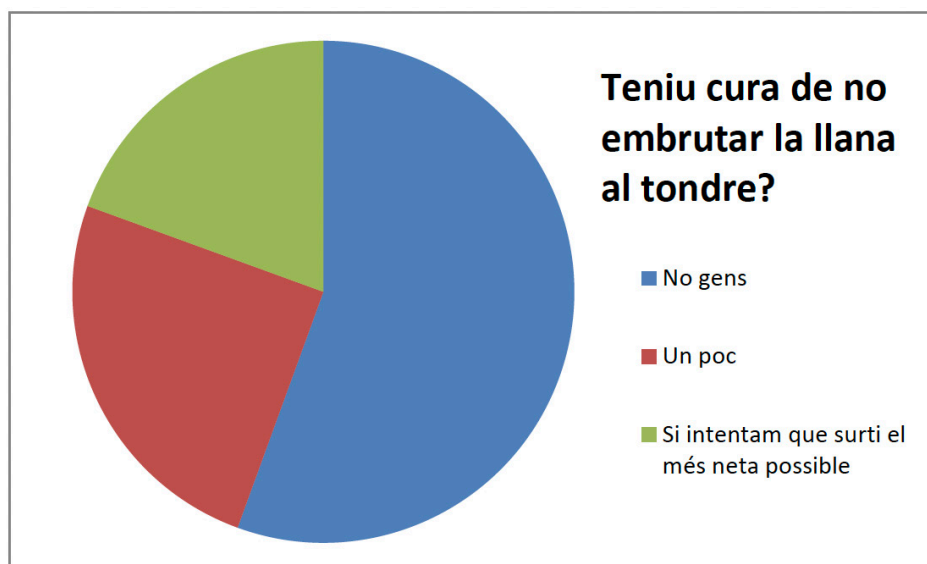
Gràfic 13. Proporció d'enquestats que contracten els tonedors i els que no. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

El 66,4% dels enquestats contractava regularment els tonedors, un 19,4 % no ho feia i ho feien ells mateixos i un 13,9% depenia de l'any. Per tant, la pràctica de contractar els tonedors és bastant extensa en els llocs amb oví a Menorca.

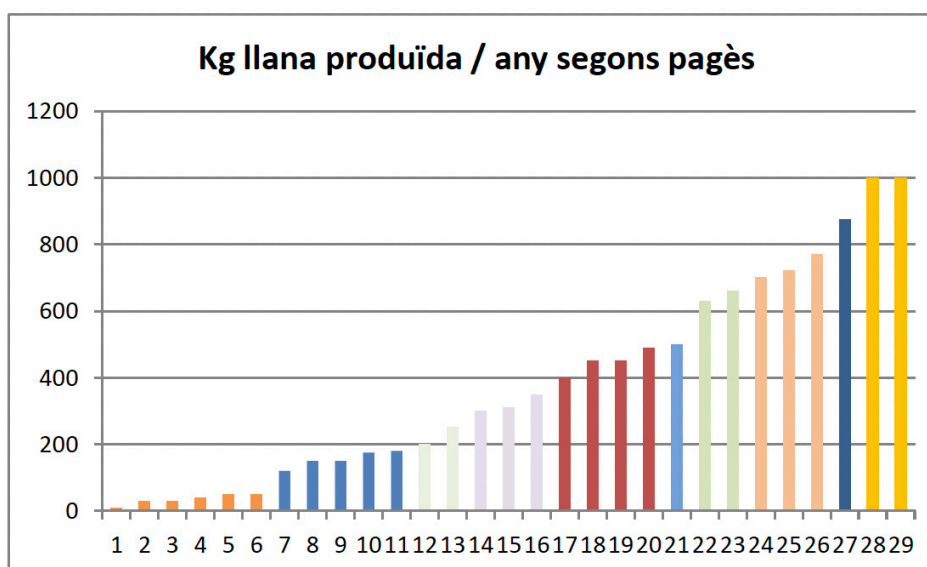
Gràfic 14. Preu per tondre per ovella dels enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

A la pregunta "Quan us costa tondre cada ovella?", més de la meitat dels enquestats (55,5%) els hi costa 3€ per ovella, que és el preu que afirma el tonedor que cobra de mitjana. La resta de variacions de preu responen al nombre d'ovelles a tondre cada vegada i la distància del desplaçament del tonedor a cada lloc. Un 19,4% dels enquestats no el contracten, per tant realitzen la tosa ells mateixos. S'ha de tenir en compte que ja que la majoria dels enquestats tonen els bous 2 cops l'any (66,7%), el cost de tondre les ovelles s'ha de multiplicar per dos en aquests casos.

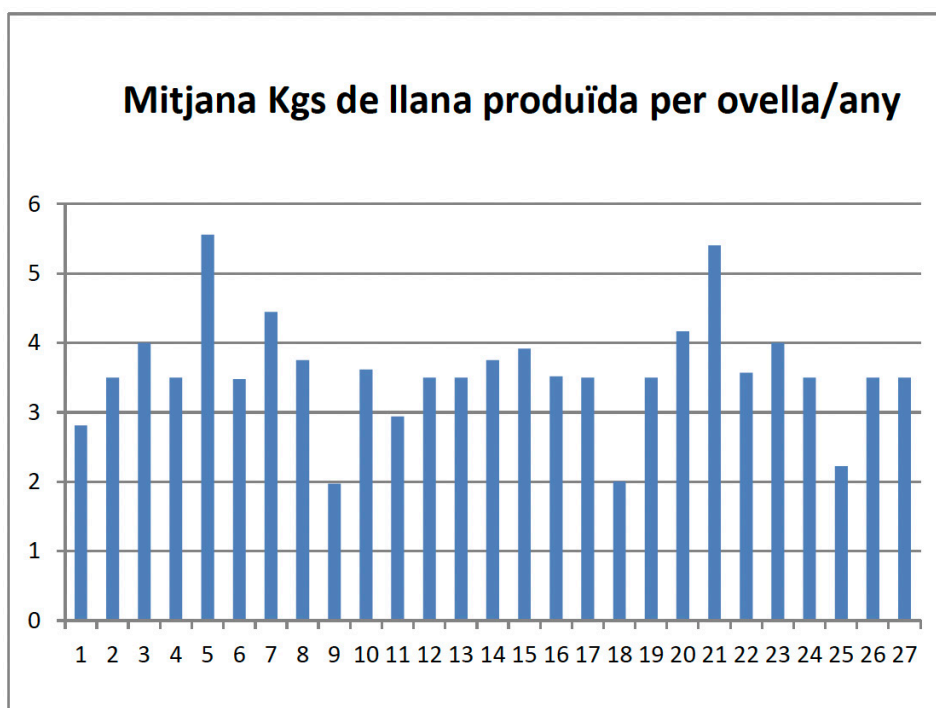

Gràfic 15. Resposta dels enquestats a la pregunta "Teniu cura de no embrutar la llana al tondre?" Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

A la pregunta "Teniu cura de no embrutar la llana al tondre?", més de la meitat dels enquestats (55,6%) respon que "No gens", un 25% que "Un poc", i la resta (19,4%) "Intentam que surti el més neta possible". Es pot atribuir la tendència dels enquestats a no tenir cura de com surti la llana al poc o nul preu pagat per aquesta en els darrers anys. Tot i així, si hi ha una proporció dels enquestats que continuen tenint la costum de no embrutar la llana com ho havien fet sempre. Segons comentaris dels pagesos "tenir cura" es tradueix principalment en garnar l'espai on es va a tondre.

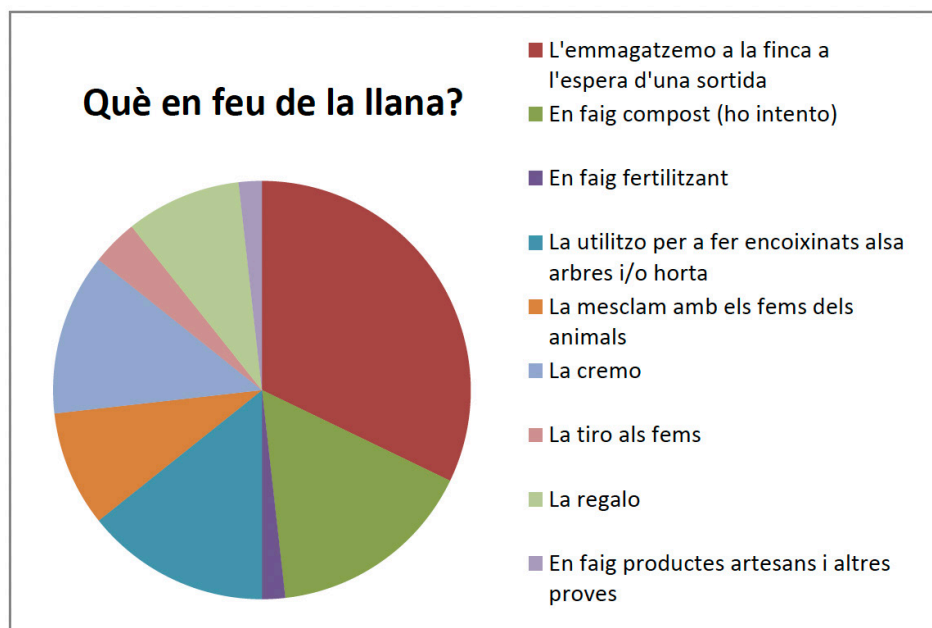

Gràfic 16. Quilos de llana produïda per any segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Gràfic 17. Mitjana de quilos de llana produïda per ovella i any segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Pel que fa a la pregunta “Quants quilos de llana heu obtingut el darrer any?”, es fa evident que és un valor que no es té gaire clar. Dels 36 enquestats, 7 afirmen que no ho saben i 10 dels 29 restants, a la hora de respondre declaren “aproximadament”, “al voltant”, “podria ser”, donant a entendre que no és una dada que coneguin bé. Per treure una mitjana de llana per ovella per any s’ha dividit el nombre total de quilos de llana produïda que s’ha respòs a aquesta pregunta amb el nombre d’ovelles inscrites a la cartilla ramadera. Dos valors eren anormalment elevats, superant els 7 Kg de llana per ovella, així que s’ha realitzat la mitjana de 27 respostes eliminant aquests dos valors (veure gràfic 17). La mitjana de les 27 respostes ha estat de 3,58 Kg de llana per ovella per any. No podem donar una alta fiabilitat a aquesta dada, ja que no prové de mesures in situ, sinó de les respostes aproximades dels enquestats i de l’observació pròpia de la redactora de l’informe durant les toses en que ha participat.

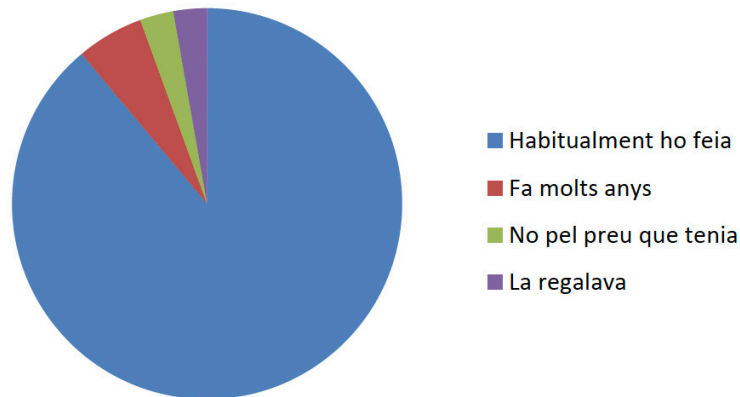
Gràfic 18. Resposta a la pregunta "Què en feu de la llana?". Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

A la pregunta "Què en feu de la llana?", al ser una enquesta realitzada el 2023/24, no hi ha cap resposta que es refereixi a la venda als gestors tradicionals que compraven llana a Menorca, ja que el 2019 va ser l'últim any que es va dur a terme. Per tant, s'ha de tenir en compte que a l'hora de fer l'enquesta ja feia 4 anys que la llana no sortia de Menorca. Aquesta pregunta tenia múltiples respostes a escollir i també hi havia un apartat per tal de donar altres respostes diferents a les postulades. Així alguns dels enquestats realitzaven varies coses amb la llana produïda. La resposta que ha estat més repetida és "l'emmagatzemo a la finca a l'espera d'una sortida", al voltant d'un 32% de les respostes. Un 16% intentava fer compost i un 8% la mesclava amb els fems dels animals. Un 14,3% la utilitzava com a encoixinats per a arbres i horta i un considerable 12,5% la cremava. La resta de respostes son minoritàries però entreveu la necessitat de gestionar la llana que es va acumulant als llocs ja que com es veurà en la pregunta posterior, gairebé la totalitat dels enquestats, la venia habitualment als gestors de llana de Menorca.

Foto 3. Pagès transportant sacs de llana.

En el passat heu venut/portat mai la llana a un gestor de Menorca (Sa Cooperativa del Camp, Quesos Torralba, etc.)?

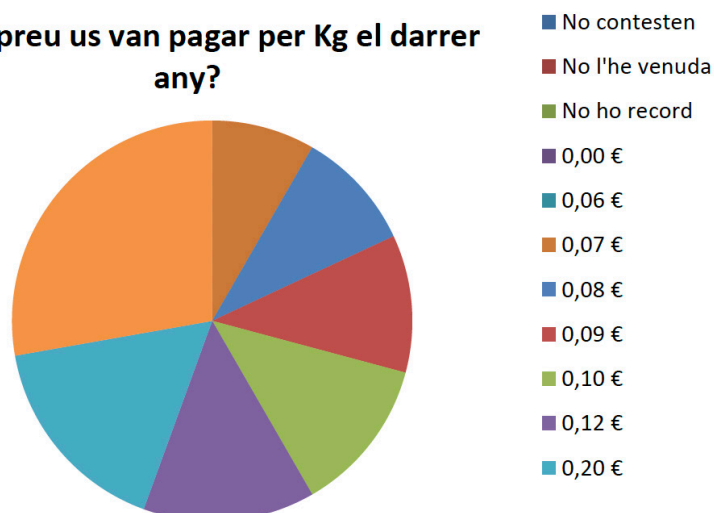

Gràfic 19. Resposta a la pregunta "En el passat heu venut / portat mai la llana a un gestor de Menorca (Cooperativa del Camp, Quesos Torralba, etc.)?" Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

A la pregunta de que si en el passat venien o portaven la llana als gestors de llana de Menorca, que en la darrera dècada eren Quesos Torralba i Sa Cooperativa del Camp, el 88,89% dels enquestats ho feia. Aquesta resposta tant massiva apunta al fet que des de fa 4 anys els ramaders d'oví s'han quedat sense la principal sortida que tenien de la llana dels seus llocs.

Preu de la llana

A quin preu us van pagar per Kg el darrer any?

Gràfic 20. Preu pagat per Kg de llana al darrer any que la van vendre segons els enquestats. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta (2023/24).

Quan es pregunta pel preu que els van pagar el darrer cop que van vendre la llana, més d'un 30% dels enquestats no ho recorden, un 27,78% no responen a aquesta pregunta, i la resta ofereixen un a sèrie de valors que van des de 0 € fins els 20 cèntims d'euro. Cal comentar que el darrer any per a cada enquestat és diferent, ja que alguns van deixar de portar la llana als gestors abans que els altres. L'evolució del preu de la llana es pot veure amb millor claredat a partir de les dades donades pels gestors de llana a Menorca i que van des de 0,06€ a 0,281€ (veure apartat 3.2.1. Evolució del preu de la llana).

Seguidament es va preguntar si recorden a quin preu màxim se'ls hi va pagar mai la llana per Kg i en quin any. De les 36 persones enquestades, 31 van contestar que no ho recordaven, i només quatre van respondre:

- 230 pessetes (l'any 1985)
- 90 pessetes (fa 25 anys)
- 94 (el 1990)
- 35 pessetes (fa 20 anys)

Per tant només els enquestats amb més edat recorden un temps en què la llana es pagava millor.

Opinió dels enquestats

En aquest apartat de l'enquesta les preguntes son totalment obertes. Quan se'ls demana als enquestats quin seria un preu just per la llana, 8 dels 36 enquestats no responen a aquesta pregunta. 4 persones responen "No ho sé", 6 persones contesten "Per pagar es tondre" i la resta de comentaris es recullen a continuació:

- *El preu el determina el mercat. Si la llana fos molt demandada doncs un preu alt. Si fos poc demandada però almenys tingués sortida, el preu que es proposés seria bo.*
- 4€ / Kg
- *No ho sé. El que gent vol és llevar-se-la del damunt.*
- 1 € /Kg
- *Entre 0,5 i 2€/ Kg*
- 2€/Kg
- 0,30€/Kg
- *El factor del mercat, no depèn del preu que pugui demanar*
- *Que algú l'arreglés (2)*
- 1€/ Kg (2)
- *Mínim 0,50€/Kg*
- 2-3€/Kg
- *Que es pagués la feina de tondre i ses "cutxilles". Uns 0,15€/Kg*
- 4€/Kg
- *No ho sé, no sé si m'interessaria vendre-la perquè l'empro*

A la pregunta; “Quines altres propostes tens per a la utilització de la llana?” les respostes son les següents;

- *Compostatge a gran escala a la planta del Milà crec que seria la sortida més realista per a totes les ovelles de Menorca.*
- *Podria servir com aïllant.*
- *Aïllants de cases.*
- *Gestió conjunta per vendre-la.*
- *El seu reciclatge.*
- *Que la comprin.*
- *Estudiar possibilitats d'aprofitament com aïllant. Sinó com a compost per la pròpia finca i també el que puguem cap a artesanía.*
- *No ho sé. Que algú l'arreglés i se'n fes cosa.*
- *Com a mínim que la passin a recollir del lloc gratuïtament.*
- *Aïllament en edificis, productes d'artesania, feltres per guarnicioneria de cavalls.*
- *Una empresa gran que ho reculli i que pensi què en faci.*
- *Aïllant, un temps s'emprava per tot.*
- *Com a fertilitzant ho veig però no sabem com fer-ho. Els reactius son molt cars. Hauria d'adaptar-se a la naturalesa en si.*
- *He intentat fer-ne compost.*
- *Que poguessin pagar es tondre.*
- *Abans l'empraven per fer matalassos.*
- *Que la tornessin a arreplegar.*
- *Aïllant.*

A la pregunta “Coneixes alguna experiència de Menorca o de fora on s'aprofita la llana del lloc? Què en fan?”, 21 dels enquestats contesta que “No” o no respon i la resta de les respostes es recullen a continuació;

- *Llanatura a Mallorca.*
- *Nosaltres la vam emprar com a aïllant en dues naus industrials. 500 metres de paret. Vam tapar els forats. El mestre de cases.*
- *Compost (3)*
- *Si, poques però.*
- *Si, es fa sobretot artesanía (sabons, bolles de llana per aromatitzar, tapissos, feltres).*
- *Si, a Mallorca.*
- *Es Tudons (fertilitzant).*
- *Es Tudons fa fertilitzant. Un lloc des Mercadal fan compost.*
- *Molt de ramaders la tiraven a les tanques.*
- *El meu germà la mescla amb fems.*
- *Proves d'encoixinaments.*
- *Se l'endú es tonedor.*
- *Es Tudons fa fertilitzants.*

4.2. Comerç de la llana a Menorca

4.2.1. Llana exportada

A Menorca, en la darrera dècada, hi han hagut dos actors principals encarregats de la gestió i venda de llana a la península; Quesos Torralba i Sa Cooperativa del Camp. Tot i que la seva ocupació no és la llanera, van assumir aquesta tasca per tal d'oferir una sortida a la llana als seus proveïdors i associats. Quesos Torralba és una empresa dedicada a la maduració de formatges i la família del seu actual propietari, Nicolás Cardona, en recollia des de fa una setantena d'anys. Sa cooperativa del Camp és una cooperativa de productors que recollia llana a la zona de ponent i tradicionalment col·laborava amb les campanyes de recollida de Quesos Torralba.

S'ha de dir que juntament amb Quesos Torralba i Sa Cooperativa del Camp, també hi han hagut altres intermediaris com Pons Marín, Toni Quintana, Pedro Florit, Francisco Quintana, en "Bernat de Sant Climent", etc. que també ho feien fins fa una quarantena d'anys. No son empreses ni cooperatives dedicades estrictament a la llana (la majoria maduradors de formatge), sinó que oferien servei als pagesos per tal de donar sortida a la llana que produïen. Durant una època la venda de llana a la península servia de complement a la venda de formatge, però gradualment, degut a la davallada de preus en el mercat internacional, aquesta activitat va cessar i des del 2019 no s'ha tornar a exportar llana de Menorca de manera significativa.

Les dades d'exportació i venda de llana del present informe abasten des del 2013 al 2019, i son les úniques dades que s'han pogut aconseguir a partir de les entrevistes a

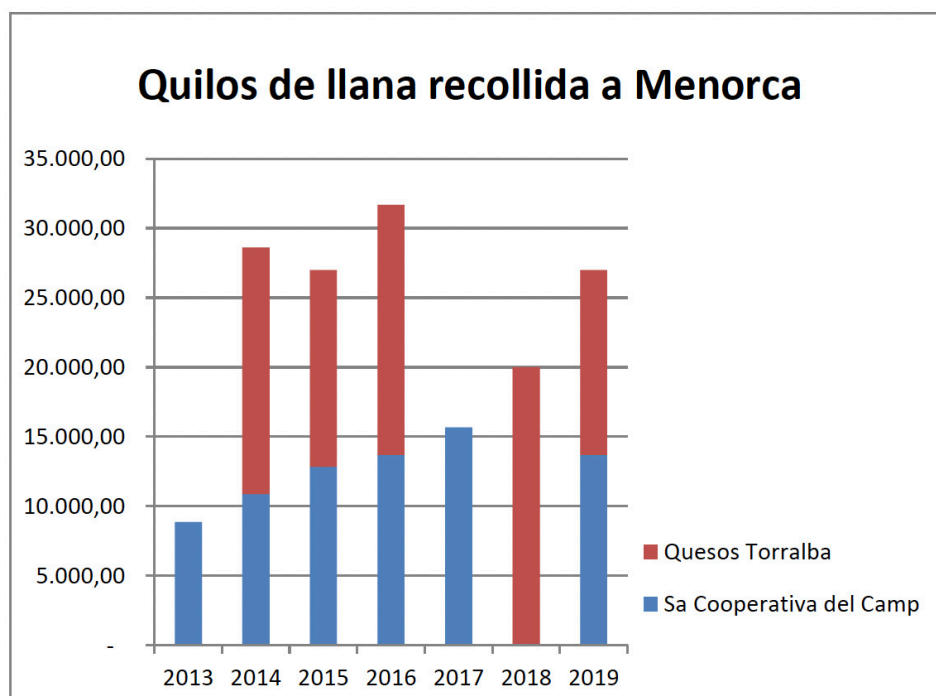
Quesos Torralba i Sa Cooperativa del Camp. Aquests dos actors han recollit i venut la llana a dues empreses principals de la península; Recuperación de Materiales Téxtiles S.A (a partir d'ara RMT) i CARMIEL WOOL S.L. RMT és una empresa tèxtil tradicionalment llanera ubicada a Santa Eulàlia de Ronçana (Barcelona) i CARMIEL WOOL S.L, també dedicada al comerç tèxtil, té la seva domiciliació fiscal a Madrid però rebia la llana de Menorca a València i a dia d'avui es troba en liquidació.

El principal exportador de llana de Menorca durant la darrera dècada va ser l'empresa de Quesos Torralba que va establir una relació comercial amb RMT. Sa Cooperativa del camp realitzava la funció de recollir-la a la zona de ponent i vendre-la a Quesos Torralba, que la recollia a la zona de llevant. També en alguna ocasió hi participava alguna altra cooperativa. Finalment Quesos Torralba era qui la venia a RMT. En algunes ocasions en què Quesos Torralba no va realitzar aquesta funció, Sa Cooperativa del Camp va vendre directament la llana a un altra comprador, l'empresa Carmiel Wool (anys 2016, 2017 i 2019).

En la taula 4 es mostren els quilos de llana exportats des del 2013 fins l'últim any que es va exportar llana fora de Menorca. En general les campanyes de recollida i exportació de la llana eren a l'estiu (després de la primera tosa), però la campanya del 2015 es va realitzar a l'estiu i a la tardor i el 2017 només durant la tardor. Tot i que el màxim en aquesta darrera dècada va ser de 31.686 Kg de llana el 2016, s'ha constatat via entrevistes als principals gestors (Quesos Torralba i RMT S.A) que se n'havien exportat fins a 40.000 Kg.

Any	Sa Cooperativa del Camp	Quesos Torralba	Total
2013	8.860,00	<i>falten dades</i>	8.860,00
2014	10.878,00	17.722,00	28.600,00
2015 ¹	12.830,50	14.169,50	27.000,00
2016	13.686,00	18.000,00	31.686,00
2017 ²	15.683,00	<i>molt possiblement no es va recollir</i>	15.683,00
2018		20.000,00	20.000,00
2019	13.687,60	13.312,40	27.000,00

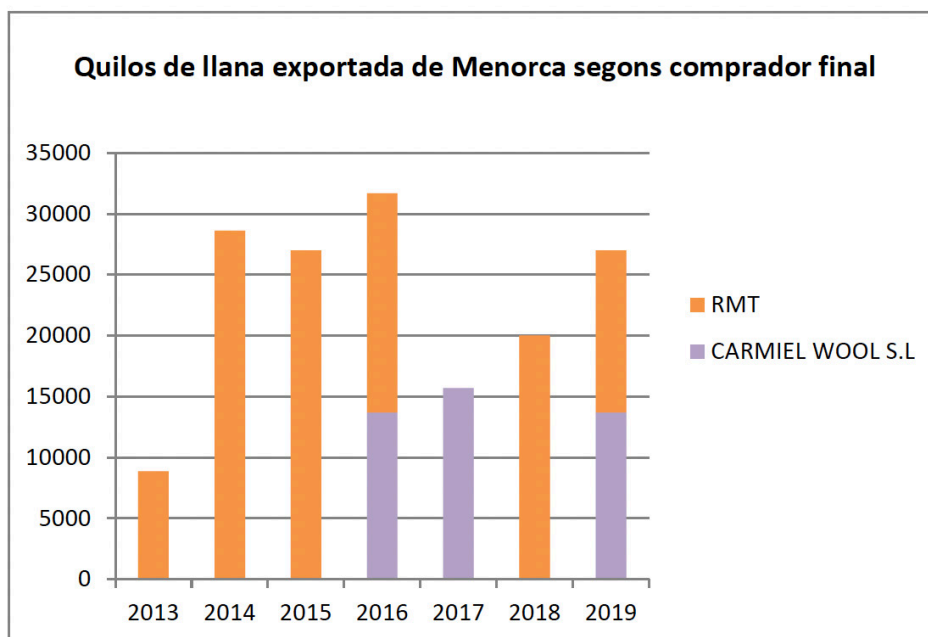
Taula 4. Quilograms de llana recollits segons gestor. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes (*Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat*).

Gràfic 21. Quilos de llana recollida a Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes (*Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat*).

1 Aquesta campanya es va recollir i exportar llana tant a l'estiu com a la tardor del 2015.

2 Aquesta campanya es va recollir i exportar la llana només a la tardor del 2017.

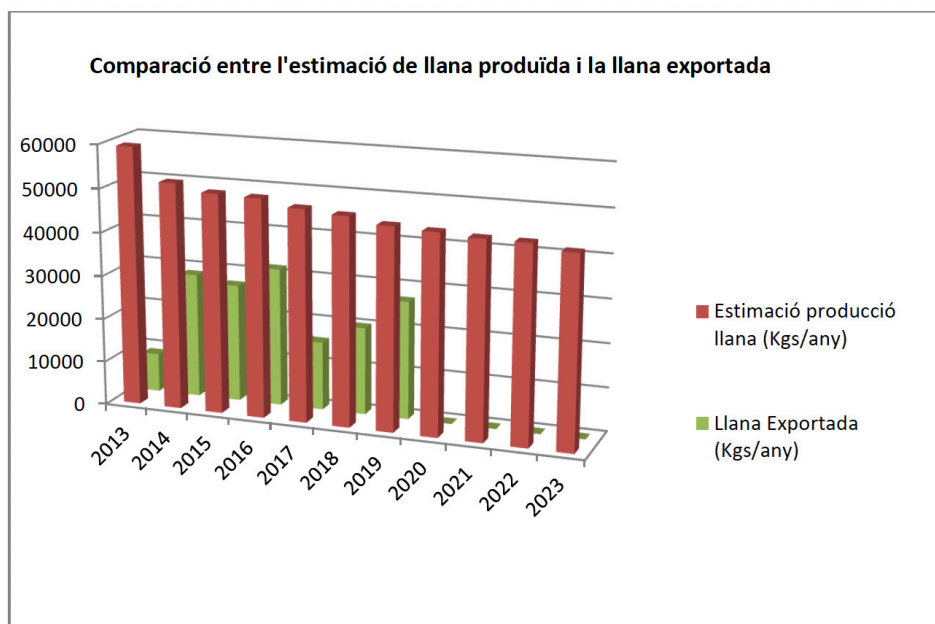

Gràfic 22. Quilos de llana recollida a Menorca segons empresa importadora. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes. (Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades del 2013, per tant aquest any està subestimat).

Si ens regim per l'estimació de llana produïda a Menorca⁴ i la comparem amb la llana exportada fora de Menorca en els diferents anys, constatem que la gran majoria de pagesos que es dediquen professionalment a la ramaderia d'oví treia la llana dels llocs a través dels gestors cap a la península. De les sèries en que tenim informació més fiable de dades d'exportació (del 2014 al 2019), entre el 42% i 63,4% de la llana produïda a Menorca sortia per aquesta via. Aquesta informació es reafirma amb els resultats del qüestionari als pagesos, ja que un 88,89% afirma que quan s'exportava la llana de Menorca habitualment la treia dels llocs per aquesta via i també un 32% constata que la llana que té es manté al lloc a l'espera d'una sortida, advertint així que les altres possibles sortides de la llana pels pagesos son molt limitades.

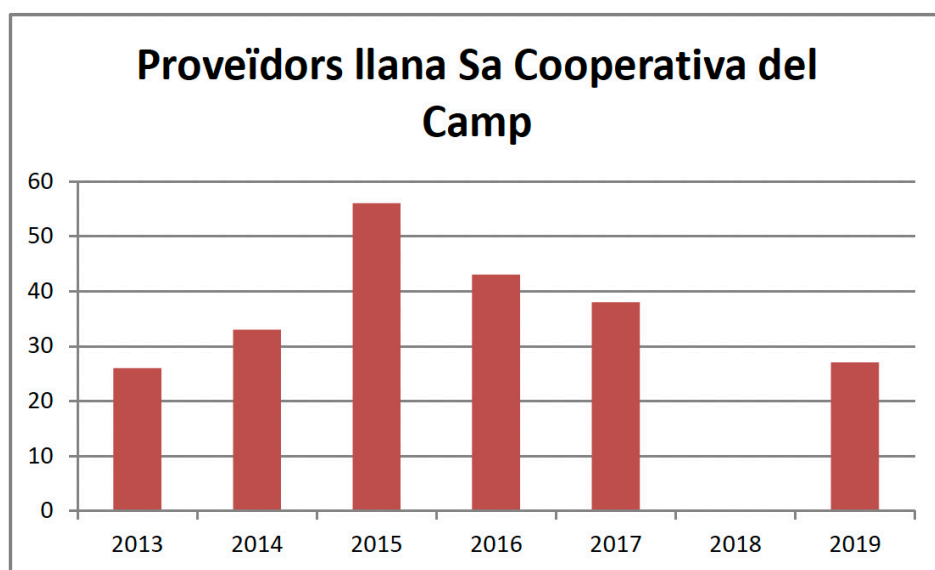
Els anys 2020, 2021, 2022 i 2023 no s'ha exportat llana fora de Menorca, per tant, és d'assumir que la gran majoria d'aquesta llana s'ha quedat en els llocs i s'ha hagut de gestionar per una altra via.

⁴ Per a realitzar aquesta aproximació es basa amb la mitjana de 3,58 Kg/ llana/be/ any obtinguda mitjançant les respostes dels qüestionaris. S'ha multiplicat aquest valor pel total de reproductors de cada any per obtenir-ne l'aproximació de la producció anual.

Gràfic 23. Comparació entre l'estimació de llana produïda i la llana exportada fora de Menorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes i resultats de les enquestes. (Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades d'exportació del 2013 i a partir de 2020 no s'exporta llana fora de Menorca a través del circuit tradicional).

Pel que fa al nombre de proveïdors que venien la llana, segons les dades facilitades per Sa Cooperativa del Camp en la darrera dècada veiem que des del 2013 no va superar mai els 56 proveïdors, i pel que fa a les aproximacions de Quesos Torralba durant l'entrevista, en recollien de 85. No es pot assegurar que els pagesos traguessin la llana cada any, ja que alguns llocs amb poques benes podien guardar la llana d'un any per l'altre. Per tant durant la darrera dècada podem deduir que un màxim de 141 proveïdors de llana van servir a aquests dos gestors.

Gràfic 24. Evolució dels proveïdors de llana a Sa Cooperativa del Camp de Ciutadella (el 2018 no es va realitzar recollida a la zona de ponent). Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes.

4.2.2. Evolució dels preus

Històricament la llana a Menorca ha estat un recurs molt preuat, i així ho evidencien documents que daten de mitjans del S.XIV on es parla de la riquesa de connexions comercials amb altres països per exportar la llana de Menorca o posteriorment de l'existència del gremi de paraires i teixidors a Ciutadella (S.XVIII). Tot i així, a Menorca, al contrari que a Mallorca, mai es va establir una indústria llanera, sinó que la seva manufactura era totalment artesanal.

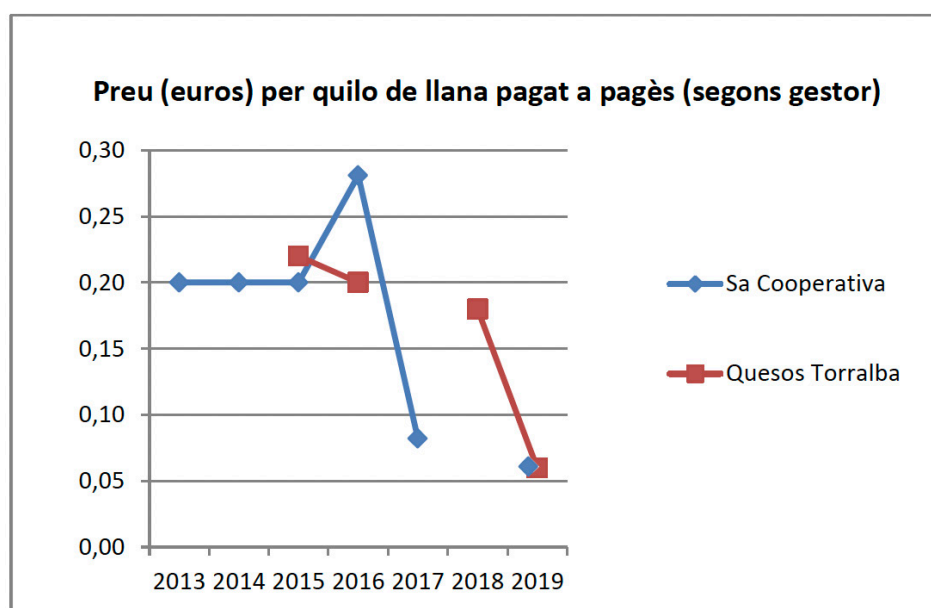
Aquesta tradició llanera és ben coneguda per bona part dels menorquins, que tenen en el seu ideari les bondats que ostentava llavors la llana menorquina. Aquest estudi no pretén aprofundir en dades històriques de la llana, recollides extensament en el tom X de la enciclopèdia de Menorca, però si és necessari comentar-ne la seva llarga tradició per entendre'n la situació actual i sobretot la percepció social que ha tingut i té la llana per a la població menorquina.

El preu de la llana als darrers 10 anys no ha deixat de davallar, arribant al punt de finalment no pagar-se. Aquest fet exemplifica que en els darrers anys, aquesta activitat es realitzava per a donar sortida al problema d'acumulació de la llana als llocs i no per ser una activitat rentable pel sector.

Encara que el ramader no cobri res per la llana, s'hi ha d'afegir el cost de tondre, que per una gran majoria dels pagesos s'externalitza (66,4% % segons conclusions qüestionari) i també, a vegades, el cost de fer-la arribar dels seus llocs a la zona de recollida (del lloc al contenidor que disposava Sa Cooperativa del Camp o Quesos Torralba).

Any	Sa Cooperativa del Camp	Quesos Torralba
2013	0,20	<i>no s'aporten dades</i>
2014	0,20	<i>no s'aporten dades</i>
2015	0,20	0,22
2016	0,281	0,20
2017	0,082	<i>molt possiblement no es va realitzar recollida</i>
2018	<i>No va realitzar recollida</i>	0,18
2019	0,06	0,06

Taula 5. Preus pagats (euros) a cada proveïdor de llana segons any i gestor. En vermell els anys que Sa Cooperativa del Camp va realitzar la campanya venent directament a un importador de la península i no a Quesos Torralba. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes.

Gràfic 25. Evolució del preu pagat als pagesos per quilo de llana. Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de les entrevistes. (Quesos Torralba no ha pogut proporcionar les dades de preus de 2013, 2014).

La llana un cop recollida als punts on hi havien els contenidors (Sa Cooperativa del Camp a Ciutadella i Quesos Torralba a Alaior), havia de ser enviada a la península.

A Menorca, a diferència de l'illa de Mallorca, la llana no es classificava ni es va comptar mai amb cap premsadora, fent que el cost de mermes (llana que finalment no es pagava per no poder-se aprofitar en destí) i el del transport, fos més elevat. L'ús de la premsadora augmenta la capacitat de poder transportar més quilos de llana per la mateixa unitat de volum (contenidors) i en el cas de la llana, un producte que ocupa molt volum pel pes que té, aquest handicap és important.

Durant les campanyes del 2013, 2014, 2015, 2016 i 2019, Sa Cooperativa del Camp recollia la llana de ponent i la venia a Quesos Torralba, qui finalment la venia al seu comprador, RMT. Durant les campanyes del 2016, 2017 i 2019 Sa Cooperativa del Camp va vendre directament la llana recollida a Carmiel Wool S.L, El 2017 Quesos Torralba no va recollir llana i el 2018 no ho va fer Sa Cooperativa del Camp.

El preu era fixat pels compradors; RMT i Carmiel Wool aproximadament un mes abans de la recollida i Quesos Torralba i Sa Cooperativa marcaven el preu de compra al pagès després de gestionar-ne el preu del transport (de 800 a 1.000 € per contenidor segons Quesos Torralba). Es pot dir que no hi havia un guany significatiu pels gestors amb aquesta operació durant la darrera dècada. Segons les opinions obtingudes a les entrevistes, algunes vegades si les mermes eren molt significatives, fins i tot hi perdien.

5. INICIATIVES DUTES A TERME A MENORCA

El present estudi ha realitzat una recerca per localitzar iniciatives que s'hagin dut a terme a Menorca per tal de donar sortida a la producció de la llana a les explotacions de Menorca. Tot i que no hi ha hagut cap iniciativa de pes constatable per tal de donar sortida a gran part de la llana produïda a Menorca si s'han recollit les següents experiències a partir de les entrevistes realitzades (consultar quadre de persones contactades i entrevistes; Annex II i III)

5.1. Iniciatives per a l'exportació de la llana de Menorca en el mercat tèxtil exterior

Com s'ha comentat anteriorment l'exportació de llana de Menorca al mercat nacional i internacional s'ha realitzat en les darreres dècades a través de l'empresa Quesos Torralba i sa Cooperativa del camp. Aquestes dues la venien a RMT i en algunes ocasions més recentment a Carmiel Wool.

A part del negoci tradicional de les darreres dècades d'aquests gestors amb les principals empreses de compra de llana a Menorca, cal citar la campanya de recollida de llana que va organitzar el Consorci de Residus de Menorca el 2010.

En aquella ocasió es va realitzar una recollida de llana entre el 25 de maig i el 3 de juny a les cooperatives agrícoles de Sant Llorenç (Alaior), Sant Martí (Es Mercadal), Sant Bartomeu (Ferrerries) i Sant Guillem i Santa Escolàstica (Ciutadella), on es van recopilar 30.040 Kg de llana.

Amb el material recollit es van fer dos enviaments cap a l'empresa recuperadora de Barcelona (RMT), amb els següents resultats:

- Enviament arribat el 4/6/2010
 - Pes: 21.680 Kg
 - Bales blanques: 41 (15.761 Kg)
 - Bales grises: 5 (2.098 Kg)
 - Tares i llana mullada: 2.724 Kg
- Enviament arribat el 9/6/2010
 - Pes: 8.360 Kg
 - Bales blanques: 13 (5.764 Kg)
 - Bales grises: 2 (899 Kg)
 - Tares i llana mullada: 1.739 Kg

Així doncs, dels 30.040 Kg de llana recollits, se'n van aprofitar 25.577 Kg (85,14%), mentre que els 4.463 Kg restants van ser mermes, a causa, principalment de llana mullada (14,86%).

Amb aquesta campanya es constata la disminució progressiva de llana recollida en els darrers anys.

5.2. Iniciatives a nivell d'aprofitament agrícola

En aquest apartat cal destacar les experiències dutes a terme tant a nivell particular en quan al compostatge no metodològic de llana amb fems i ús de llana per a encoixinats principalment a

arbres (recollides durant el procés d'entrevistes i qüestionari online) i les experiències iniciades a la finca des Tudons de conversió de la llana en fertilitzant líquid. Aquesta és fruit de l'assessorament del programa de Custòdia Agrària del GOB Menorca a aquesta finca i a d'altres i on s'ha dut a terme la metodologia emprada per Axel Torres (Rayen Soluciones Agronómicas).

Així el 27 de març de 2023 el Consell Insular a través del GOB Menorca va realitzar la formació *"Elaboració de fertilitzants orgànics a partir de llana d'ovella"* amb Axel Torres a Sa Cooperativa del Camp.

També, el programa de Custòdia Agrària del GOB Menorca incorpora assessorament a les seves finques i en els darrers anys han incorporat assessorament d'encoixinament a horta i altres cultius de la mà de Raoul Ferrer (El senyor de ses gallines).

El present estudi no recull específicament les metodologies per a dur a terme a aquestes pràctiques, ja que es poden trobar descrites a la *"Guia de bones pràctiques d'aprofitaments agrícoles de llana generada a les explotacions de les Illes Balears"* de Mallorca Rural (2024).

Pel que fa a les altres experiències a nivell d'aprofitament agrícola de la llana en el marc del projecte LLARETSS queden recollides en l'informe final de les proves pilot realitzades per Sara Lechuga (Fil de Bosc) del novembre del 2023 al maig del 2024.

5.3. Iniciatives en el món artesanal

Tal i com s'ha comentat anteriorment, l'ús artesanal de la llana a Menorca va ser una activitat econòmica important en els passats segles. Tot i així no va arribar a constituir-se mai en teixit industrial, i a diferència de Mallorca, no va existir mai cap maquinària industrial pel seu processament.

Així el coneixement i ús de tècniques per la seva manufactura es va anar perdent i a dia d'avui les noves iniciatives pel seu ús artesanal i artístic no venen de la tradició familiar.

Podem destacar-ne a Enara Ardanaz (Sa Llaneta) i a Andrea V. Sender (Andrea V. Sender Studio) com a persones que han iniciat una activitat artesanal i artística amb llana com a material principal. També existeixen altres perfils d'artesans que incorporen de manera puntual la llana en les seves creacions.

Pel que fa a les altres experiències a nivell d'ús de la llana en l'artesania en el marc del projecte LLARETSS durant el 2023 s'han realitzat dues formacions per a 16 artesans/es de Menorca i gent del sector (al taller de LLanatura a Inca i as Mercadal) i també s'ha realitzat una taller d'experimentació creativa amb llana d'ovella de raça autòctona de Menorca que va finalitzar amb una exposició al Centre Artesanal de Menorca (Set/Oct/Nov 2024).

Foto 4. Enara Ardanaz de Sa Llaneta.

5.4. Iniciatives en el món de l'arquitectura i construcció

A Menorca no s'ha constatat cap iniciativa de pes en aquest sentit, si és el cas de Mallorca, que l'empresa PORAXA ha creat un material aïllant produït amb llana local i que s'està comercialitzant.

6. MARC NORMATIU

Actualment la llana es troba catalogada legalment com a subproducte animal no destinat al consum humà (SANDACH) categoria 3. El marc normatiu que ho regula és el següent:

- Reglament (CE) 1069/2009 del Parlament Europeu i del Consell, de 21 d'octubre de 2009, pel qual s'estableixen les normes sanitàries aplicables als subproductes animals i als productes derivats no destinats al consum humà i pel qual es deroga el Reglament (CE) núm. 1774/2002.
- Reglament (UE) N° 142/2011 de la Comissió, de 25 de febrer de 2011 pel qual s'estableixen les disposicions d'aplicació del Reglament (CE) 1069/2009 del Parlament Europeu i del Consell pel que s'estableixen les normes sanitàries aplicables als subproductes animals i als productes derivats no destinats al consum humà, i la Directiva 97/78/CE del Consell quant a determinades mostres i unitats exemptes dels controls veterinaris en la frontera en virtut d'aquesta.
- Resolució de consellera d'Agricultura, pesca i alimentació de 16 de desembre de 2021, per la qual es prorroga la vigència de la Resolució de 6 de juny de 2014, per la que se va establir zona remota tot el territori de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

Tant en l'estudi de Mallorca Rural 2022, com posteriorment en la "*Guia de bones pràctiques d'aprofitaments agrícoles de llana generada a les explotacions de les Illes Balears*" de Mallorca Rural (2024) i coordinada amb el Servei de Ramaderia del GOIB, es pot trobar un resum de les implicacions de la normativa i de la recent nota tècnica⁵ de transformació i ús de la producció de la llana que es genera dins una explotació de les Illes Balears (Servei de Ramaderia del GOIB, 28 d'Abril de 2023), sobre les possibles actuacions en matèria de gestió de la llana a la mateixa finca, per tant, en aquest estudi referenciem aquests dos documents per tal de trobar aquesta informació de manera exhaustiva.

7. ANÀLISIS DAFO

FORTALESES	DEBILITATS
La llana és un producte natural i biodegradable. La llana té unes propietats fisicoquímiques que li atorguen múltiples aprofitaments tant en agricultura, indústria, construcció i artesanía. Les races autòctones perduren. La raça d'ovella autòctona de Menorca és la que produeix més llana de totes les races presents a Menorca. Això pot ser positiu si s'arriba a revalorar la llana. La raça d'ovella de Menorca compta amb més del 30% del total de reproductors i compta amb els suport institucional i associatiu. La cabana ovina a Menorca es manté degut a la peculiaritat del paisatge mosaic de Menorca on les terres de menys valor pel cultiu es dediquen a la pastura lliure pels bous, oferint-ne un rendiment sense aportar grans despeses a nivell alimentari ni sanitari. Nous projectes i iniciatives d'aprofitament de la llana comencen a aparèixer en els darrers anys (artesanía, aprofitament agrícola en finques, etc.) a Menorca i a Mallorca. Es conserva un vincle cultural amb la llana i de les seves bonances dins l'ideari de la societat menorquina. La tipologia d'explotacions d'oví a Menorca, amb un 65% d'aquestes amb un nombre menor de 25 bous, pot facilitar la gestió interna de la llana produïda a finca. La fibra de llana d'ovella de raça de Menorca compta amb una caracterització inicial sobre la seva composició química, comportament constructiu i de paràmetres tèxtils, que poden ajudar a definir-ne millor els seus potencials usos.	La llana ha passat de ser un producte amb valor comercial a esdevenir un subproducte ramader sense preu i que es tracta com a un residu. Actualment la gestió de la llana a les explotacions ramaderes els comporta despeses. La raça d'ovella autòctona de Menorca és la que produeix més llana de totes les races presents a Menorca. Aquest fet pot ser negatiu si no es troben sortides a la llana. Els compradors que tradicionalment han comprat llana a Menorca han deixat de fer-ho des de 2019 i aquesta via de sortida i mercat s'ha exhaurit. Hi ha una baixa estructuració del sector ramader oví a Menorca. La llana de la ramaderia ovina a Menorca és de baixa qualitat per determinats usos com el tèxtil tradicional. La manca de valor del mercat ha conduït a que Quesos Torralba i sa Cooperativa del Camp no hagin trobat altres compradors per la llana dels seus clients / associats. Un dels compradors de llana de Menorca ja ha tancat. L'altre ha manifestat que no en vol ni a cost zero. A Menorca no existeix cap estructura industrial pel processament intern de la llana. Les accions i polítiques públiques desenvolupades per part de l'administració de cara a millorar l'escenari de la llana han estat insuficients. Qualsevol iniciativa que promogui l'exportació de llana fora ha de comptar amb els elevats costos afegits de la insularitat.

OPORTUNITATS	AMENACES
Major suport de la societat cap al producte local. Foment de l'economia circular i de l'aprofitament de recursos de proximitat. Increment de la consciència ambiental i la salut humana, mostra d'interès cap a les fibres naturals i biodegradables. Recerca existent de noves aplicacions en diferents sectors: bioconstrucció, fertilitzants, substrats de jardineria, robes ignífugues, sanitat, bioplàstics, etc. La Universitat de les Illes Balears disposa d'equips de recerca (química, enginyeria, sanitat) que han treballat o poden treballar amb llana. Hi ha hagut un avanç amb la clarificació de com gestionar la llana als llocs segons normativa, gràcies a la nota tècnica emesa pel Servei de Ramaderia i a la guia d'aprofitaments agrícoles de la llana. Recentment s'ha ofert formació i guies pràctiques d'aprofitament de la llana tant a nivell artesanal com en l'àmbit agrícola.	Catalogació com a subproducte (SANDACH 3) i no com a producte agrari. Substitució de la llana per fibres sintètiques, les quals són majoritàries en la indústria tèxtil avui dia. Saturació del mercat tèxtil tradicional. Totes les llanes de qualitat similar estan patint dificultats per trobar mercat. Mercat globalitzat, on la llana de Menorca no pot competir. Baixa rendibilitat de les explotacions agràries a les Illes Balears. Nombroses pressions externes que dificulten l'activitat agrícola i ramadera; especulació urbanística del sòl, increment dels inputs, baix preu als productes agrícoles i ramaders resultants, etc.

8. CONCLUSIONS

- La cabana ovina a Menorca ha disminuït en més de 4.000 ovelles reproductores en els darrers 10 anys. Una disminució de més d'un 25%.
- La majoria de les explotacions amb oví son petites (menys de 25 bens), per tant, en la majoria de casos és una activitat complementària als llocs.
- La llana ha passat de ser en poques dècades un complement econòmic per al pagès, a ser un residu difícil de gestionar. La seva preocupació principal ara és com retirar-la al mínim cost.
- La raça d'ovella autòctona de Menorca, que avui en dia comporta un quart del total de reproductors, produeix més llana que altres races d'ovella de les illes.
- La llana de Menorca no és competitiva en el mercat mundial al qual es destina a l'actualitat. Arrossega uns costos de logística i processat que difícilment es poden compensar amb el preu de venda.
- Des del 2019 no hi ha cap gestor a Menorca que s'encarregui de la recollida i exportació de la llana fora de Menorca, ja que no hi han compradors a la península que puguin pagar un preu que compensi els costos de treure-la de l'illa.
- S'estima que es produeixen a Menorca uns 40.000 Kg de llana a l'any, tot i que repartida en petites finques que en pot facilitar la seva gestió interna.
- Existeix una primera caracterització a nivell químic, de propietats constructives i tèxtil, de la llana d'ovella de raça autòctona de Menorca que pot ser inici per a posteriors recerques del seu usos particulars.
- S'han realitzat experiències de compostatge de llana i d'encoixinament a finca amb resultats exitosos i alguns pagesos els estant incorporant com a mesura de gestió i aprofitament de la seva llana.
- Han sorgit algunes iniciatives de treball artesanal i artístic amb llana de Menorca que estant tenint reconeixement social.
- S'ha realitzat formació tant a nivell d'aprofitament agrícola com artesanal de l'ús de la llana, que poden donar un impuls a l'ús de la llana a nivell local.
- S'han editat guies molt ben documentades sobre l'aprofitament agrícola de la llana i del seu bon maneig per ús artesanal avalades per la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural. Aquestes poden donar un impuls a l'ús de la llana a nivell local.
- Existeixen persones amb perfil tècnic tant a Menorca com a Mallorca que poden donar assessorament de l'ús de la llana (tant d'aprofitament agrícola, artesanal, constructiu, etc.)
- L'aprofitament de la llana bruta a finca és l'opció més viable a dia d'avui tenint en compte l'estructura dels llocs i la inexistència d'altres iniciatives de més envergadura a Menorca. També és interessant col·laborar amb els artesans interessats per poder donar un ús a una petita part de la llana produïda per donar-li un valor afegit.

- És interessant explorar vies d'ajudes als ramaders per tal d'ajudar-los a gestionar la llana de manera circular dins la llana (mitjançant incentius CARB, assessoraments, etc.).
- Seria interessant treballar tant a nivell normatiu com tècnic per la incorporació i aprofitament de llana en altres finques agroramaderes que no tenen bens però tenen cultius llenyosos com les oliveres, vinya, horta, entre d'altres.
- L'ajuda directa per subvencionar el transport de l'exportació de la llana fora de Menorca és una reclam del sector, però es confronta amb el fet de que avui en dia aquesta llana ja no té compradors en el mercat tradicional fora de Menorca.
- L'Associació Leader Illa de Menorca pot funcionar com a impulsor d'algunes iniciatives consensuades pel sector en quan a la revaloració de la llana.
- L'Associació Leader Illa de Menorca pot funcionar de paraigües a projectes impulsats pel sector en quan a la revaloració i gestió de la llana.

9. REFERÈNCIES

Mallorca Rural 2022. Memòria Tècnica. Informe sobre la situació de la llana d'ovella de les explotacions de Mallorca i la seva aplicabilitat en diferents usos.

Belauntzaran, E. (2021). ¿Compost con la lana de oveja? El Diario Vasco.

Fernández, F. (2021). ¿Qué lana? ¿Es que esquilan ovejas en Mallorca? Article d'opinió publicat a l'espai digital de Diario de Mallorca.

IRFAP (2022). Estadístiques agràries i pesqueres 2021.

Lechuga, S (2022). Compostaje de lana de oveja mallorquina. Soluciones agroecológicas contra el desperdicio de recursos. Treball de final de màster.

MAPA (2009). Puesta en valor de las lanas y pieles de producción nacional.

MAPA (2022). Estadística de lana, miel y huevo para consumo humano año 2021. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.

MAPA (2022). Caracterización del sector ovino y caprino de carne en España (Datos año 2011). Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.

Servei de Ramaderia Producció i Benestar Animal (2022). Cens oví a les Illes Balears.

Servei de Ramaderia Producció i Benestar Animal (2023). Consulta Servei de Producció Ramadera.

Consorci de Residus Urbans i d'Energia de Menorca (2010). La gestió dels residus agraris a l'illa de Menorca.

Interreg (2020). Etude de faisabilite. Valorisation des eaux de lavage de la laine des Pyrénées.

Fundació Enciclopèdia de Menorca. Tom X. Història II. De la conquesta cristiana a la guerra de la successió.

Fundació Enciclopèdia de Menorca. Tom XIV. Antropologia I.

Quaderns de Folcklore. Núm 63. Feines i oficis d'ahir a la part de ponent.

Iris digital (2022). La llana de Menorca segons la documentació de l'arxiu Datini de Prato (Florència).

Revista de l'Obra Cultural Balear (1989). Es Molí Nou. Ses Toses.

Mallorca Rural (2024). Guia de bones pràctiques d'aprofitaments agrícoles de llana generada a les explotacions de les Illes Balears.

10. AGRAÏMENTS

Agraïm sincerament a totes les persones que han estat partícips i han col·laborat d'aquesta diagnosi ja que sense la seva implicació i bona predisposició no hagués estat possible. A tots els entrevistats i contactats que amb paciència i bon humor han respòs a totes les peticions que els hem fet.

ANNEX I

 G CONSELLERIA O AGRICULTURA, I PESCA I ALIMENTACIÓ B DIRECCIÓ GENERAL / AGRICULTURA, RAMADERIA I DESENVOLUPAMENT RURAL	Tipus de document: NOTA TÈCNICA	Data: 28/04/2023
	Nom: NOTA TÈCNICA DE TRANSFORMACIÓ I ÚS DE LA PRODUCCIÓ DE LA LLANA QUE ES GENERA DINS UNA EXPLOTACIÓ DE LES ILLES BALEARS	Pàgines: Versió: v1

Document: Nota Tècnica

Destinatari: Tècnics veterinaris del Servei de Ramaderia, de les delegacions comarcals i dels Consells Insulars de Menorca i Eivissa.

NOTA TÈCNICA DE TRANSFORMACIÓ I ÚS DE LA PRODUCCIÓ DE LA LLANA QUE ES GENERA DINS UNA EXPLOTACIÓ DE LES ILLES BALEARS

Primera versió data: 28/04/2023		
Elaborat Per: Maria José Suasi Amengual	Revisat: Joan Morell, Pau Llabrés i Alícia Llobet	Validat per: José Francisco Rigo Caldito

<https://vd.caib.es/1682683017672-616499770-8095800932078406227>

L'objectiu d'aquesta Nota Tècnica és aclarir la transformació i l'ús de la producció de llana que es genera a les explotacions de les Illes Balears.

En els darrers anys, la llana ha anat perdent valor. Entre d'altres motius, l'aparició de noves fibres tèxtils més barates, deixen en lloc quasi residual, els seus usos tèxtils tradicionals. A més, dins el que queda de mercat de llana mundial, la que té major valor és la de races de llanes fines com la merina, deixant en molt mala posició les llanes més gruixades com les balears, i la de la majoria de races peninsulars i mediterrànies.

Any rere any, els nostres ramaders, veuen com la llana que produeixen no té preu al mercat i molts d'ells, acumulen el producte a les seves explotacions, creant-los-hi un gran problema la seva destrucció o valorització.

És en aquest context que comencen a sortir iniciatives per revertir la situació. Des de fa anys, s'ha estat fent recerca sobre noves aplicacions i han sortit indústries dedicades a usos alternatius com els aïllaments tèrmics i acústics, la cosmètica i biomedicina o els fertilitzants i productes agrícoles entre d'altres.

En el camp de l'agricultura i la jardineria s'han desenvolupat diferents productes amb llana:

- Compost i adob líquid com a fertilitzants
- Pellets com a fertilitzants i preservadors d'humitat i protectors davant plagues
- Substrats
- Altres en investigació, com bioplàstics per hortalissa

Aquest tipus d'aprofitament pren gran importància en el nostre context, en que no hi ha prou demanda local de llana per donar-li una sortida dins les nostres Illes, havent-la d'exportar sense marge per pagar pràcticament res al ramader (0,10 euros/Kg, el 2022), o quedant a finques emmagatzemada en condicions que poden suposar un risc sanitari.

La llana es considerada a nivell normatiu, com un subproducte animal, catalogat com a material de categoria 3, sempre que provingui d'animals

pàg. 2

<https://vd.caib.es/1682683017672-616499770-8095800932078406227>

que no presentin signes clínics de ninguna malaltia transmissible, mitjançant aquest producte, als éssers humans o als animals (Reglament (CE) 1069/2009)

La llana no se pot aplicar directament a la terra. Recordem que els únics materials que es generen a una explotació que podrien anar directament al sòl (sempre que no hi hagi una disposició de l'autoritat competent que consideri que existeix risc de propagació d'alguna malaltia transmissible) són:

- Categoria 2: fems, contingut del tub digestiu separat d'aquest, llet, productes a base de llet i calostre
- Categoria 3: Llet crua, calostre i els seus productes derivats.

Una explotació que generi llana no s'ha d'enregistrar com a establiment de SANDACH, tal i com exposa l'excepció establerta a l'article 23.4 del Reglament 1069/2009.

Així mateix, la norma exigeix per als MER categoria 3, un processament previ per a l'ús posterior del subproducte. Recorrent a què es podria entendre com a **processament**, per a l'ús en la pròpia explotació d'origen de la llana, ens trobam que a la normativa SANDACH, la definició de processament no ve definida, tot i que és un dels requisits per a poder parlar de «producte derivat» (que han estat sotmesos a tractaments, transformacions o fases de processament). Per tant, tot el que doni lloc a obtenir un producte derivat, podria considerar-se un processament.

Tècnicament, entenem com a processament, aquells requisits establerts a l'annex XIII, relatiu als **productes tècnics**, amb finalitats fora de la cadena alimentària. Tot i que a la normativa actual, no està definit el que és un producte tècnic, el Reglament 1774/2002, el definia com a productes derivats directament d'alguns dels subproductes animals destinats a finalitats distintes del consum humà o animal i en ells, entre d'altres, s'inclou la llana transformada.

Per la qual cosa, és necessari incorporar aquests conceptes, per interpretar la norma.

D'aquesta manera, per a l'aprofitament de la llana en les pròpies explotacions ramaderes on es genera, tendríem diferents casuístiques:

1. Compostatge de llana:

El compostatge de la llana en les condicions establertes per la normativa SANDACH, donaria lloc a un compost, que es tractaria d'un producte processat.

En aquest sentit, a Mallorca es va realitzar durant l'estiu-tardor del 2022 un estudi sobre compostatge de llana d'ovella de les dues races autòctones, mesclant-la amb diferents tipus de fems i comparant resultats entre grups (Lechuga, S. 2022) i es varen obtenir molt bons resultats. Seria recomanable, traslladar aquest coneixement als ramaders, a través de cursos de formació i guies de bones pràctiques, per a que tenguin l'opció de gestionar-la i aprofitar-la a la pròpia finca convertint-la en compost, tancant així el cicle de la llana de forma local i sostenible.

2. Rentat de llana:

El rentat de la llana, segons el Reglament 142/2011, en les condicions establertes per la normativa SANDACH, és a dir «rentat en fàbrica» (consistent en submergir la llana en una sèrie de banys d'aigua, sabó i hidròxid de sodi o potasi) o que la llana hagi estat tractada amb altres mètodes que garantitzi la eliminació de riscos inacceptables, donaria lloc a un producte processat.

El rentat de la llana en fàbrica, donaria lloc a llana processada. Pels altres mètodes, no hi ha o no es coneix literatura científica que ho certifiqui.

3. Fertilitzant:

L'ús del producte processat com a fertilitzant o com a fonts de nutrients o matèria orgànica, als sòls agraris, es podrà fer sempre que es compleixi la norma. En concret, el Real Decret 1051/2022, de 27 de desembre, pel qual s'estableixen les normes per a la nutrició sostenible en els sòls agraris (I específicament, el que estableix el seu Annex VIII). Endemés, un fertilitzant ha d'estar enregistrat al Registre de Fertilitzants, del que és competent el MAPA.

4. Altres usos agraris:

Altres usos agraris que els nostres ramaders poden emprar a la seva finca, serien: l'encoixinat per als arbres, que permet gestionar un volum important de llana, o fent paranyes per a diverses plagues.

5. Zona remota:

Així mateix, també es pot eliminar la llana, per tal de facilitar la descomposició orgànica dels cadàvers, emprant-la a la base d'enterrament de cadàvers d'èquids, de SANDACH de la producció apícola y subproductes autoritzats (cadàvers o parts d'ells d'animals de granja o d'animals salvatges) dels llocs o fosses ubicats a les explotacions ramaderes i que compleixen l'establert a la normativa de zona remota.

NORMATIVA

- Reglament (CE) 1069/2009 del Parlament Europeu i del Consell, de 21 d'octubre de 2009, pel qual s'estableixen les normes sanitàries aplicables als subproductes animals i als productes derivats no destinats al consum humà i pel qual es deroga el Reglament (CE) núm. 1774/2002.
- Reglament (UE) N° 142/2011 de la Comissió, de 25 de febrer de 2011 pel qual s'estableixen les disposicions d'aplicació del Reglament (CE) 1069/2009 del Parlament Europeu i del Consell pel que s'estableixen les normes sanitàries aplicables als subproductes animals i als productes derivats no destinats al consum humà, i la Directiva 97/78/CE del Consell quant a determinades mostres i unitats exemptes dels controls veterinaris en la frontera en virtut d'aquesta.
- Resolució de consellera d'Agricultura, pesca i alimentació de 16 de desembre de 2021, per la qual es prorroga la vigència de la Resolució de 6 de juny de 2014, per la que se va establir zona remota tot el territori de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

<https://vd.caib.es/1682683017672-616499770-8095800932078406227>

ANNEX II

Persones i entitats contactades

En la Taula 6 es mostra un resum de totes les persones i entitats contactades durant la realització d'aquesta diagnosi. En la primera columna es mostren els diferents grups segons el seu perfil o implicació amb la llana i es separen amb els pertanyents a Menorca i els de fora. La segona columna és el total de persones contactades, ja sigui via correu electrònic o qüestionari online, telefònicament i presencialment.

En la Taula 7 es nombren totes les persones o entitats contactades.

	Contactes	Entrevista	Altres
MENORCA			
Titulars d'explotacions ramaderes	40-100*	6	40
Cooperatives agrícoles	1	1	
Sindicats Agraris	2		2
Representants del sector ecològic	1		1
Tonedors	1	1	
Veterinaris	4	1	3
Arquitectes	3	1	2
Usos agrícoles	1		1
Gestors residus	3		3
Associacions	3	1	2
Artesania	16	1	15
Administració	5	1	4
MALLORCA			
Administració	3		3
Artesania	1		1
Titulars d'explotacions ramaderes	1		1
Empreses de materials de bioconstrucció	1		1
Gestors de Residus	1		1
Universitat	3		3
Usos agrícoles	1		1

CATALUNYA			
Sector Tèxtil	1	1	
Titulars d'explotacions ramaderes	2		2
Gestors de residus	1		1
Universitat	1		1
Associacions	1		1
ALTRES LLOCS PENÍNSULA			
Associacions	1		1
Administració	1		1
Artesania	1		1

Taula 6. Nombre de persones i entitats contactades i tipus de recollida d'informació. Font: Pròpia (2023/24). **En el cas de les explotacions ramaderes s'entenen com a contactes totes les persones a qui es preveu que ha pogut arribar la informació a través de xarxes, correu electrònic i altres canals.*

MENORCA	PERSONA O ENTITAT
Titulars d'explotacions ramaderes	M.Bosch, A.Bosch, B.Taltavull, F.Pons, P.Moll, A.Bagur, J.Llufriu, J.Barbero Rotger, R.Llabrés, K.Andreu, L.Sintes, J.Pons, D.Bosch, J.Pascal, J.Bosch, M.Marquès, J.Barbero Capó, C.Llufriu, J.Oleo, J.Rotger, A.Sintes, A.Bagur, J.J.Moll, B.Pons, V.Olives, S.Rotger, J.Capó, J.Moll, D.Sintes, T.Capó, J.Escudero, L.Llufriu, T.Pons, Salvador, A.Martín, J.Gonyalons, C.Torres, B.Pons, F.Truyol, J.Barber.
Cooperatives agrícoles	Sa Cooperativa del Camp
Sindicats Agraris	Unió de Pagesos, AGRAME
Representants del sector ecològic	APAEM
Tonedors	C.Vélez
Veterinaris	S.Truyol, G.Sintes, J.García, M.J.Rubio
Arquitectes	J.Cardona, F.Vizoso, X.Gornès
Usos agrícoles	R.Ferrer
Gestors residus	Excavaciones Moll, Excavaciones J.Taltavull, Consorci de Residus i Energia de Menorca
Associacions	GOB Menorca, Associació de l'ovella autòctona de Menorca, Es Far Cultural

Artesania	A.Sender Studio, Sa Llaneta, F.Ritman, C.Riera, S.Vivó, Paxnatura, L.Carreras, S.Vivó, Vevo Menorca, Silvia Mar, T.Tarabay, Tent Ceràmica, Nuú Art, J.Tur, C.Florit, A.Zimmermann
Administració	Conselleria d'Economia i Serveis Generals, Direcció Insular d'Economia, Conselleria de Medi Ambient, Reserva de Biosfera i Cooperació, Direcció Insular de Medi Ambient, Servei d'Ajudes de FOGAIBA
MALLORCA	PERSONA O ENTITAT
Administració	Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural, DG d'Agricultura, Ramaderia i Desenvolupament Rural, Cap de Servei de Producció Ramadera, IRFAP, Conselleria d'Empresa, d'Ocupació i Energia, DG d'Economia Circular, Transició Energètica i Canvi Climàtic
Artesania	Llanatura
Titulars d'explotacions ramaderes	A.Canyellas
Empreses de materials de bioconstrucció	PORAXA
Gestors de Residus	TIRME
Universitat	E.Palacio, C.Carmona, J.Muñoz
Usos agrícoles	S.Lechuga
CATALUNYA	PERSONA O ENTITAT
Sector Tèxtil	RMT S.A
Titulars d'explotacions ramaderes	R.Bau, Mas Casa Cruïlles
Gestors de residus	Planta de Compostatge els Sots
Universitat	INTEXTER
Associacions	Associació Obrador Xisqueta
ALTRES LLOCS PENÍNSULA	PERSONA O ENTITAT
Associacions	URKOME
Administració	Plan Lana
Artesania	Dlana

Taula 7. Nom de les persones i entitats contactades. Font Pròpia (2023/24).

ANNEX III

Transcripció d'entrevistes

Per tal de conservar l'essència comunicativa dels entrevistats s'han transcrit de manera literal les expressions i paraules.

RAMADERS

Entrevista 21/03/2023

Nom de la persona entrevistada: Miquel Bosch Cursach

Lloc de feina: Pagès de Torretrencadeta (SRM)

Antiguitat: 22 anys

Hora inici: 13.10 am / **Hora final:** 14.30 pm

Foto 5. En Miquel i na Coloma de Torretrencadeta.

Des de quan fas de pagès?

22 anys. Vaig néixer a Son Quart, ja hi havia es besavi meu, sa meva infantesa va ser allà i després d'escola vaig començar a anar de jornalier i per compte meva vaig partir quan tenia 23 anys.

Sou propietaris?

No estem SRM. El propietari és en Francesc Cavaller. Nosaltres som els pagesos

Quins animals teniu?

Vaca frisona una quarantena. La reproducció de vedelles i "novilles", etc. serien unes 20-30 més. Mantenim una quarantena de vaca. Transformam la llet a la formatge. Una part se l'endú sa Canova (cap de setmana) perquè no tenim missatge el cap de setmana. Durant la setmana la transformam nosaltres.

D'ovella tenim un centenar d'ovelles. Per munyir unes 80. Però no les munyim mai totes. Com a màxim 60 a la vegada hem munyit. Segons el seu cicle de lactació. Els naixements comencen en el mes d'octubre fins el mes d'abril. A l'estiu no munyim. Aprofitam ses pastures.

Sa vaca si la munyim a l'estiu però en menys quantitat. Intentam no tenir parts a l'estiu però alguna part si. Els altres anys no formatàvem a l'estiu, només era llet, però ara ens han demanat que formatgéssim que en necessitàvem. Tenim les instal·lacions, jugam amb l'alimentació del bestiar per tenir una llet de qualitat i un bon formatge. Munyim unes 25 vaques a l'estiu. L'ovella a l'estiu no la munyim.

Ara en munyim unes 30. Arribarem a final de lactació amb aquestes 30.

Quina raça tens?

D'ovella és tota menorquina. Estem en el projecte del Ministeri 100% de raça menorquina i és obligatori tenir totes les ovelles de raça menorquina.

Amb aquest projecte què feu?

Ens donen suport. Ens hem acollit amb el formatge i també a sa venta d'anyell menorquí. Som dues finques col·laboradores amb aquest projecte. Torralbet i naltros. Torralbet s'ha acollit més amb l'anyell i nosaltres amb l'anyell i es formatge. Hi ha uns inspectors que controlen que tot sigui correcte i que no mescalm, quan arriben a escorxador, hi ha un seguiment. Un 90% del pressupost amb totes les races at`rocontes de balears que s'han acollit a a questa proposta, el paga el govern central o balear i nosaltres només hem d'assumir el 10%. No ho fem a títol personal ho fem a través de l'Associació de Raça Menorquina.

Dins l'As. Hi havia gent que trobava que els anyells menorquins, al no sé una raça pesada, tot i que la qualitat molt bona, o era anyell de llet, fins els 6 Kgs/canal, o bé fins els 8-9 Kgs/canal està molt bé, però . Ses altres races et guanyen, sa nostra es queda més senzilla, per sa vista és més senzilla.

El que han buscat és donar el màxim de valor a sa raça. Ens ho van acceptar, vam proposar si podíem fer amb el pla de millora que hi hagués les reproductores 100% però el semental d'una altra raça càrnica, sempre hi quan deixessin un 10% del cens de la finca amb reproductores pures cada any.

Totes les ovelles menorquines es qualifiquen totes per un jutge. En principi cada any ve el veterinari de l'associació i treu mostra de sang per verificar que son de pares i mares menorquins i a la vegada les qualifiquen morfològicament i si no és apte no te la passa. Has de complir amb les característiques morfològiques que marquen els estatuts.

Nosaltres com a finca col·laboradora del projecte de millora de la raça si ho hem de tenir tot 100% menorquí.

Has anat augmentant o disminuint la guarda? (els darrers 3 anys)

Jo m'he mantingut amb aquest centenar. Fa estona que tenim aquests caps.

Certificació ecològica?

No

Heu contractat sempre els tonedors?

Ara per ara sol venir en Carlos es tonedor a tondre perquè jo sa meva esquena no ho permet. Perquè ara s'esquena meva no m'ho permet. Abans sempre ho havíem fet. Ara fa uns 6 o 7 anys que ve ell. Jo en sol fer qualcuna, però no puc.

Era una feina que s'havia fet sempre, dues vegades l'any, una per l'abril a vegades maig i l'altre l'agost. Les feim ben igual ses dues.

Quant us costa tondre? (preu per animal)

Jo me pens que ara deu estar més o menys el 2.5€, tal vegada ha pujat enguany, pot ser que ja 3€.

Ara prest haureu de tondre?

Si després del concurs (Fira de l'ovella). Perquè la llana morfològicament té molta importància. És una part que té una puntuació considerable.

Què en feu de la llana?

De moment la guardem (riu). La tenim emmagatzemada. Ara fa 3 anys que la guardam, però abans l'entregàvem a sa cooperativa. Ells feien una recollida anual. El que la gestionava era en Nicolàs Cardona, però a Ciutadella ho gestionava la Cooperativa

Qui transporta la llana del lloc fins el següent destí? (cooperativa)

Quan el camió em duu menjar de sa cooperativa solem aprofitar de carregar-li la llana i li pago el trajecte. Hem de pagar per aquest servei. Sa Cooperativa és el lloc de recollida de sa llana, no és que la recullin. Nosaltres li hem de dur.

És molt car aquest servei?

No és el més car. O li duim naltros. Em costarà 30 o 40€ perquè aprofitam que ja ve. Però si, és un cost afegit, a l'igual que es tondre.

Emprau algun sistema perquè no s'embruti tant la llana al tondre?

No, sempre ho fem en un lloc net que hem garnat prèviament, erò no és tan sols sa sunya que hi ha en terra, depèn de s'animal. A vegades per exemple han tingt problemes digestius per dir-ho de manera més fina i de darrera va brut. Nosalres ho solem triar.

La triau?

Naltros si. Nosalres. Si, entregam llana, no entregam porqueria. Si està brut no li posam.

Tota la llana és blanca per sa llana?

Si, tota és blanca. Hi ha altres llocs que tenen ovells negres, roges,... la llana surt tota jutna de menorqca

Els hi feu alguna marca per si les han vacunat o estan malaltes, etc.?

Si de cas el mariscal quan ve sol dur un llapis de color.

A Mallorca en diuen esmorcar. Els a marquen de tal manera que una part de sa llana queda in- utilitzada.

No, jo mateix si utilitzo unllapis d'aquest se'n va tot sol. Si et descuides dos dies no et dic. I si plou...

Quants kgs de llana has obtingut en els darrers anys? (kgs de llana per guarda actual) i per ove- lla?

Només que comptis 3 Kgs per ovella, pots comptar que hi ha 300kgs segurs. Més o menys 3 Kgs per ovella. Al maig en porten més de llana (2kg, 2.5kgs) i a l'agost (1-1.5 kg). Si en comptes

un poc més no fariem cap mal. Perquè pensa que també ses anyelles, no les comptam amb aquestes, però si contéssim 400 kgs anuals no ens passaríem.

Si les nascudes el mes d'octubre, en el 6 mesos tindran sa primera tosa.

Teniu llana acumulada dels darrers anys? El 2019 ja no va sortir, 20, 21, 22... son 4 anys sense sortir llana de Menorca. Ho tens estojat això?

Si. En vam emprar per fer un parell de coses. Vaig voler provar amb s'estivada perquè aguantés més s'humitat. Però tot van ser embussos, no ho he fet més. Funcionar, funciona, s'idea no és dolenta, però no hi has de fer res. I després també n'hem emprat al enterrar animals i mesclar-ho.

Els que ho fan amb ecològic i no llauren, amb això es salven bastant bé.

Coneixes experiències que ho facin?

No n'he visitat. El nostre costum és de cavar. I amb sa llana no va bé. Estàs embussat sempre. Tant si agafes sa cavadora com si agafes s'arada amb sa bístia. Sa llana després et fa embussos i no ens va prou bé.

N'hi ha que han provat de posar-ho en llocs que h i ha animals, però a l'hora de fer-ho net... jo pre-
fereix posar-hi llana.

D'experiències a finques n'hi ha però al estar catalogada com a SANDACH, no està molt clar què es pot i què no es pot fer... i la gent no ho sap.

És que realment això a sa finca no ho podem tenir perquè està qualificat com a residu.

Ha vingut mai ningú a inspeccionar-ho?

No, però poden venir.

Moltes persones que entrevisto no saben ni que està com a SANDACH.

Bueno clar, que no ho saben. El darrer que et penses és que sigui un residu. Però com que hi està classificat, pot venir el SEPRONA i demanar-te què fa això aquí. A Mallorca van pagar sa recollida per cremar-la.

Aquí no. El curs per fer fertilitzant és sa primera passa que s'ha fet des del CIME per a abordar-ho.

A altres comunitat autònomes fan coses de compostatge.

Vam xerrar (amb CIME) que si el curs tingués una acceptació bona potser es podria incloure dins des CARB. Per exemple, si fas això tindràs 500€. Et llevaràs sa llana, tindràs fertilitzant i a més, cobraràs. I a nosaltres ens ajuda amb els materials per fer fer-ho si és que es necessiten, que jo ara no ho sé.

Has provat de compostar?

No ho he provat.

Quina ha estat l'evolució dels preus dels darrers anys de la llana? (darrers 5). Des de quan fa que no hi guanyeu res?

Això fa estona.

Segons dades que m'ha passat sa cooperativa, el 2016 eren 28 cèntims/Kg , el 2017 ja van ser 8 cèntims/Kg.

Jo fa molta estona que no cobram res. I el que cobraven... tota sa llana la cobràvem a 40€...

Abans, jo quan era jove, es tonia amb estisores. Si anaves a escarada i et deien si vens a tondre sa llana és teva. Et sortia a compte anar a tondre. Et guanyaves un bon jornal. Jo et rall de fa 40 anys, quan tenia 20 anys. Era una cosa corrent que el jornal sortia. Anava a preu del formatge sa llana. Això era sempre així. Si el formatge anava a 250 pessetes el kg, la llana també.

Quin creus que hauria de ser un preu just per la llana?

Jo ara no ho sé. S'hauria d'estudiar. Que n'hi ha cap de preu just avui en dia al camp? Jo no ho sé.

El que feu és llevar-vos la llana com si fos un residu.

És que hi està de qualificada com a residu. Hem arribat a això.

Això té a veure amb el mercat internacional aquests preus.

Mentre ho puguin tenir sense comprar-ho no ho compraran. És evident que el que em costa tondre. 100 ovelles a 3 € son 300€. Només que et cobreixi sa feina des tonedor...

Estem rallant 1.5 €/ Kg de llana, més o manco. Menys d'1.5Kg no anem aumont... i si fossin 2€... podríem anar a fer una cervesa hi tot...

Creus que si la paguessin més bé els pagesos estarien disposats a triar-la? Un poc com ja fas tu? Perquè ara pensen, a sobre que hi perdo doblers no hi posaré feina...

Aquí sempre ha passat el mateix. Amb tota casta de feina quan hi ha una vocació real i sana, et mires sa feina ben feta, el fer-ho bé, i després et mires els doblers. Quan no hi ha una vocació real i sana i amb amor, ja te'n vas directament als doblers. I per això es van llevant coses. I els que encara hi posam el carinyo amb fer ses feines som els que estam aguantant feines amb coses que no hi cobram res, però ho fas perquè sa nostra inquietud és aquesta, perquè havíem après a fer-ho bé. A costa nostra.

A més fas una feina i llavors sa llana no es diferencia per productor i es paga igual el que la porta neta com el que no ...

Si això pugés de preu hi hauria d'haver algú que identifiqués d'on ve la llana i fer un seguiment de cada cosa. Quan hi ha preu, la gent s'espavila per entregar mínims que t'han posat d'exigència.

Ara l'exigència és amb sacs fermats, seca, i mínimament neta.

I tu que ho saps si l'han banyada? No ho miren. Si tu abans d'entregar-la la banyes, pesarà més, serà humitat. Sempre hi ha es viu de torn.

Si, llavors a sa cooperativa els hi descontent sa llana que no està bé.

Què creus que ha passat amb sa llana de Menorca. Antigament apareix a molta bibliografia era molt preuada, fins i tot a Europa. I ara, té tant poc de valor. L'empresa que la va comprar durant 30 anys a Catalunya diu que és d'inferior qualitat que d'altres. Perquè trobes que és?

Jo diria que quan estem embulant tota la llana de Menorca junta estem embulant tot de tipus de llanes diferents juntes. Abans no existia ni l'associació ni la raça menorquina però segur era molt més homogènia. No ens havien entrat encara ses races càrniques. Jo d'al·lot, hi havia qualche ovella marrona i pigada, però races càrniques no n'hi havia. A més es cercava molt l'aptitud lletera, perquè es munyien totes. Es mesclaven ses llets. Jo t'estic xerrant de fa 50 anys. Més endarrera d'això devia ser molt més homogènia i era quan era tant bona.

Quants sou els que teniu ovella menorquina?

Hi ha unes 70 finques que en tenim. Algunes son molt petites. Si damunt unes 3000. Nosaltres empràvem la llana per fer matalassos, coixins. Hi havia algú que feina alguna cosa més casolana.

Com veus el futur de la ramaderia en general i de la llana en particular?

Jo sempre som de veure es bòtil mig ple. Vull creure que hem de ser capaços de fer avanços cap a bé. Hem de ser capaços de convèncer als ramaders i a sa gent, de que emprin productes d'aquí que siguin nostres. Sa llana és un dels tants. Altar ordena-ho tot. Hi haurà gent que mirarà molt prim i si hi ha algú que vulgui emprar llana per artesanía, jo mateix me'n cuidaria perquè sortís molt bé. Jo crec que es farà algu.

Te n'han demanat ja no?

Si, jo els hi he regalat.

Com veus els tema de l'aprofitament agrícola de la llana o altres usos? Coneixes alguna experiència?

Es tema de s'aïllant a sa construcció. Em penso que tenint llana no cal anar a comprar a s'estranger. Avui està tot tant avançat que no sembla difícil que es pugui emprar per això. La xerrada de la setmana vinent (de com fer fertilitzant a partir de llana d'ovella) la vam proposar al CIME per donar una sortida a sa llana vella. Que es pot emprar com a fertilitzant? Fantàstic. Ja tenim una cosa. Que la podem emprar per aïllant per construccions.. ja en tenim una altre. No tot ha d'anar a artesanía. No tenim indústria. Hi ha d'haver un processament. Unes màquines. Jo em pens que tal vegada és una oportunitat per un emprenedor. Que s'ha de ben estudiar, si, però jo ho veig com una oportunitat per un emprenedor.

Si a Mallorca hi ha una empresa que hi va darrera a estona.

El Mallorquí ho és innat d'emprenedor. És inquiet. Suposo que ho traurem. Hem d'aprofitar esforços.

Feu un curs de jutges d'ovella menorquina?

Si és divendres i dissabte. Jo no hi podré anar a aquest. Nosaltres l'hem fet un parell de vegada.

Només per triar les anelles de cada any ja et servei. Es primer ull per triar és el del pagès i després vas seleccionant. Per nosaltres anem seleccionant per ser funcional amb sa lactació de ses mares. També miram sa morfologia.

Ses qualificacions que s'ha fet fins ara no eren lineals. Per exemple amb sa vaca frisona, en essència, ses vaques amb més qualificació son les més productives i les que duren més anys.

Amb ses ovelles cercaran el millor braguer, amb ses insercions més bones, amb sa seva estructura lletera, que siguin animal forts, sans, sense sortir-te de sa raça... hi ha unes característiques.

Amb s'ovella, faran una passa més. Farà una secció de braguers. Ja s'ha donat importància que solament és a morfologia. Que tingues es cap assenyalat, la cua llarga i recta, uns vols aploms, llana llarga i sens rissos i completament blanca... i es braguer venia mab el lote. I ara a causa des se passes d e mllora amb sa raa també donam iportànica en es braguers

Ara hem convidat un jutge des país basc que no es fa això .Dema matí ha de venir perquè vol veure braguers de raça menorquina. A mi em sap molt de greu perquè no hi puc anar. Però haurà vingut aquí i ja estarà bé.

S'altra passa seria tenir una marca de formatge d'ovella menorquina...

De moment no puc posar ni que és ovella de Menorca. La paraula Menorca no hi pot figurar. Ja ens vam enganxar. Vaig haver de posar ovella autòctona. He de posar de raça autòctona. Això si, ara hi posem el segell 100%. De fet proposarem el formatge aquest a sa Fira Arrels. L'hem presentat com un formatge diferent. Una proposat que tenim ara a Menorca. No hi havia estat mai.

Binibeca i s'Arangí fan formatge amb ovella que no és menorquina. A Torralbet en fan molt poc de formatge.

Hem recuperat el formatge mesclat (vaca i ovella) perquè ja no n'hi havia. Per fer formatge mesclat amb D.O només hi té cabuda l'ovella menorquina. Amb vaca frisona o suïssa o menorquina o de sa la reina. Hi pots posar fins un 5% de llet d'ovella però ha de ser menorquina.

Hi ha Cavalleria as Mercadal que fa formatge mesclat, però que ho faci amb formatge d'ovella menorquina som els únics que jo me n'hagi entemut. I com a 100% només nosaltres.

Entrevista 20/04/2023

Nom de la persona entrevistada: Pere Moll Bosch

Edat: 33 anys

Lloc de feina: Son Joanet SRM, ajuda al seu pare Son Ferrer

Antiguitat: Fa 10 anys amb vaques (formatge) i fa 4 amb bous exclusivament

Foto 6. Pere Moll de Son Joanet.

Quina raça tens?

30% menorquines pures, i la resta mestisses

Quants animals tens?

Entre 500 i 550 a Son Joanet, 40 bous Son Ferrer

Has anat augmentant o disminuint la guarda? (els darrers 3 anys)

Ha disminuït, en vaig arribar a tenir 630-640. Amb els anys de no ploure i no tenir prou menjar vam davallar 100 benes amb 2 anys. També amb la COVID van davallar els preus. Sa nostra filosofia és no comprar menjar, és auto abastir-se amb el que es produeix a la finca.

Certificació ecològica?

No

Contracteu els tonedors per la tosa?

Sempre la faig jo. Amb els 4 anys que sóc aquí només ha vingut una vegada i va ser per un problema de salut meu que no ho vaig poder fer jo.

Quan tardes a fer tota la tosa?

Solem fer unes tres setmanes, depenent de sa feina. L'any passat ho vaig fer amb una setmana perquè tenia molta feina i no ho faré mai més. Quedes rebentat, et fa mal d'esquena i no treus sa feina. Val més fer-ne unes quantes cada dia i no aquests "estragos".

Vas cridar en Carlos es tonedor?

Si. L'any passat.

Quant us va costar tondre? (preu per animal)

Si l'any passat amb 550-570 benes em va costar damunt uns 3 euros per bena. Sa meua part, la des pagès 1,5€. Això també és una cosa que està bé comentar. El pagès fa sa feina de tondre, però jo el que em costa tondre sa bena és 1.5€, els 3€ és la part complerta, ho fem a mitges. És a dir, as pagès fa un esforç gros a l'hora de tondre, perquè si ho dona a fer li surt més barat. Si tens 600 benes i son 1800 €, son 900€ que hauries de pagar. Realment, a vegades ho pagaria 900€ perquè t'ho tonguin. És un esforç, costa, però ho has de fer. Així com el propietari posa la seva part tu també ho has de fer.

Què en feu de la llana?

Bona pregunta. Supòs que tothom està igual que nosaltres. L'anem emmagatzemant, tenim un rebost i esperam a que surti una solució. Algun dia ve un particular que sap que tenim llana i s'endú un saquet, o un que té un hort i vol posar abono.. però res, poca cosa.

O sigui quan sa cooperativa la recollia vosaltres li dúieu

Si, quan sa cooperativa la recollia, malgrat fos a cost zero li dúiem. Per tal de llevar-la d'enmig li dúiem sempre. Quan sa cooperativa va dir que no tenia sortida, ningú la volia, vam intentar posar-nos en contacte amb gent de sa península, amb gent de fora... ni regalada. Una empresa la volia, va estar interessada en endur-se-la regalada, però quan va saber que teníem tints, clar nosaltres marquem ses benes amb tints, sa llana estava un poc banyada, perquè jo per tondre, per passar millor sa pinta la bany un poc, que era llana de 2 anys... va dir res, deixem-ho fer que em sortirà més car sa salsa que es peix.

Aquesta empresa era RMT?

No ho record, era una empresa que es dedicava a agafar llana de sa península. Ja sabia un poc l'estadística de sa fibra. Entrar en un món que sa llana estava bruta, que no sabien quin percentatge de fibra tenia, ... hi ha vàries característiques de sa llana, jo no les sé, però quan va saber que hi havia els tints aquests, va dir res, no ho vull.

Els tints aquests son per marcar per temes sanitaris no?

Si. És un tint que venen a sa cooperativa mateix. És un llapis i l'emprem per identificar una bena que s'ha vacunat, que el veterinari l'ha vingut a visitar, etc. i pots tenir una bena amb dues i tres marques.

Amb tant llana no heu fet res? Hi ha gent que l'ha posat per aquí, per allà, ha fet un clot... Amb 4 anys d'acumular llana de 550 benes...

Si, el rebost és ple. Saps què passa, que et faria ganes en un moment donat posar-lo en un rincó, perquè al final fa rates, sa feina d'ensacar-ho, perquè abans sa cooperativa ho volia amb saquets petits, aquells sacs de ràfia, amb sa suarda allò fa que es podreixi, allò fa rates, quan vas a agafar-ho allò s'esqueixa, tota sa feina que has fet de posar-ho amb sacs, es final, et duu una altra feina de treure-ho. I a vegades te'n fas creus i penses si ho tingués a un clot, ... però això per estètica, per nosaltres, per es propietari, no és agradable. Sa llana és un recurs necessari crec, i es podrien fer moltes coses. I sa llana està anys ens fondre's, semblen animals morts.

Transportàveu vosaltres la llana del lloc fins el següent destí? (cooperativa)

Si correcte, amb es cotxe, amb el remolc, fèiem els viatges que feia falta. Trob que hi havia una altra persona per Alaior, en Torralba.

Si aquesta és la persona és la que ho comprava a sa cooperativa. També li portaveu?

Jo no, però un company que tenia li portava.

Emprau algun sistema perquè no s'embruti tant la llana al tondre? Has comentat que la banyaves un poc, no? Per què?

Si, bany un poc s'animal perquè així sa pinta passa millor. A més sa suarda, que és sa grassa que tenen dins sa llana, si no les banyes a vegades sa posa dins sa pinta i t'embussa sa llana, arriba que no talla. Si la tens un poc humida, sa pinta sempre va neta, i això fa que sa "cuchilla" talli molt més. I passa més també. És com un truco per tondre.

Com surt sa llana? Surt a parts?

Això depèn de sa tècnica.

Quina tècnica tens?

Jo vaig començar a aprendre a tondre quan estava de missatge amb un amic, amb en Toni, i me'n va mostrar quan jo tenia 14-15 anys, ell ho va aprendre des tonedor, i es clar em va anar molt bé perquè vaig aprendre jo sense voler vaig aprendre sa tècnica des tonedor, tot i que ell faci molta més via que nosaltres i sigui molt més expert. Es clar, ell és professional, però tinc sa sort que tinc sa tècnica des tonedor i sa llana em queda més sencera. En canvi sa gent que la ferma, que comença per una cama... a vegades, els hi queda molt esparcida, hi ha flocs per tot... i hi ha diferència.

Quants kgs de llana has obtingut en els darrers anys? Amb un any quants Kgs de llana treus?

Bona pregunta. Avam, depèn de sa raça... de sa bena, de sa temporada que la vas tondre sa darre-ra vegada. Si un any per dir cosa t'has despistat per temes de feina i la tons molt endavant, es clar, el temps entre tosa i tosa és més gran, i es clar un mes més de dur llana és molt. Però què poden dur? Dos quilos cada bena, no sé... fer comptes.

Però les 550 no totes son reproductores?

Si, aquestes son les reproductores, després hi ha els anyells que els de mig estiu també els tonem. Nosaltres hem afinat que si els tonem així tenen manco calor i engreixen millor.

Quantes toses fas a l'any?

Dues vegades. La segona a vegades a l'agost, setembre, sinó se'ns ajunta amb el sembrat.

Aquesta segona és bastant prest no?

Si, és que a Mallorca crec que tonen fins i tot a final de maig.

És que només en fan una ells.

Idò, jo ho he provat, amb ses benes del meu pare ho vam provar, ja que li solc fer jo amb una màquina petita que té ell i ho faig a estones i ho vam provar, una vegada. Amb bena de carn no va anar malament, però sa bena que tingui molt poca llana. Jo pens que això es fa perquè sa bena de Menorca té molta llana.

Si, el que he sentit és això.

I supòs que un temps sinó costava que el merdà apleguessin, tema virons, o quan plovia molt els costava que s'assequessin... jo crec que deu ser això per sa casta de be que tenim aquí, o que es tenia sobretot antes, sa menorquina.

La segona hi ha menys llana

Si es clar, els 2-3 mesos ja la tons, en canvi sa primera son 8 mesos que estàs a tondre, d'agost-setembre fins a abril-maig. Sa diferència és bastant grossa.

Des de quan fa que acumules sa llana? 2019?

El 2019 crec que encara la vam treure. Sa tosa del 20 ja no la vam poder treure, i la teníem ensacada amb sacs a més a més. El 2021 ja ho vam començar a posar amb big bags. Ja vam veure que això anava per llarg i que amb els sacs, això que xerràvem antes, que es rompien molt fàcil, i era un "aderc", i a més amb sa calor, que sa llana amb els sacs hi ha que pitjar-la ...

Jo crec que un sac d'aquests hi pot anar la llana de 10-12 benes, 25 kg. Molt pitjada.

L'any 20, 21, 22... no ha sortit

Tal qual.

I si enguany no surt, què en fareu? Ho heu pensat?

La veritat és que no. És un tema que amb sa propietària de tant en tant en xerrem perquè es clar, és un "aderc", això de tenir sa llana estojada. Sabem que hi ha molt de pagesos que la cremen. Sabem que això està prohibit. Però és allò que et fa ganes i a la vegada et fa respecte. El problema és que no sé fins a quin punt està prohibit. A l'igual que posar-ho damunt sa terra, fa una temporada semblava que estava prohibit.

Hi ha la normativa SANDACH que ho regula, i fa categories, i la 3 hi ha la llana. Aquí hi ha una regulació que no acaba d'estar del tot definida perquè a unes bandes d'Espanya fan unes coses, d'altres unes altres. Des del Servei de Ramaderia trauran una nota interpretativa del que es pot fer. Perquè el curs que es va fer l'altre dia sobre elaboració de fertilitzants amb llana, per alguns es pot fer i per altres no. El que passa és que si tens moltes benes la gestió a finca no és tan fàcil.

Li explico el tema de sa llana a Mallorca i l'exportació de llana i del mercat global de sa llana i la seva problemàtica a l'hora de continuar amb el mateix procés que abans. Hi ha molta indefinició del que es pot fer i què no es pot fer.

Hi ha algunes coses damunt sa taula ara. Hi ha una al·lota que té una voluntat enorme i té sa ment oberta i fa un poc de roba...

Aquí? Com se nom?

Ella es diu Lisa. Ara fa temps que no xerro amb ella però havia provat de fer coses, bufandes, coses precioses.

Na Lisa, la italiana?

Si. Fins i tot feia tints amb plantes de Menorca

Si vaig xerrar amb ella. L'altre dia vam reunir-nos amb gent artesana interessada, na Lisa ha abandonat sa batalla perquè li era molt difícil, però hi ha altra gent. El que passa és que pel tema artesanal, que és molt interessant i necessari per donar-li el valor que li pertoca a sa llana, però en surt molt poc volum. També s'ha de tondre d'una manera determinada perquè la puguin utilitzar. És el que fan a Mallorca també.

Li explico les proves de Mallorca amb TIRME i de les experiències amb artesanía.

L'heu emprat mai per fer encoixinats, compost, usos agrícoles, per protegir els arbres, etc.?

S'al·lota li va fer un coixí en es ca. Ella ho deia, perquè sa feina que et dur, és més barat comprar-lo. Però li feia il·lusió fer-li as seu ca.

I encoixinats als arbres, hort? Ho has provat?

Enguany ho vaig posar a s'estivada. Jo pens que no ho he endevinat. Pens que no hi deu anar bé tota sa llana, sinó una part específica de sa llana. Vaig intentar posar-ho com acolxat davall perquè em van dir que aguantava s'humitat, però sincerament, jo no hi vaig trobar sa diferència.

Encara hi deu ser no?

No. Perquè enguany quan ho hem llaurat no ha sortit. No n'hi vaig posar molta quantitat, perquè em pens que al regar-ho, o va quedar davall i no ho he tret amb s'erx... no vaig veure res de llana.

Hi han persones que m'han dit que els ha anat bé i d'altres no. Has provat de fer el que vas aprendre al curs de fer fertilitzant?

No. Tinc idea de provar-ho, però crec que no serà una cosa prou pràctica com per posar-ho en funcionament cada any. Ho provaré, per s'experiència, més que res. Per provar-ho i saber com ha anat, però es clar, per fer tota la quantitat que he de fer, has de menester temps per anar-hi darre-ra... potser una persona que té molt de temps potser ho fa, però m'estim més fer altres feines. Si anés tant i tant bé que pensés, mira, val la pena perdre-hi un dia i fer mil litres i tenir una quantitat enorme, clar ho fas. Però la diferència ha de ser molt grossa.

Quin creus que hauria de ser un preu just per la llana?

Mira, jo només que es pogués pagar es tonedor i la llum, crec que tothom estaria content. Crec que encara es podria arribar a un acord que hi guanyés tant es qui es queda sa llana com es pagès. És que és molt trist haver de tenir bestiar que pel seu maneig hakis de tenir un cost damunt des cost que ja té de si. A més hakis de gastar dues vegades només per mantenir sa bena, no perquè estigui més grassa, no, només per mantenir sa bena, menjars de banda, medicaments de banda...

Ha passat de ser un ingrés a una despesa.

Parlava amb l'avi fa uns anys i em comentava que s'any que es van casar van haver de pagar una quantitat, no sé un absurd, per tenir un llit de llana. I era necessari en aquest moment perquè no sé que li va passar en aquest moment que ho van haver de comprar, i sé que va dir un absurd, sé que m'ho va dir i em vaig sorprendre. I ara nosaltres que un d'un recurs tinguem aquest problema, això no té lògica.

De quan xerram?

De l'any 58 o així. Ells estaven a Morvedra, tothom tenia en aquell temps un ranxet de benes per munyir. Sa llana valia. Fins i tot deia, que ells amb sa llana de sa tosa, pagaven una part des misatge de tot s'any. Mira si valia sa pena. També quan donaves un preu a neta, també era molt car, perquè ja de si ja valia.

Què creus que s'hauria de fer amb sa llana?

Una solució seria, ja que tenim una raça menorquina molt bona, seria investigar un poc, quines característiques té aquesta llana, i treure un rendiment de sa raça menorquina, seria un 10.

Per què tens menorquina?

Nosaltres ens dediquem a la venda d'anyells per carn. Sa bena menorquina va molt bé per es maneig, per criadora, però a l'hora de fer carn, pel meu gust no és molt bona. Si un merdà molt molt bo el portes amb una bena que ja és molt bona de carn, es clar, fa un anyell que amb dos mesos i mig ja fa la mar de quilos. En canvi una bena amb el mateix temps farà un anyell que fa 10 quilets, i es clar, això es coneix.

Estaries disposat a tondre sa bena d'una manera que una artesana necessités per un preu més elevat?

Si i tant i tant. De fet amb na Lisa va venir una vegada aquí amb una companya i m'hi vaig mirar perquè elles s'enduguessin el que havien de menester. Vam tondre 3 o 4 benes per fer una prova. Si només perquè en tingués un rendiment i no hagués d'estar la llana estojada. I em deien, d'aquella manera va anar més bé que s'altra.

Com veus el futur de la ramaderia en general i de la llana en particular?

Quina pregunta! Jo crec que el camp en si, té moltes variants, té moltes sortides i que té un món per endavant que el que el descobreixi... el camp no és una empresa per fer-se d'or, és una empresa per viure bé, per viure d'una manera sana, t'aporta aliments, t'aporta el que has de menester per viure i això jo com a pagès m'encanta. Ara bé, m'incloc a jo, les persones a mesura que passen ses generacions, els pagesos, anem perdent savieses, experiències, ja tenim altres tecnologies, ja deixam de banda ses creences d'un temps. A vegades hi pens. El que deien els teus avis, arriba un temps que ho entens, i a ells ja els hi havia dit els seus avantpassats, i nosaltres no els vam escoltar en el seu dia, i va venir un home de fora i ens el vam creure. Clar, ells no tenien mòbils, no tenien tele, i es clar, es passaven la informació d'uns els altres, des maneig, i sa manera de fer ses coses, i es fosquets a fer barreres... i això es perd. Jo al camp crec que el més polít és ser autosuficient i tu mateix poder-te apanyar sense haver de recórrer a empreses de fora.

És el que tu intentes no?

Si jo ho intent però no crec que ho aconsegueixi mai perquè no sé fer una barrera, moltes coses del maneig les hem perdudes...

Entrevista 16/06/2023

Nom de la persona entrevistada: Fernando Pons

Edat: 29 anys

Lloc de feina: Pagès de Talatí de Dalt i de Torralba d'en Salord amb el seu pare, en Bernat Pons

Antiguitat: Des del 2017. Va estudiar Administració i Direcció d'Empreses.

Hora inici: 8.30

Foto 7. Fernando Pons de Talatí de Dalt.

Quants animals tens?

Tenim unes 260 ovelles reproductores. 80 a Talatí de Dalt i 183 a Torralba d'en Salord. Tenim deu vaques menorquines per carn.

Quina raça tens?

A Talatí de Dalt un 80% son menorquines, i a Torralba d'en Salord un 60%. La resta son Ille de France.

Has anat augmentant o disminuint la cabana? (els darrers 3 anys)

S'ha mantingut.

Certificació ecològica?

A Talatí de Dalt si, a Torralba d'en Salord no, totes dues estan dins el projecte de Custòdia Agrària del GOB Menorca.

Quantes toses feu a l'any?

Dues.

Les fas tu o contractes a un tonedor?

Contractam el tonedor, sol venir en Carlos.

Quant us costa tondre? (preu per animal)

Uns 3€ per be per tosa. Son 6€ per be a l'any.

Saps quants quilos de llana fas a l'any?

Avam no sé, depèn de l'aigua que té i això. Sa tosa de l'abril pesa sol pesar més que la d'octubre. Diria que la d'abril podria ser uns 4, 5 kg i la d'octubre uns 3 Kg. Però no s'ho té dir. La d'abril és molt densa. Et diria que té més lanolina.

No deus pas saber quanta llana tens acumulada no?

No t'ho sabia dir, tonelades. Tinc dues sales plenes i unes quantes saques d'aquestes plenes. D'aquestes en dec tenir 6 o 7. Es clar, sempre hi havia l'esperança de que algun dia tindria sortida això, abans de tirar-ho... vaig dir mira, avam si després me n'arrepentiré.

I de l'evolució del preus?

No ho sé, abans hi havia el meu pare, però era simbòlic el que donaven, però més que el preu que et pagaven, mentre s'ho enduguessin ja estava.

L'has emprat mai per fer encoixinats, compost, per protegir arbres?

La única cosa que si per fer com una capeta a arbres nous, com un encoixinat. És la única cosa per la que l'he emprat.

I què tal?

Molt bé. Aguanta la humitat molt bé. Ho van dir amb un dels cursos que vaig anar i ho vaig provar. La veritat és que ha vingut molta gent bona a explicar a a aquests cursos.

Vaig anar al curs de fer fertilitzant amb llana de Ciutadella, a Torretrencadeta. Ho vam provar també amb n'Axel Torrejón a Algondet Nou també. Allà vam provar per fer "abonos" amb altres cultius també amb llana, però la veritat és que era un procés molt llarg i costós perquè sa sosa és cara. També vaig estar mirant alternatives, a Mallorca hi ha una empresa que fa net la llana i l'empren per estores i així... però jo no tinc temps. Vaig mirar fins i tot a Catalunya maquinària per processar-la, vaig xerrar amb una associació de tèxtil de Catalunya i em van dir que tenien el mateix problema amb sa llana i em van dir que si volia em posaven en contacte amb empreses que tenien maquinària de segona mà de neteja, però em van dir que era una cosa complicada, cara i llarga, i per una persona que no està en el món tèxtil seria difícil, i ho vaig anar deixant al final.

Perquè vaig pensar, o es fon o la faig net i la venc... però un tot sol no ho podria fer.

Vas parlar a Mallorca amb LLANATURA?

Si les conec i és molt curiós el que fan.

**Li explico el procés que seguia la llana de Menorca a RMT quan la recollia en Nicolàs Cardona*

Jo també investigant perquè em molestava tenir tanta llana acumulada, vaig trobar una notícia de 4 tonelades de llana d'ovella latxa que es converteix en abonament orgànic (em mostra sa notícia al mòbil), és a dir, que és una cosa ja a nivell ajuntament o diputació, que la recolleix com un residu més. No sé si es podria fer. Això seria lo ideal, no cadascú pel seu compte, no de manera individual que jo en tinc 50 kg, jo 5.000 kg... Hauria de ser una manera de recollir-ho.

A Mallorca estan fent una prova amb TIRME, la UIB i Mallorca Rural per poder fer un compostatge a nivell més industrial. Han de veure si funciona.

Es podria fer aquí no? Ens estalviaríem dur-ho a Mallorca.

A Mallorca també tenen la mateixa problemàtica i més cabana ovina.

Si, a l'associació d'ovella de raça autòctona de Menorca hi he anat i tothom està igual.

I què creus que s'hauria de fer amb sa llana?

Jo crec que la única sortida, com que ja no podem competir amb sa llana de fora, és en comptes de com un recurs, tractar-lo "a lo grande" as Milà. Com un mineral més. Si se'n pot treure fosfat doncs fosfat... que se'n tragués alguna cosa, encara que no s'hi guanyés molt, "lo comido por lo servido", però com a mínim seria una sortida.

Perquè el tema de fer net la llana, processar-la, fer una marca... si hi hagués una empresa tèxtil que s'hi volgués posar si, però sinó començar des de zero els pagesos, ho veig complicat.

No és la millor opció, aquí no fa molt de fred, s'hauria de vendre fora, fer una marca... a part que les màquines necessiten un espai, un manteniment, un coneixement. Si de cas hauria de ser una expansió d'una empresa tèxtil que ja existís i es volgués arriscar.

Però la meva idea és la de Milà. Per quantitat, és el que es podria "menjar" tota aquesta llana.

Quin creus que hauria de ser un preu just de sa llana?

(Riu) Primer que tingui sortida, encara que sigui gratis. I després, si se li pogués treure un rendiment econòmic, mirar quines finques podrien tenir menorquina per la llana, no només per la carn, i per exemple aquí si fos per la llana no ens costaria gens tenir-la tota menorquina, si la llana tingués un preu. Perquè fos un incentiu per la llana si que hauria de tenir un preu, però jo crec que el preu l'ha de fer el mercat.

Ara hi ha algunes alternatives artesanals de la llana, però tant artesanal no treus quantitat. Han de ser les dues coses a la vegada, com el formatge. S'ha de donar sortida a molta llana.

Però em diries algun preu?

Que cobrés el preu de tondre ja seria perfecte. Ha arribat un punt d'acumulació que ni que cobrés el preu de tondre, però bé, si el cobrés millor.

Perdona, també em vaig mirar el tema de la lanolina però també el mateix, era molt difícil, se'n fa poc, és un tema molt limitat... he vist poques empreses que ho fan, no resoldria el problema però podria ser una de les altres sortides, per cosmètica.

Com veus el futur de la ramaderia en general i de la llana en particular?

Jo crec que si els experiments que s'estan fent surten bé, doncs es pot fer. Jo crec que centralitzar la gestió de residus és el futur. Fins i tot a nivell nacional. Tal vegada aquí a Menorca per exemple

no es pot tractar piles, per posar un exemple, o la llana que ja se li ha fet un primer tractament, però potser es podria centralitzar a Mallorca o a sa península i després donar-li un valor. Jo crec que si que es podria fer.

Estem parlant de la llana com si fos un residu?

Si, no com un recurs, clar. És que l'han convertit amb un residu ara.

No sé si vas rebre la nota tècnica interpretativa del servei de ramaderia de què es pot fer amb la llana. La vas rebre?

No sé si és el mateix que això del tema aquest dels Tudons.

No, és una notificació oficial del Servei de Ramaderia de les Illes Balears que parla de les possibilitats de gestionar la llana dins la mateixa explotació. T'ho puc passar.

Si clar.

Alguna altre informació que vulguis donar?

Les opcions que veig, una és amb Milà. Tractar-ho com un residu. No com un residu perquè jo penso que per exemple quan recicles plàstic no és un residu, és un material, un recurs més. O sinó, d'alguna manera parlar amb les indústries tèxtils, que no sé si n'hi ha, n'hi ha de sabates però clar, amb ses sabates no s'empra llana...

I construcció tampoc, que jo sàpiga aquí el material de construcció s'importa la majoria de fora, de sa península. Diguéssim que fos un material de construcció d'aïllant.

Hi ha una empresa de Mallorca que n'ha fet. Que ho estant desenvolupant. Hi estant invertint doblers amb això ells. Et passaré l'estudi de na Magdalena Adrover que va recopilar molta informació sobre possibles usos de la llana.

Jo vaig parlar amb TEXFOR, la confederació de la indústria tèxtil, et passaré correu.

Ens agradaria fer experiències de compostatge a finca, a un nivell pràctic per ses finques.

Tot el que siguin feines extres al camp si no té rendiment econòmic al camp és difícil.

Entrevista 21/03/2023

Nom de la persona entrevistada: Antoni Bosch Moll

Edat: 50 anys

Lloc de feina: Son Angel (llogat principalment per fer-hi rutes a cavall), Son Morellet Nou (propietari)

Antiguitat: -

Hora inici: -

Foto 8. Antoni de Son Angel.

Des de quan fas de pagès?

Fa molt d'anys que menem la finca de Son Angel, era una finca molt pobre, és una zona molt especial, és una llengua de d'arena terra endins, té 300 Ha però és molt poc fèrtil. Coneixíem la finca de molts anys, el meu tí i va fer més de 40 anys i el meu pare gairebé 20. Els anys 98 hi havia 10 vaques frisones però quedava buida, no hi havia llum, no hi havia aigua. A l'hivern aquí dalt no pujava ningú, mira com ha canviat tot, no estava ni en cultiu. A l'hivern era molt trist. Vam venir a aquesta finca perquè estigués habitable. Vam començar amb 4, 5 cavalls i vam començar a demanar els permisos per fer rutes fins la platja, i llavors el 2007 quan el Camí de Cavalls es va començar a divulgar vam començar molt més intensiu amb les rutes. Ara ja hi ha moltes empreses i no és bon tant bon negoci i també fem feina amb ses benes.

Quins animals teniu?

Unes setanta en cada finca.

Quina raça tens?

Menorquina tot. Tinc mascles Dorper, tipus càrnic, per creuar amb menorquina i també mascles pura raça menorquina. Les mares sempre son pura raça. Vaig deixar 4 cries F1 per "cruce" per entrenar els cans. El Dorper és "perigüei" es diu. Vol dir que té pèl en comptes de carn. És una varietat de llana que té pèl i el dorper la perd. Les creuo amb aquesta raça per carn.

Has anat augmentant o disminuint la guarda? (els darrers 3 anys)

A l'altra finca hem augmentat un poc (Son Morellet), però més o menys igual.

Certificació ecològica?

No

Heu contractat sempre els tonedors?

No. Tota la vida ho hem fet nosaltres. Ho fèiem a mà. Vam ser els primers que vam portar màquines nosaltres. Si que a vegades ajudàvem al veí que tenia deu ovelles.

Així aquest cost de tondre no l'heu hagut de pagar?

Físicament si (riu). Ara va venir fa 10 anys els tonedor a Menorca, però fins llavors tothom s'ho feien ells.

Ara prest haureu de tondre?

Tonem dos cops l'any. Una ara al maig i l'altra setembre / octubre.

Què en feu de la llana?

Abans la dúiem a la cooperativa i ara fa uns anys que la utilitzam per estivada, i pels arbres fruiters. Fa 3 o 4 anys que no la duem. Des del 2018 que no la porto.

L'últim any que se la va endur sa Cooperativa va ser el 2019

L'empres tota?

La solem utilitzar tota. Bé encara en tenim un big bag. Creuar no perquè no té sentit, però si que a l'horta l'any passat la vam utilitzar i l'empres bastant. Tenim un hort per consum propi. És força gran. Un altre any, vaig provar de fer compost, però amb el meu tractor i remenar una mica...

Com et va anar?

Crec que és un bon producte pels horts ecològics que l'emprin per a cobrir. Pots emprar-ho per cobrir el primer any i el segon any el mescles amb sa terra, sense fer compost vull dir. Si la gent ho afina va bé. A més ara que estan els productes tant cars.

La prova que vas fer de fer compost, li vas tirar llavors?

No. Ho vaig remenar. Ho tinc encara allà. Ho vaig tapar i remenar una mica. Vaig fer un forat, ho vaig tirar, remenar, cobrir, tirar un poc d'aigua el cap d'uns dies. És una prova. A "lo cutre".

Si, hi ha experiències a Mallorca que ho han fet amb la Universitat, i miren les qualitats del compost que en surt.

Jo sóc una persona inquieta i perdre llana per no res no té sentit. Pel que et donaran per sa llana,

crec que per sa terra és bona. He llegit un article. Aquests de Mallorca van venir aquí. Uns que van fer un estudi i una exposició a Alaïor. Deu fer 2 o 3 anys. Van venir d'excursió.

Si, na Berta Paz.

Ens va explicar que a Menorca l'estaven cremant a Son Reus.

Quants de kgs feu en una campanya? O en sacs?

Jo no ho sé. No ho he contat mai. Un big bag gran cada vegada. Per totes les ovelles de la finca. Una ovella menorquina que deu fer, 2-3 kg?

Em mostra el big bag amb sa llana. Em mostra la muntanya de compost.

Així serien aproximadament entre les dues finques gairebé 300 kgs?

Si.

On esquileu les llana?

Em mostra una taula inclinada alçada a on fa la tosa.

Ho faig així per fer-ho dret i que sigui més còmode.

Em mostra l'hort.

Ja gairebé no es veu la llana.

La terra ara està "apisonada". Ara amb el tractor si llauressis sortiria per davall. Però ara aquí hi ha hagut les ovelles que han parit, aquesta terra està amb "barbecho" diguéssim, amb descans. Ara ja hi surt la mala herba.

Quan la vas posar aquesta llana aquí?

A l'abril (2022), abans de l'estivada. Li vaig posar a mesura que esquilava. Ja l'anava estenent. És una manera d'aprofitar-la. I enguany que ho farem a una altra banda també ho aprofitarem.

L'Enara (artesana) també en fa servir de llana vostra per fer artesanía no?

Si n'hi he donat perquè faci coses.

Els hi feu alguna marca per si les han vacunat o estan malaltes, etc.?

No. Només cera. Un tub de cera de colors.

Me les mostra

Com que no té finalitat per a vendre-ho per ús tèxtil és igual. Les cries son mesclades? (raça menorquina i Dorper)

Les cries totes son mesclades.

Si es pagués a un preu més just, la vendries o la continuaries emprant a la finca? Un preu just què seria?

Érem 2 persones que fèiem la tosa.

Així una persona la contractaves?

Si. I l'anàvem posant la llana directament a l'hort i va anar bé.

Trobes que va ser perquè hi vau posar sa llana?

També, i s'aigua i tot. La llana lògicament a la terra funciona bé. A més de nutrient, és una matèria orgànica i dóna esponjositat. Si compares això amb haver-la d'ensacar, estar-hi 10 hores per portar-la a sa cooperativa...

Li comento preus pagats els darrers anys i el que apareix a l'Enciclopèdia de Menorca sobre l'exportació de la llana.

He llegit articles, del 1600 fins 1700, 1800 al Mediterrani movia la llana menorquina.

I què ha passat? A passar una llana tant valorada a ser una tant poc valorada? Només és tema de mercat? De la raça?

No ho sé. El que és curiós és que la micra de sa llana menorquina, si la compares amb una merina... la nostra és de ses més bastes que hi ha. Com pot se que fos tant valorada si la raça menorquina és així? Pot ser que aquesta raça girés cap a formatge. Aquesta raça, per jo, no podria ser valorada per teixits. Per alguna cosa "tuixida" si, estores, matalassos...

Li comento que l'empresa majoritàriament que comprava llana a Menorca durant 30 anys per ús tèxtil ja no ho fa. Que ara ho compra a Mallorca. Diuen que és de major qualitat per ús tèxtil.

Està claríssim que aquesta raça com a qualitat de llana és el contrari del que es cerca, la llana ara a sa raça menorquina es mira, és basta i llarga. Jo compro unes camisetes de llana merina i estan super bé. Jo em poso una camiseta de llana menorquina... i.... riu

Potser la utilitat que li donaven a sa llana a aquella època era diferent. N'Irene d'Estaún del Consell un dia em va dir per què la podríem servir. Jo li vaig dir, per fer teixits resistents si.

Per què tens ovella menorquina?

Per dues raons. Una perquè m'agrada "lo nostro" i també ens recolzen econòmicament. I una altra raó dràstica és el maneig. Aquí hi havia 120 ovelles creuades el 98 quan vaig arribar i havia ovelles per tot. Les vaig treure totes. Vaig comprar 25 ovelles als Tudons, algun merdà per finques de Maó. Vaig tenir el meu "fenotipo", vam ser dels primers de fundar l'associació d'ovella menorquina, érem 10 socis. Sa meva línia de puresa amb sang d'aquí no té res a veure amb la de Son Morellet. El tema és que son molt tranquil·les, molt dòcils, amb el tema de saltar parets...

Això és per sa raça?

Sa raça ajuda, però les que son d'una altra finca, son menorquines però no son iguals. Sóc molt meticulós amb això. El maneig és molt més fàcil. A Menorca amb ses parets que tenim aquí sense alçada, que estan tombades. La meva línia son molt dòcils per això. Es nota. Ara farem el curs de jutges de raça menorquina i dins la menorquina veurem diferents fenotips.

Aquest curs serveix per unificar criteris. Per exemple com funciona el braguer, quina possibilitats de millora amb la genètica i la reposició. Més tots cap on hem d'anar. Ho fem des de l'Associació d'Ovella Menorquina.

Ha vingut mai ningú a inspeccionar-ho? Quin futur li veus a la llana?

Hi ha oc nombre de caps a Menorca. Hi deu haver 3000 i pico d'ovelles menorquines. No ho sé exactament. Que cada finca gestioni la seva llana com a producte de sa terra, veig més factible

això.

Tu ja en tens 140 i tu l'aprofites tota en finca (dues finques). Si maneges un volum molt elevat...

Ensacar-la tota i això... ara faran un curs de compostatge. La gent s'espavila. A més si veu que és bona per sa terra... la llana té particularitats per si mateixa. Com a aïllant també es podria emprar. No sé a on era que l'empraven com a aïllant.

A Menorca?

No era a Alemanya. Estava certificat. Estava desinfectat. Era una empresa. Era unes mantes com a aïllant.

Això que la llana estigui catalogada com a SANDACH categoria 3, com t'afecta?

Què vols dir? Que està catalogada com a residu ramader?

Com a Subproducte Animal de Consum no Humà. Normativament després no es poden fer algunes coses.

Jo faig un consum propi no la vaig a exportar. Però això és modificable?

És una normativa a nivell Europeu. La llei és més o menys interpretativa perquè a Espanya algunes comunitats fan unes coses i en altres no. Si tens una cabana molt gran i l'has d'emmagatzemar pot ser un problema...

Aquí no hi ha finques intensives. A Lleida trobes una finca amb 10.000 porcs. Aquí està tot amb extensiu.

Ningú ha vingut mai? No has tingut mai cap problema per fer ús de la llana?

No.

Formes part de l'Associació de l'ovella menorquina. Quins beneficis tens?

Fem el sanejament i promoció de l'ovella menorquina. Fem cursos, la fira de l'ovella i tot això ho fem amb l'associació.

I el tema dels cans? És un hobby?

Lo dels cans em ve de fa 3 o 4 anys. Jo vinc del món del cavall. He fet 20 anys de competició amb cavalls de carrera. Vaig caure d'un poltre el 2019. Estic bé però no estic per muntar, i tinc 50 anys, o 47 quan era aquella època. El doctor em va dir que no era recuperable, i jo m'agrada molt els cans i vaig moure fils per fer venir un "tio" que es dedicava això. Tenia una border collie. Era el maig de 2019. Em van fer un altra el 2020. Ho vaig oferir a gent que tingués ovelles i es va fer.

Tu utilitzes els cans amb el maneig de les teves ovelles?

Si cada dia. No sabia com ho tindria de fer sense cans. Només el fet de quan una pareix, sense el ca ja és un penar. Tu poses el ca allà i el pots manejar. Si surt corrent l'atura. Mou el ramat. De tot. El que no és comprensible és que a Menorca no s'empri es ca. És una cultura de territori. A Mallorca s'ha emprat més el ca. A la península també, les extensions son més grans.

Tens una escola?

Bé, entrenam aquí els diumenges es capvespre.

Venen pagesos?

Algun, a xuroar un parell de dies. Algun pagès si l'empra. Però en general no son pagesos. Costa molt.

És altre tipus de negoci econòmic? Una diversificació per la finca.

No què va. Ho faig perquè m'agrada. No cobro ni fio cobrar res. És més un repte més. M'ho prenc així. Tots els seminaris m'ha costat doblers, amb els cavalls també ho feia. Portava gent de doma natural, quan a Menorca era super dura la doma, i jo portava gent de fora a fer clínics. El principi de tot. Ara ja es fa.

De totes les activitats econòmiques que fas, les ovelles quin pes tenen?

Un 25%. Ara vam moure el 100% de raça autòctona, l'anyell petit. A la llarga anirà cap aquí.

Ho vens a particular?

No, no tinc temps.

Així no es diferencia no?

No. Ho venc a en Pallisser i a Raima. Ho faig més per tongades. En un mes ho tinc tot criat. I d'aquí 3, 4 mesos ja la venc. Llavors ja em puc dedicar a altres coses. L'ovella sense cria té un requeriment mínim. Ni de menjar ni de temps.

Tens vaques?

20 menorquines.

Avam, que ens anem un poc de sa llana...

No, la visió de Menorca és així. Son explotacions molt diversificades. El formatge va ser el Caserío que ho va empènyer molt fort, però abans la cultura general nostra no era d'aquestes vaqueries tant intenses. Ara torna un poc això. Tinc unes ovelles perquè tenen un rendiment, unes quantes vaques que es pot combinar. A l'estiu faig les excursions, sinó faria més horta. Fa 20 anys que es deia que el futur era munyir de Nadal a l'abril i a l'estiu vendre es formatge.

Com veus el futur de sa llana i de la ramaderia en general? Algun nou ús?

No. Si no és el tema aïllant amb sa construcció. El tema artesanal és minoritari. El tema d'aprofitament agrícola per la gent d'horta ecològica que ja en viuen de l'horta.

Una persona que ho havia provat em va comentar que no li havia anat bé. Està bé conèixer altres experiències de persones que si els hi ha anat bé.

O ho has de mesclar i fer un compost, o fer com nosaltres de posar-hi llana en comptes de palla. Amb els melons va funcionar. No ho recordava que el meu pare després ho va llaurar i hi va sembrar patates.

Els de l'horta crec que son els que han de tirar de sa llana. L'artesà no et traurà un volum gran. L'artesania pot anar lligada a diferents usos. El tema de cordatge. El fet que sigui tant llarga... no ho sé. La lanolina, en cosmètica, potser a Menorca podria funcionar. Sa meva dona no entenia perquè quan toníem tenia les mans super suaus, li vaig dir que era sa lanolina. Es podria investigar. Sa lanolina a Menorca potser té un extracte millor pel tema del clima...

Entrevista 21/04/2023

Nom de la persona entrevistada: Bep Taltavull

Lloc de feina: Pagès des Tudons (SRM)

Antiguitat: Fa 23 anys que treballa pel seu compte de pagès. Abans treballava en una fàbrica 16 anys.

Hora inici:

Quants animals tens?

40 bovins, 30 bens i uns quants porcs.

Quina raça tens?

Tot és raça autòctona tant vaca com bens (menorquina). Els bens son per a producció de carn.

Altres ramaders que fan carn de be tenen altres races pel tema de producció, tu no ho has fet?

No, m'agrada la raça autòctona, és molt tranquil·la, molt bona de tenir, pel maneig. Els bens els tinc més com a un complement.

Has anat augmentant o disminuint la guarda? (els darrers 3 anys)

Fa cinc o sis anys teníem 120, 130 bens, i vaig disminuir ovelles i augmentar vaques. El formatge ens va bé i també per tenir més menjar propi, pastura i bales. Els bens necessiten bastantes Ha. Mengen molt.

Certificació ecològica?

Si amb tot el que faig.

Quantes toses feu a l'any?

Dues vegades. Ara a sa primavera, abril – maig, encara no l'he feta. I llavors normalment al setembre.

La fas tu o contractes al tonedor?

A vegades si tinc temps la faig jo i sinó faig venir a un tonedor.

Quant us costa tondre? (preu per animal)

Uns 3€ sa darrera vegada per be. Si ho dones a fer el cap de s'any son 6€ per bena, per animal.

Què en feu de la llana?

No em fèiem res, jo ho posava en es fems, feia un poc de compostatge, costa molt podrir-se i fa uns anys hem fet proves per fer un fertilitzant líquid.

Tota sa llana que tens la utilitzes amb tot aquest tipus de fertilitzant?

Ara si, tinc 30 benes, tampoc no són moltes.

Son uns quants bidons...

Son dos barrils. Una vegada ho tens fet n'hi pots anar afegint. Si n'empres trenta (de kgs de llana),

ho pots doblar amb el mateix barril, llavors n'hi pots posar 30 més.

És a dir que amb el mateix producte que has comprat pots fondre més Kgs de llana, així no és tant elevat el cost de tot el que necessites per fer-ho

Si ho apliques bé no. Però per aplicar-ho bé has de tenir una maquinària també apropiada. Jo no la tinc. Jo en tiro més quantitat en més poques Ha.

Quan tires el fertilitzant vols dir. A l'hora que fas el fertilitzant, com ho fas?

El que és car és KOH, però si en fons 30 Kg per 15 kg de KOH, llavors hi pots afegir 30 Kgs més de llana, amb el mateix barril. Aprofites més sa llana i tens un fertilitzant més concentrant encara.

Pots emprar tot el fertilitzant? Vas comentar en el curs que l'havies brindat per si algú en volia.

Si ho vaig fer però de moment no ha vingut ningú. El fertilitzant l'has de tirar en el moment en que sa planta el pugui absorbir, que tingui humitat. Si el tires ara segurament no hi coneixeries res. Em va passar l'any passat, va ser un any molt sec. Va fer una primavera molt seca, que va ser quan jo ho vaig aplicar i no hi vaig veure un canvi.

L'objectiu de fer això és més eliminar sa llana o obtenir un fertilitzant?

Jo pens que si que anirà bé com a fertilitzant. Enguany si que hi vaig veure un canvi a sa pastura. El que passa que enguany va ploure bé. Sa terra estava humida, tenia saó, la planta ho va absorbir bé. Això és el que vaig comentar a n'Axel, en es curs. Si la planta no té humitat no la pot absorbir, ben igual que qualsevol altre fertilitzant.

Amb aquest assessorament que has tingut respecte a fer i utilitzar el fertilitzant has trobat "el truco" per fer-ho bé.

Si, es truco és tirar-lo en el moment que la planta el pot absorbir.

Tu abans d'aquesta experiència, fa 2 anys, què en feies de sa llana?

Res. A vegades ho havia provat de fer encoixinat a sa verdura... fer compostatge...

No l'havies venut mai a sa cooperativa?

Si a vegades si que l'entregava. Quan tenia 100 bents o més bents si que l'entregàvem casi cada any. Fins que va arribar un punt que cada vegada es pagava menys fins a arribar a no arreplegar-se.

Des del 2020 que no s'arreplega.

Llavors l'havíeu de portar fins a sa cooperativa.

Si jo me'n record que es preu eren de 14 cèntims es kg. Era molt poquet. No pagava ni sa feina d'ensacar-la. Però bé aquest era es preu que es donava.

Si l'últim any va anar a 6 cèntims...

Conta tu...

Per tant el tema de tondre tampoc vigilau si queda d'una manera o de s'altra perquè tampoc no l'has de vendre no?

No

Quants kg de llana has obtingut en els darrers anys? Per 30 bens?

No ho he contat mai però jo calculo 2 kg per bena. Sa primera tosa en duen un poc més i la de la tardor no és tant, però calculo que les dues toses seria més o menys això.

Per tant no heu acumulat llana els darrers anys?

No, en tinc un poc encara de l'any passat, però no molta.

El que no la venguessis i decidissis seguir amb aquesta experiència de fer fertilitzant ha estat per un tema de preus?

Si bé, i per aprofitar-la. Jo pens que com a fertilitzant pot anar bé. Vull provar de fer una mescla amb s'aigua de reg per goteig. Crec que pot anar bé. No ho he provat.

Per horta?

Si

Com ha anat les experiències d'encoixinats que havies provat?

Va bé. L'any venidor sa podreix si la llana va banyada, es mescla amb sa terra i es podreix. Com a compost també va bé.

Com el fas el compost?

Jo el mesclo amb el fems de vaca, sa llana davall, fems i que vagi banyat. Es remena dos o tres vegades en s'any. Que vagi humit, si no va humit és molt mal de podrir. Tarda un any ben bé.

Aquesta experiència és autodidacta?

Si. I l'encoixinat també ho vaig fer i també es podreix a sa terra d'un any per l'altra, quan torn a llaurar sa terra.

Si traguessis sa llana com abans com a producte, quin creus que hauria de ser un preu just?

Com a mínim pagar es tondre. És molt poc però que només poguessis fer per aquest "gasto" la gent que té molt de bens...

Tu no la vendries encara que pugés as preu, l'aprofites millor.

Si depèn des preu potser si la vendria. Potser a 1€ es Kg...

Així no pagaries ni es tondre

Si clar, ni es tondre... és molt poc també. És molt poc.

A nivell més global, no només a sa teva finca, sinó què penses que es podria fer amb sa llana?

Jo pens que sa llana es podria aprofitar com a aïllant. És un bon aïllant sa llana.

Has provat alguna cosa d'això?

No. A lo millor si hauria de fer un tractament perquè no agafés algun bitxo..

Si a Mallorca hi ha experiències que s'ho estan mirant.

A quin cost t'ha sortit fer aquest procés de fer fertilitzant? I surts perdent encara amb aquest mètode o no?

Si veus una millora amb el sembrat no. Però per això ho has de tirar quan sa planta la pugui absorbir. Però si, en principi aquest producte és car. Surt a uns 8€ per kg sa KOH. El demés ho tens a sa finca (cendra, sal, terra...).

Fer aquest fertilitzant implica que no has de comprar altres productes / fertilitzants?

De fet nosaltres no en comprem.

Per tant per tu és una solució viable en el teu cas?

Jo pens que si. Enguany he vist una millora en es cultiu. Si vaig veure que havia canviat de color al tirar-la quan tenia saó.

Com veus el futur de la ramaderia en general i de la llana en particular?

El tema de la llana pens que està amb experiència encara, s'ha de veure un poc més el resultat i provar altres maneres. El tema de sa carn també s'hauria de pagar un preu assequible.

I dels casos que la gent té molt de bens?

Per aïllant potser es podria trobar una sortida per aquests casos.

TONEDOR I RAMADER

Entrevista 22/08/23

Nom de la persona entrevistada: Carlos Vélez Izquierdo

Lloc de feina: Ramader oví i caprí, productor de formatge de cabra artesà i tonedor professional

Antiguitat: Des del 2005 (a Menorca)

Hora inici:

Foto 9. Carlos Vélez, tonedor, pagès i productor de formatge.

Des de quan et dediques a fer de tonedor?

Llegué el 2004 a la isla perquè no havia esquiladores professionals i havia demanda. En Unió de Pagesos havia un listado de hasta 1000 ovelles para esquila. Aquí en Menorca se hace la "tosa", en primavera (abril y mayo) y la "retosa", debido a la raza menorquina que tiene más pelo que lana, le crece mucho y en otoño tiene problemas con las moscas, els "vions". Se tiene que esquila por la humedad y el tipo de oveja. En setembre, octubre ya empieza la campaña de la "retosa"

Ara ja comences la retosa? No pares mai?

Si paro. Hay unos tres meses de abril, mayo y junio, y cuatro en agosto, setembre, octubre, novembre... según cuando empiecen a esquila.

No hi ha una altra raça que es tongui dues vegades?

Això depèn de la raça i del clima. Per exemple, jo vaig aprendre a esquila a Nova Zelanda. En Australia se esquila una vez y en Nueva Zelanda dos veces.

Tu eres de Extremadura?

Si, mis padres son de Extremadura, yo nací en País Vasco. He estado en País Vasco y en Extremadura, de pastor también. Yo aprendí a esquilar en Nueva Zelanda hace unos 32 años.

Hi ha algun tonedor més a Menorca?

Hay un chico que se llama Edu, que fue el primero que enseñé a esquilar, que este año está esquilando por la península, luego hay un hermano de, que es mi cuñado, que también esquila. También suele ir a Mallorca a esquilar.

Edu es menorquín?

Si Edu es menorquín. Y mi cuñado, el hermano de Paz es de Alaior, trabaja de camionero y también esquila. Antonio viene de Extremadura luego está un chico argelino, Mohamed, que que está conmigo aquí por las mañanas y también ha aprendido y también esquila ya.

Hacen campañas de esquilar.

Sou com 4 no?

Si

Què cobres pel servei? Qui marca el preu?

Yo cuando llegué aquí Unió de Pagesos marcó los precios. Luego también está la oferta y la demanda que marca los precios. Igual que en la península. Pero más o menos depende del rebaño. Aquí en Menorca a veces hay rebaños que son de 5 o 10 ovejas, así el precio es diferente. También está la raza, porque por ejemplo en Mallorca se esquilan 40 ovejas a la hora, y en Menorca 20 ovejas a la hora. No puedes cobrar lo mismo, son trabajos diferentes. Como la merina por ejemplo que también trae más lana. Más o menos de 1,5 € a 3 € por oveja. Depende del trabajo. Si en Mallorca tu esquilas 40 ovejas en una hora puedes cobrar 1,5€. Aquí en Menorca cobramos unos 3€ por oveja.

Si son menos de 100 o 50 ovejas son otro precio, por el desplazamiento. Si tienes que ir a hacer 10 ovejas, pues igual son 50€.

En els darrers anys has augmentat o disminuït sa feina? I ses guardes que tons?

Ha bajado el número de ovejas en Menorca. A partir del 2005 hubo un boom. No sé si llegó a haber 20.000 ovejas en Menorca. Ahora son 16.000...

Un veterinario me dijo que ahora se estaba estancando

Si es así. Lo que si que hay gente que deja de esquilar, que lo hacía ellos y luego se hace mayor y me llama, o porque me conocen. Más o menos tengo el mismo trabajo. Puede variar depende de si se venden rebaños grandes y me llaman, pero más o menos igual.

El fet de que hi hagin 4 persones tonguent és que hi ha feina...

Si bueno, Antonio que te he dicho, yo le enseñé a esquilar, es de mi edad, y se quedó mi puesto allí en Extremadura, y ahora se vino porque yo lo estoy dejando. Cumpló 57 años el 19 de octubre. Generalmente la esquila es hasta los 40, 45 años, porque es un trabajo muy físico. Es un trabajo como de un deportista profesional el que se desarrolla esquilando. Yo me monté toda la quesería para el queso de cabra, la ordeñadora, la he ido montando todo con el dinero de la esquila. Así

ahora, a parte que por mi edad lo tengo que dejar por el físico, pues también tengo trabajo con el queso. Por ejemplo esta primera campaña yo esquile muy poco, lo hicieron Antonio con Mohamed. Mi cuñado se fue a Palma. Generalmente esquilan dos. Ahora por ejemplo esta campaña esquilare yo con Mohamed, Antonio no viene.

Mohamed siempre trabaja conmigo. Cuando no tiene trabajo aquí en la finca conmigo esquila.

A quants llocs vas i quantes ovelles fas la tosa? Quin percentatge del total d'ovelles trobes que deus tondre?

Uf, exactamente no lo sé, 40, 50, 60... no sé decirlo. 40 mínimo. Voy a casi todas. Hay fincas que tienen 300, 400 ovejas... Luego hay fincas de 200 ovejas.

Vas a llocs amb moltes ovelles idò? Que et necessiten?

No a todas! También de 20 y 5 y de 2 y de una. Hasta una alpaca hemos esquilado en Ciutdella. Quizás voy al 60 – 80% de las fincas. Hay algunas que lo hacen ellos y cuando no tienen tiempo me llaman.

És habitual a Menorca contractar el servei del tonedor?

Si, claro, des de que estoy en Menorca cada vez más.

Tens alguna tècnica per a tondre perquè la llana quedi més neta? Li importa a la gent o li és igual?

A ver, antinguamente a la gente le importaba. Se hacía lo que se llama, sacar un vellón. Sabes lo que es? Había un esquilador y de cada oveja hacía como un balón. Se decía “hacer el vellón” y de cada oveja se hacía una pelota. Y las habían amontonando y cuando venía el comprador de lana los iba mirando los vellones y los calificando. También la lana negra o de color se ponía a parte, eso se cuidaba, y la lana de la barriga también se ponía a parte. Esto se cuidaba.

Això aquí a Menorca?

No sé aquí porqué yo aquí no he estado. Yo te hablo de Extremadura, Castilla León, yo he esquilado por casi toda España, y supongo que aquí hacían lo mismo. Aquí se llegó a esquila 3 veces por el precio de la lana.

I tu des de que vas arribar aquí?

Yo cuando llegué aquí se pagaba a 20 céntimos el kilo o así. Puedes hablar con Nicolás Torralba que es quién recogía la lana. Has hablado con él?

Si.

A mi me decían porqué no recogía la lana. Yo dije, yo desde que llegué aquí lo hacía este hombre. Yo dije si esto un día lo deja o esto ya veremos, pero de momento lo hacía él. Sacaba unos 200 euros la tonelada, que era poco pero bueno, por lo menos se comercializaba. Luego ya bajó de 20 a 15 y luego de 15 a 6 céntimos. Ahora es, que ya los sabes, ahora es un residuo.

Ara fa 4 anys que no surt llana de Menorca...

No es que no se saque, es que ha pasado de ser una materia prima a ser un residuo.

A nivell normatiu ja estava categoritzada Subproducte Animal de No Consum Humà (SANDACH). Si el mercat global no estigués així es podria comercialitzar igual.

China es la que más consumía. Yo no sé lo que ha pasado. Lo que habría que hacer està muy claro, lo que no puede ser es que estemos reciclando plástico, que està muy bien, vidrio y cartón y se nos llene la boca de sostenibilidad y una materia prima de calidad, un subproducto animal no, una materia de calidad, la hayamos convertido en un residuo. Estamos tontos o qué? Luego se nos llena la boca de sostenibilidad y de hablar de chorradas. Tiene que haber menos tontería en el campo y gente que tenga conocimiento, que digo yo que la habrá, no solo con la lana, sino con todos los temas y el sector primario intentar apoyarlo todo lo que se pueda porque la gente que estamos en el campo no estamos por el dinero. Si fuera por el dinero no habría nadie en el campo. No es que seamos tontos no, hay mucha gente inteligente en el campo, lo que pasa, es que es su pasión. Es muy vocacional. Luego te enseño la quesería y el secadero y vas a ver el trabajo que hay aquí. Es hacer un producto de calidad. Mi queso no es ecológico, no tiene sello, pero es más que ecológico.

Et va molt bé no?

Si bueno. Porque este queso igual en Catalunya, la serra del Cadí, valdria 30€/Kg mínimo, y yo lo vendo de 20 a 24. Entonces son cosas que.. lo que hace falta es más ayudas y menos trabas.

Tu des de que vas arribar aquí ja no es cuidava per no embrutar la llana, ja no es pensava de si s'havia d'enviar a la cooperativa o a alguna banda?

Cuando hay un esquilador profesional la lana es de mejor calidad, porque con un pase se esquila la lana. Si es con uno no profesional la calidad de la lana no es la misma, pero como aquí no ha habido precio, pues aquí nunca se ha mirado. Es como si te dicen que te van a pagar la leche a un céntimo. Pues así voy a dejar de ordeñar las vacas si me pagas a un céntimo, o no le pongo un filtro a la ordeñadora...

A mi me dijeron que antes la lana llegó a estar al mismo precio que a un kg de queso. Cuando se casaba alguien el ajuar era un colchón de lana.

No el precio se pagaba por lana sucia. Algunos hasta le ponían arena porque se pagaba a peso de lana sucia. En Nueva Zelanda esto no pasa, porque primero se lava y luego se pesa. Entonces no puedes hacer trampas.

Així quan es ton no es que es prepari un lloc específic per tenir cura de la llana, és més per la facilitat de maneig.

Si, aquí si.

En Extremadura ara mateix el tema de la llana funciona igual?

Bueno allí ahora mismo si se vende la lana. 1 euro, 1 euro y medio o dos euros. Porque es lana merina y la lana merina se sigue pagando y se sigue pagando bien. Y en Australia y Nueva Zelanda hay granjas de solo de machos para la lana y se paga 5 o 6 € el kilo.

I deies que la feien net abans de pesar-la?

Allí esta montado todo. Hay unas maderas para esquilar y según van esquilando, hay las calificadoras de la lana que suelen ser chicas, y la califican; la lana de la cara, la barriga y las patas va a parte. Y luego hay calidades; A, B o C, más fina, menos fina. Se prensa, se ponen en big bags. Se la llevan, la limpian y luego la pesan y la pagan al productor.

Però la tenen que fer net per a cada productor?

Si hombre claro.

Perquè cada productor deu tenir moltes ovelles...

Claro, donde estaba yo la finca tenía 3000 ovejas y 400 vacas de carne. Había una finca en Nueva Zelanda que tenía 250.000 ovejas. Allí es un producto muy valorado. La lana de Extremadura y la lana merina va a sitios de calidad.

Què en fan els pagesos dels llocs que vas a tondre de la llana?

Yo te puedo decir lo que hago yo, que yo soy ramader. Aquí la pongo en invierno para las camas de las cabras. Y luego la utilizo para los campos. Se mezcla con los purines de las cabras y luego la esparzo por los campos. Dicen que no se pudre, a ver, si haces un montón de lana no se pudre, pero si la mezclas con los purines y la esparces luego se pudre.

A on la tires? A camps de cereal? No tens problemes idò després a la hora de llaurar?

No. Lo que te decía. Hay que hacer un trabajo de preparación. Hay un remolque de suelo móvil que la va echando, la lana que esta mezclada.

Et funciona? Tens resultats?

Si claro. Para hacer estiércol es mejor la lana que la paja.

Quantes ovelles tens?

Yo tengo más cabra que oveja. De ovejas tengo 50. Me dedico al queso de cabra.

Tota la llana que treus la dediques a fer els llits i llavors abonar els camps?

Si.

I abans l'havies venut no?

Si, al 2005 a en Nicolás Cardona. Hasta 4 o 5 años la vendí. Hasta que se pagaba. De hecho Nicolás me dijo que me iba a pagar a 15 céntimos. Yo me enteré que él la pagaba a 6 a los payeses pero yo le dije que la recogía si la pagaba a 15, y al final me la pagó a 6 y ya fué el último año. Luego ya dejó de recogerla. Antes de la pandemia.

Així això de l'aprofitament ara al lloc ho fas des de llavors. Et vas haver de reinventar.

Claro, para tirarla.. es que si la lana que tengo de mis ovejas... pues ahora me ahorro la paja, porque antes ponía paja para las camas. La paja la uso para alimentar a los animales o para otra cosa.

I has vist algun canvi a nivell de rendiment dels cultius que has abonat amb llana?

Yo a nivel de rendimiento no controlo mucho. No estoy para sacar más cantidad de leche sinó calidad, y de cultivo lo mismo. Yo no uso químicos. Desde que entré aquí el 2005 no se han usado químicos ni abonos ni herbicidas en el campo, y con las cabras tampoco he usado antibiótico. Entonces, yo no voy a ver a cuanto más produce. Quizás es mejor la lana que la paja porque lleva más minerales...

Has fet alguna analítica de sòl?

No, yo no me preocupo de esto. Me preocupo de que esté la tierra bien. Si no uso abonos ni her-

bicidas pues cada vez hay más plantas autóctonas. Porque antes se usaba avena y raygrass y avena y raygrass. Y ahora, es un proceso de años, casi llevan 20 años.

En estos campos cultivas y también pastures?

Si. Hay una parte, 6 Ha que cultivo. Avena de Menorca porque la de la península no está aptada y no va bien. Y allí le tiro también la lana y estiércol.

Coneixes algunes experiències a Menorca que aprofitin la llana a la finca? I que la treguin fora?

No has oído que quieren hacer un abono líquido?

Si vaig estar al curs.

En els Tudons. Si antes tenían 130, 140 ovejas, ahora tienen 30 , somos amigos. Él lo probó.

A mi em va dir que a día d'avui tota la llana que fa la processa així .

I d'on véns tu en coneixes altres experiències?

Yo vengo del País Vasco y la lana allí va más o menos como aquí. Se ha ido vendiendo a precios bajos y luego lo demás no se que haran ahora mismo con ella.

GESTORS

Entrevista 14/07/23

Nom de la persona entrevistada: Jordi Iglesias

Lloc de feina: propietari RMT (Recuperació de Materials Textils S.A)

Antiguitat: Des de 1964/70. Empresa familiar.

Com van fer el primer contacte amb la llana de Menorca?

Es feia a través d'agents, en aquell moment es feia a través d'agents que venien la llana a comissió. Devien pagar comissió als que manejaven la llana a Menorca.

Quan va començar a comprar llana a Menorca?

Igual fa 20 o 25 anys.

Vint anys és l'any 2000.

Doncs encara més. Tradicionalment fa molts anys que vam treballar la llana de Menorca, fins el 2022.

El 2022 també? L'any passat?

Si van venir 23 tonelades... (*rumia*) No aquí hi ha una dada que està malament...

Segons els gestors que exportaven llana de Menorca l'últim any que vas sortir llana de Menorca va ser el 2019. Pot ser a Mallorca això?

Pot ser. Segons les dades van arribar 23 tonelades.

D'acord, a mi m'havien dit 27 tonelades, segons el senyor Cardona que és el que tradicionalment li ha venut llana a RMT, però llana bruta exportada el 2019.

No, 23 tonelades és ja lo net, hi han coses que llavors no s'empren.

Llavors hi ha sa Cooperativa del camp però ha exportat a un altre lloc.

Jo només treballava amb el senyor Cardona.

Té les dades de Menorca?

L'estadística és que es venien a fer unes 40 tonelades de mitja. I era bastant regular i llavors ha anat decaient.

Segons el senyor Cardona, 2014 eren 28 tonelades, 2015 27, 2016 18, 2018 20 i 2019 27, però això és la llana que li enviaven a vostè, no la llana neta.

Hi va haver un any que va entrar llana per un cantó d'en Nicolàs Cardona i llavors es va fer un conveni amb la gent de residus, em sembla de la conselleria que la van envasar, com una prova que es va fer per veure què feien.

Fa referència a la recollida que va realitzar el CIME el 2010

I això sap quin any va ser? Abans del 2019?

Si es clar.

Quina prova feien?

Per mirar de treure-la de l'illa. Pensa que la majoria de la llana que hem anat comprant a Menorca ha estat per una tradició històrica que no pas per valors. La llana de Mallorca és d'una categoria superior.

Però vostè sempre l'havia comprat a Menorca?

Si perquè a Mallorca ja hi havia una altre comprador, que en tenia el monopoli o el que fos.

A Menorca històricament hi ha molta bibliografia sobre que la llana abans, segles XVII i XVIII era molt preuada. Però pel que diu vostè no té una gran qualitat. Per què pot ser això?

És el tema de l'evolució.

De la raça?

De la societat, i cap a on ens condueixen. Vull dir, estem vestits amb fibres de petroli, tot això. Abans les úniques fibres que teníem era cotó, llana, alguna fibra vegetal més... però quan surten les fibres de petroli, doncs comença molt gradualment, el declivi i la desindustrialització d'Europa.

Jo em referia a la llana de Menorca, suposo que aquella època també hi havien altres races que feien altres tipus de llana també...

La llana de Menorca és una llana per trepitjar, per alfombra i poca cosa més. Aleshores va molt lligat al consum d'això a Europa. Per alfombra o moquetes. D'això hi ha molt poc consum actualment.

Perquè vosaltres el que fan és agafar llanes de diferents bandes?

Nosaltres treballem amb llanes de diferents parts del món. La problemàtica de Menorca és molt semblant a la del país basc. Han de buscar sortides perquè no té cap valor allà la llana. Una realitat de mercats, per diferents influències avui en dia la llana no té cap valor. No la llana de Menorca, altres llanes de millors qualitats té molt poca sortida. Nosaltres aquest any no comprem llana, no entrem llana. Ni regalada, no la volem. Ni la d'aquí eh? Tradicionalment compràvem la llana de Catalunya i no la volem, ni regalada.

El preu, no té sortida... de Menorca trob que ja no en queda perquè fa anys que no en comprem. Però encara tenim llana d'altres bandes d'altres anys.

A Mallorca però no en volíeu comprar enguany? Segons ens han dit...

Veurem. Vull dir si, veurem. Si ho fan bé...

Un dels primers defectes que hi ha i ningú li dona importància, és que marquen amb quitrà.

A Menorca també?

No a Menorca no. A Menorca no marcaven amb quitrà. Pintàvem molt. Però el problema no és aquest. La llana de Mallorca es pot fer servir per unes determinades coses que avui dia no hi ha mercat d'això.

Per tant, la llana de Menorca, encara que li arribés molt neta, triada, sense impropis, tampoc la voldrien?

No, perquè el problema principal no és aquest. La de Mallorca és de qualitat un poc superior però també té uns defectes i gairebé no té interès. Pensa que el preu que parlàvem és de pagar

5 cèntims al quilo a pastors, i el preu d'envasat i transport i quatre coses més... això no és ... al magatzem n'hi ha molta, hi ha la de 2 anys.

Em deia la gerent de sa cooperativa del camp que si no li paguen mínim a 25 cèntims el quilo no pot enviar-la pel preus de cost del transport.

Es clar. No es pot, no es pot.

Na Corine (Quesos Torralba) em va comentar que compraves llana neta a Turquia per un euro.

Si, si.

Els proveïdors que teniu son de tot el món? El negoci de la llana és el vostre principal?

No, hem de fer moltes altres coses per intentar subsistir, sinó no hi fórem. Si haguéssim de viure de sa llana estaríem tancats.

Des de quan això?

Ja portem 10 o 15 anys que cada vegada menys. Estem constantment desenvolupant coses, en base a llana perquè bé, som de la llana nosaltres. Som dels pocs que quedem i continuem fent moltes coses amb llana però no va cap. Per exemple, una de les propostes que els hi vam fer a la gent de Mallorca, era de que vingués la llana cap aquí i transformar-la amb productes elaborats perquè es consumissin a l'illa. A Menorca no la vam fer perquè és més petita... Que volen fil, doncs fil, que volen una funda nòrdica, o una napa per fer cosa... hi ha un tema que com que sembla que l'hem comprada tradicionalment i que sembla que som la gran indústria, que això no és veritat, que la gent en fugi d'això, com "nosaltres ja descobrirem el món". M'hi estic trobant amb diferents pel·lícules, aquí també hi ha la mateixa problemàtica i sembla que siguem els especuladors, els que hi hem fet negoci, els que ho hem aixafat...

El problema és trobar-li el mercat no? Alguna cosa s'ha de fer amb la llana no?

Sense mercat no té sentit aprofitar-la.

Vostès ja no la renten aquí no?

Ens la renten a Portugal, o a Valladolid, queden dues o tres instal·lacions. I tenim màquines aquí per rentar, però no ho farem precisament per les qüestions ambientals. Per la problemàtica ambiental.

(M'ensenya una notícia al diari d'una planta de tractament de llana que es vol posar al Montseny). Però aquí es trobaran amb el mateix problema no?

No, perquè aquí hi ha cèntims. Es tracta de portar un mini milk, de fer una inversió de 500.000 €, però sento l'alcalde que al principi els vaig començar a assessorar i amb les bestieses que arriben a dir del que faran... em venen ganes de contestar, però no, em guardo el diari...

Hi ha voluntat de fer les coses però es clar, fer entrar el clau per la cabota és impossible...

Però serà una planta artesanal amb poca producció no? Hi haurà sortida?

Però seran quantitats baixes. Per exemple, els artesans han vingut aquí i m'han dit; "escolta, em rentaràs 150 o 200 o 300 Kg de llana?"

Quina quantitat mínima necessiteu per rentar la llana? Per enviar-la a Portugal es clar?

Enviam trailers amb 25 tones de llana a Portugal. Llavors llanes d'aquest origen, si vols te la puc donar amb rentat, però no et puc donar la teva llana.

Noi, no és possible avui, perquè la teva llana amb una instal·lació d'aquestes tant grans es perdrà per les instal·lacions...

Aquí si que renteu amb unitats petites?

No aquí no, o triem amb brut i llavors portam a rentar, i fem acabats; mescles, històries i fem els diferents destins de coses.

Per tant la proposta que li vau fer a Mallorca era que tot el que enviés fos d'aquesta manera?

No, tota no. Un dels camins, per intentar valorar la llana, doncs és tornar-la a introduir que es consumís, entre turisme, etc. Cercar una sortida a un producte que no en té.

Si ara miren a Mallorca també el tema del compostatge...

Si hi ha el tema de PORAXA també.

Però també renten

En Toni Garí (PORAXA) va dir que vindria i no va venir. Va fer mil invents.

Potser és que aquí que teniu més inspeccions?

No, no, o un tema de por de competència, o el que sigui. La gent diu mira ja faré això, doncs escolta, fés. I ens parlem amb en Garí, de tant en quan, però hauria estalviat molta feina si hagués vingut perquè li hagués explicat la realitat de tot. Ojalà es pogués col·laborar amb gent i que fabricades aquí o no fabricades aquí tinguin sortida, estem en el mateix barco.

El que passa és que la informació que tenim és més privilegiada a nivell de mercat i a nivell d'aplicacions.

A Menorca no tenien cap traçabilitat quan us enviaven la llana no? En comparació amb Mallorca que si que tenien una traçabilitat perquè eren gestors SANDACH i sabien de quines finques venien no?

A Menorca ho posaven tot junt i ho pitjaven i ja està.

Però era necessari?

Si hi hagués alguna cosa, el veterinari ens ho demanaria.

És habitual?

Cada vegada està més controlat i és més conflictiu. Pensa que hi ha passes de malalties en l'oví; llengua blava, verola, per Espanya hi ha coses d'aquest tipus i està molt controlat. Això provoca que les llanes de qualitat com son merina, que es venien, fa que no es puguin vendre, no es puguin exportar, a Europa si, però a Xina i altres part del món no, per tema de sanitat.

Pots comprar merina?

Jo a Espanya si que puc fer-ho, però si la vull comprar, classificar en brut i enviar-la a la Xina no ho puc fer. A Estats Units, no puc fer-ho, mentre hi hagi la passa aquesta i no es digui que el país està lliure d'aquesta passa, però potser tarda un any i mig.

Creu que a part del problema de mercat de la llana, també ha estat marcat per temes d'aquests sanitaris?

No. El consum de llana és una història social d'hàbits de vestir, de consums de fibra i de l'arribada de fibres artificials. I dels costos que realment hi han per treballar la llana. Una comparativa molt simple: una fibra de polièster, que de moment és la que s'està utilitzant més, en aquests pot estar entre 1€ i 1,30 € al kg. Rentar la llana, només rentar-la, té un cost de 90 cèntims el Kg. Falta, preu pel pastor, transport, classificació... no hi ha color, a part de la seva utilització per les característiques de finura, per la seva aplicació per unes coses o unes altres. És una llàstima, però és la realitat.

Els projectes que va participar en el passat, el projecte LIFE que semblava que havien trobat solucions...

Hi són les solucions. Nosaltres vam arribar a una planta pilot que la tenim aquí i pot funcionar, però muntar una planta industrial val molts diners, i com vas a muntar una planta pilot industrial si amb el consum final que tenim aquí de sa llana... no la pots treure.

Aquesta planta pilot que teniu aquí s'emptra?

No, la tenim aquí per si s'ha de desenvolupar. És molt petita. Fa 10 kgs cada hora o així.

És a dir, teniu tot el sistema per superar les problemàtiques ambientals però el producte no té sortida.

I quins productes feu? De tot no?

Fem de tot el que podem.

Quina és la cosa que més sortida té a nivell de llana?

A nivell de llana, hi ha diferents consum; hi haurien llanes per a vestir, que son llanes més fines, de merinos i de micratges baixos de 23 a 25 micres o de 26 – 27 . Son llanes que son per fer fils o vestir. I llavors hi hauria llanes que son més gruixudes, que son per edredons, matalasseria, més industrials, per entendre'ns.

Aquestes últimes son les de Balears?

La de Menorca seria de la gama de la que ningú les vol com les del País Basc. Està en un entremig. La de Menorca igual fa 34-35 micres i la de Mallorca igual en fa 29 o 30 i la basca en fa 35-45, és molt més fregall.

Quins volums manegeu de llana?

Depèn. Depèn de quines èpoques. Les instal·lacions que hi han son per fer transformacions sobre la llana de 1000 Kgs/ per hora. De transformacions, no de rentat. I pensa que amb el rentat, depèn de quins orígens en queda la meitat, o menys.

Perspectives de futur amb el tema de la llana..

No t'ho aconsello. El món tèxtil ha d'anar canviant si ens canvien els paradigmes.

Vostès han fet tema de aïllament, pellets..

El que hi ha aquí al carrer és un prototip de jardineria vertical. Hi ha una espècie de safata doncs amb una base de llana per fer aïllaments pels terrats de casa verticals. És un substrat.

Això els hi han demanat o ho fan pel seu compte?

Estem buscant solucions intentar treure la llana que tenim emmagatzemada. Tenim els magatzems a tope de llana.

Tenen problemes per tenir la llana emmagatzemada?

No perquè ja està rentada.

Així els contactes amb Balears com estan?

Tinc un compromís amb els de Pollença que ens faran màxim dos camions, i amb el magatzem Canyelles... però ja em va dir que n'entrava molt poca.

A Mallorca tenen l'avantatge que tenen la premsadora, no?

La té el magatzem Canyelles, que es va quedar la premsadora de Monlam i Monlam ja no en vol enguany. I em va telefonar i em va dir que en tenia i li vaig dir n'agafaré potser però si m'ho fas premsat, i triat... i et podré arribar a pagar potser 25 cèntims... molt pocs diners. I vaig demanar-li com ho tens, i em va dir que n'entra poca i "n'he enviat a fora i me l'han pagada molt bé", doncs mira, perfecte, no em poso pas nerviós jo... molt bé.

Potser era per la prova de compostatge?

No, no, era algú que li havia pagat una mica més bé. Jo li vaig dir que abans de vacances em costarà que pogués entrar un camió. I com que em va dir que hi havia un client que li pagava millor, m'he quedat tranquil.

Son els de Pollença?

No el de Canyelles. Em va dir que em recollia menys. Potser el tema del compostatge si que hi influeix.

Si estan fent proves...

L'empresa de Carmiel Wool la coneix? Compartiu línies de feina?

Ens coneixem. Alguns moments és proveïdor meu.

A Espanya empreses fortes que moguin llana, no n'hi deuen haver gaires ja?

No en queden gaires.

Perquè a Menorca han mirat altres vies per enviar la llana a altres bandes, però es clar, si enviar a Catalunya és car, més enfora encara més.

Aviam, la realitat és la mateixa, si no tens premsa, si la pots enviar mitjanament arreglada encara, però bé, la situació de preus per a tothom és igual. La problemàtica és la mateixa.

Per què només ha tingut contacte amb en Nicolàs Cardona de Menorca? Ni amb DALRIT, ni Pons Marí, ni Toni Quintana ...

El Pons Marí havia fet alguna cosa fa molt d'anys... havia fet alguna cosa. I el Nicolàs Cardona era l'últim. Ell posava el contenidor un a Ciutadella i un a casa seva i els pagesos quan anaven a portar la llet o els formatges li posaven. Era tota la cosa que feia.

Si, ells es dedicaven al formatge, el tema de la llana primer ho feien com a complement i llavors

com a compromís amb els seus clients... No l'entretindré més.

Mala peça al teler... La llana és mala peça al teler... Ahir em va trucar una gent per un projecte europeu, a veure què es fa amb la llana...

Què voleu fer? O bé, què hem de fer?

A Catalunya però hi havia algun lloc que feien compostatge amb llana no?

Compostadora amb llana no n'hi ha cap. Ara si, jo li envio els restos de llana.

I normativament ho poden processar?

Si. Nosaltres li enviem pols de llana rentada, pols de cotó... no passa res.

Pot ser una via a explorar la del compostatge . Al país basc també l'utilitzen.

Si, si, i igual amb el temps canvia la cosa, però primer s'han de buidar magatzems amb llana que hi ha rentades i acabades de molts d'anys. Es clar, entrar coses ara, no té sentit.

El seu negoci també treballen amb cotó..

Si, de tot. Intentem fer negoci i existir, perquè no és fàcil.

A Catalunya també hi ha la mateixa problemàtica amb sa llana, al mercat del ram de Vic vaig parlar amb uns pagesos d'oví i m'ho explicaven...

Si vas anar al mercat del ram vas veure aquest projecte que et parlava que volen posar un mini milk a Tagamanent.

Si, ho conec.

Fan coses ben fetes. La consellera de Tagamanent. Ho promou.

Ho fan amb fons públics això?

Quan tinguin fons públics ho faran. I llavors sents a parlar l'alcalde amb una trobada de fons i de promocions biosostenibles... i penses, com patina tot això però penses, feu...

Per què creus que no complirà amb les normatives ambientals?

Si, si, potser si... aviam jo potser estic una mica ofès perquè els vaig començar a assessorar i quan han tingut dades i han tingut històries llavors em van dir que el que jo estava dient no complia normativa CDE, i no sé què, i no sé quantos... i han dit comprarem un mini milk al Canadà... i estan parlant d'una inversió de 500.000€..

Potser amb aquesta inversió ja podries complir la normativa...

Oi tant, jo tinc màquines aquí, però bé.. "me callo"

Ojalá us en sortiu.

Bé, aviam. Si es pogués treballar el gran gruix amb temes d'aprofitament agrícola i una part a nivell artesanal per donar-li valor, ja sabem que se n'utilitza molt poca però li dona un valor.

Aviam, si, depèn amb qui demanes la llana és un producte sexy, en el bon sentit, per la gent és interessant.. bé jo dormo amb llana, edredons de llana, matalassos de llana, perquè sé les propietats que té.

Aquí ens n'arriben moltes d'iniciatives, que si els "merinos transhumantes", totes aquestes iniciatives ens arriben aquí, al final... el discurs nostre és anar explicant la realitat, llavors la gent que faci el que vulgui... quina manera de perdre recursos. Llana n'hi ha la que vulguis. No és que jo vull llana que tingui el passaport, que tingui tota la traçabilitat feta.. no sé, ara un dels projectes que hi havia una gent que posava uns marcadors a la fibra perquè a les hores quan es gastí es sàpiga que no estem enganyant a ningú, que té aquesta traçabilitat.. la llana que pel valor que té... no sé què hi fas aquí posant traçabilitat a una fibra perquè no te la falsifiquin...

Per uns és un malson, la llana no val res i no la volem, i quan tu la véns a comprar val tant. Hi ha un desconeixement, i et tracten de lladre... informa't i veuràs el que passa i fes-ho tot i veuràs.

Es clar, i si ho fas a nivell molt artesanal és molt treballós i fas poca cosa...

Hi han maneres, la llana es rentava a mà, hi han països que encara renten a mà, amb un cove i llavors l'estenies al sol. Si vols poca cosa.. Aviam, volem ser artesans però llavors no volem fer les feines dures que fan els artesans, només volem fer els acabats. Poca cosa no té problema, si rentes 20 o 30 kgs de llana no té problema, però si et poses a rentar 20 o 30 Kgs de llana cada dia, o 100 Kgs de llana cada dia és quan passa, l'acumulació de la contaminació.

El preu d'un artesà s'ha de treballar per 3 o per 4.

Entrevista 14/04/23

Nom de la persona entrevistada: Nicolàs Cardona i Corine Cardona

Lloc de feina: Propietari i treballadora de Quesos Torralba

Quan vau començar a recollir la llana de Menorca per a comercialitzar-la? I fins quan?

(Nico) El meu avi ja va començar

(Corine) Vas dir que fa 50 anys ja en recollies.

(Nico) Mínim 60-70 anys. El darrer any que es va fer la recollida va ser el 2019.

Perquè vau decidir començar amb el negoci de la llana?

(Nico) Era un suplement. El meu pare i el meu avi sempre han anat darrera es formatge i sempre han estat vinculats al camp. Els hi compraven el formatge als pagesos i a part els hi arplegaven la llana. Era una activitat més. Darrerament ho fèiem que ja no valia la pena.

Però abans si la llana era molt preuada i tenia preu?

(Nico) Si me'n record que fa 40 o 50 anys amb el meu pare es va a arribar a pagar a 90 pessetes (el Kg). És el preu més elevat que me'n record. I ara el darrer any a quin preu la pagaven? *(pregunta a na Corine)*

(Corine): 6 cèntims d'euro (per Kg), el 2019. Però el 2018 ja es pagava a 18 cèntims.

Del 2014 al 2018 anava damunt 20, 22, 18 cèntims. El 2019 ja ho vam fer per un compromís amb es clients.

(Nico) El 2019 va valer més el transport que la llana. I vam decidir deixar-ho.

(Corine) I a dia d'avui ens van dir que la podíem enviar sense pagar res. Que no la volien. Directament que no li enviéssim.

(Nico) Aquesta gent (RMT) la compraven, la rentaven i la venien. La duïen a Portugal a rentar. I ara la compren neta a 1€ a Turquia. Era dels pocs compradors que hi havia i ara ni la volen. T'ho va dir *(dirigint-se a na Corine)* que ni regalada, és ver?

Riem

(Corine) A part em va explicar (J.Iglesias de RMT) que la llana de Menorca és de sa categoria nombre 8, és basta i sense brillo. En canvi la de Mallorca és 7 i la de Barcelona és un 4. A part d'això és que no té qualitat. Per com és aquí el clima, fa que sa raça dels bens tingui aquesta llana que és menys bona que ses altres.

(Nico) No és una raça bona per llana.

El preu del transport suposo que també ha anat variant?

(Nico) Si, no era el més car.

(Corine) Els contenidors costaven 1000 euros.

(Nico) Uns 800 altres 1000€.

Sempre hi posàveu la mateixa quantitat de llana als contenidors?

(Nico) Passa una cosa, que també el que la feia cara, era que dins un contenidor hi anaven 4.500 Kgs. Era el màxim que hi posàvem. I clar, això sortia car. Pienso, abono hi posen 40 tonelades dins d'un contenidor. Això també ho feia caríssim. Un dia ens vam proposar de comprar una premsa.

Com el que fan a Mallorca?

(Nico) Si però aquí amb la quantitat de llana que fèiem no l'haguéssim amortitzada mai la premsa.

L'havíeu de posar vosaltres? Quan costava aquesta premsa?

(Nico) Si l'havíem de posar nosaltres. No record quan valia però no l'haguéssim amortitzada mai.

Li explico el cas de Mallorca en què la premsa és de l'empresa MONLAM (referenciat a la Memòria tècnica de Mallorca Rural sobre la situació de la llana d'ovella a Mallorca).

(Nico) Si, si la premsen com a mínim hi deu anar al doble de llana en el contenidor. Vàrem mirar contenidors dobles que si el petit valia 800€ el gros valia 1000€ i n'hi posaves, en comptes de 4.500 Kgs, n'hi posaves 8 o 9.000 kgs. Li posàvem el doble.

(Corine) No arribava a ser el doble. Sortia un poc millor.

El proveïdor que li veníeu la llana sempre ha estat el mateix? RMT?

(Nico) Si. Els últims 20 anys si. No sé si amb el meu pare n'hi havia hagut un altre.

A l'estudi de Mallorca diu RMT (J.Iglesias) que va comprar la llana a Menorca durant 30 anys.

(Corine) Que és que aquesta gent comprava a Mallorca també?

Si, ara encara compra a Mallorca.

(Nico) A nosaltres ens va dir que no la volia. Bé, és que s'altra és més bona.

Li explico el que diu l'estudi de Mallorca que hi ha varies empreses que compren a Mallorca, MONLAM i també RMT. RMT diu que fa molts anys, uns 30, la comprava a Menorca i que ara ja no la compra perquè no surten els números i que és de pitjor qualitat que la de Mallorca. A Mallorca també tenen més producció i tenen sa premsa. Pel que diu l'estudi RMT ha anat comprant a Mallorca també els darrers anys.

Vostès no van buscar mai cap altra proveïdor?

(Nico) No perquè no hi havia molta gent que comprés llana. I ja ho diu ell (RMT), que la va comprar durant 30 anys. I antes els meus avis segur que no li venien a ell. Però no sé, ja està tirat tot el "papeleo" aquest.

Antigament a l'Enciclopèdia de Menorca i a altra bibliografia posa que la llana de Menorca era molt preuada a arreu d'Europa. Que fins i tot s'exportava a Itàlia.

Troba que era tant bona? Jo em pens que la ramaderia d'ovella deuria ser la mateixa fa 30 anys, la mateixa raça.

Antigament apareix això. No van treballar mai amb cap altra empresa com MONLAM o CARMIEL WOOL de València?

(Nico) No

I com era el tema de la gestió. Els pagaven per avançat perquè poguéssiu pagar als pagesos, ho

havíeu de fer tot vosaltres amb antelació?

(Nico) No. Nosaltres la compràvem a la finca i ho fèiem el mateix moment que teníem el contenidor. Anàvem a les finques i la posàvem al contenidor.

Anàveu vosaltres a recollir-la?

(Corine) Amb el camió anàvem a ses finques que més volum tenien. Els que eren petits i tenien com dur-la la duïen ells.

(Nico) els que tenien 15-20 sacs ho portaven ells. Però els que tenien una tonelada o així doncs ja hi anàvem amb el camió i fèiem dos o tres vols.

I aquest servei el cobràveu suposo? L'havíeu de descomptar de sa vostra feina? No hi perdíeu doblers?

(Nico) Amb el preu que marcava RMT. Cada any menys.

(Corine) d'aquest preu hi havia una part pel transport, per anar a Ciutadella a recollir el contenidor, els treballadors, recollir-la als llocs.

A Ciutadella teníeu un contenidor?

(Corine) Si anàvem a fer un dia a Ciutadella a omplir es contenidor.

Amb sa Cooperativa?

(Corine) Si però l'omplíem nosaltres per assegurar-nos que estigués el més ben omplert possible.

(Nico) Sa Cooperativa posava 3 dies perquè els hi portessin sa llana i l'amuntegaven allà. Llavors ens telefonaven i ens deien la tenim tota. Nosaltres hi anàvem i carregàvem el contenidor. Ho carregàvem nosaltres perquè en comptes de que n'hi cabessin 3.000 kgs n'hi posàvem 4.500 kgs. Volíem posar-hi es màxim.

Aquí (Alaior) també teníeu un contenidor?

(Corine) Teníem un contenidor en es polígon d'Alaior i l'emmagatzemàvem allà.

(Nico) Fa molts anys l'entràvem aquí (nau Quesos Torralba).

(Corine) Però per tema sanitari ho fèiem llavors al polígon en un lloc de la nostra propietat.

(Nico) A més estava destapat i així ens hi podíem posar de peus al damunt i la pitjàvem.

(Corine) Era una feina molt bruta.

(Nico) Era una feina que es feia quan esquilen els bens, maig juny, feia molta calor. Era una feina feixuga que no crec que fem mai més.

Riem

A la Cooperativa li deixàveu el contenidor.

(Nico) Era per no fer venir els pagesos a Alaior. Però era tot cosa nostra. Llavors venia Mascaró Morera i se l'enduia.

Hi havia algun procés de classificació de la llana quan us arribava?

(Nico) No res. Fins i tot ens en tornaven quan arribava allà (RMT) perquè hi havia de tot. Còdols, pedres.

Us tornaven sa llana o us ho descomptaven?

(Corine) Ens ho descomptaven.

(Nico) RMT deia mira hi ha una tonelada tirada, banyada també.

(Corine) Si estava banyada tampoc la volien.

(Nico) Clar quan estava dins el sac no ho veiem. No podíem anar obrint cada saca.

Hi havia alguna traçabilitat, de si una llana venia d'una finca o d'una altra?

(Nico) No. Tot anava junt. Quan anàvem a recollir i per exemple recollíem 10 finques llavors anava tot junt.

Pesàveu la llana allà per a saber quan li pagàveu?

(Nico) A les finques grans anàvem a "Hormigones" i pesaven el camió amb la llana dins i descomptàvem la tara del camió. Ho fèiem així.

(Corine) El que anàvem a recollir nosaltres ho anàvem a pesar amb el camió. I els que la portaven aquí la pesàvem aquí i els hi pagàvem en el moment. Els hi pagàvem pel preu que ens havien marcat (RMT). Llavors quan ho enviàvem i ens descomptaven part és quan no sortien es nombres. Perquè es clar nosaltres ho pagàvem com a bo però llavors RMT ens deia; hi ha hagut una tonelada que no val. Ens ho descomptava i clar, hi perdíem.

En Nico surt a atendre a uns clients.

Quan sabíeu el preu de la llana? Telefonàveu uns dies abans?

(Corine) Si abans de començar a recollir sa llana. Quan avisàvem a tothom ja sabíem a quin preu anava i ho dèiem. Perquè als qui els hi interessés la pogués portar i qui no, no. Però bé molts de pagesos ens deien que encara que no la paguessin la duien perquè així se la llevaven del damunt. No era pel que pagàvem perquè per exemple el que et duia 20 sacs potser li donaves 3€.

Hi ha dues toses. Una que fan ara (estiu) i l'altre cap a l'octubre. També ho enviaveu llana a l'altre tosa?

(Corine) Sempre ho hem fet a sa segona (la de primavera-estiu). A la d'hivern no ho solíem fer. Nosaltres a l'hivern tenim molta feina.

I la llana quedava als llocs?

(Corine) Se la quedaven i sempre hem fet sa recollida a la d'estiu. Que és quan nosaltres per tema feina és quan ho tenim millor.

I no sabíeu si us portaven llana també de s'altra tosa (la d'hivern)?

(Corine) Això no ho sabíem. Però l'acceptàvem. Nosaltres no la volíem si estava banyada. Que no estigués a l'"intempèrie" durant l'hivern perquè així no la volíem. Però es clar t'havies de creure en es pagès. La portaven generalment en sacs.

Li compràveu sempre en es pagès? No hi havia cap intermediari, o en es tonedor?

(Corine) No. Nosaltres teníem tracte amb es pagès pel tema del formatge, sempre en es pagès.

I a quants de pagesos els hi compràveu?

A quants llocs? A tots els llocs de Menorca. No sé quants n'hi havia.

Però potser a algun no els hi interessava com has dit, i ara hi ha 393 finques amb oví a Menorca. A tots aquests?

(Corine) Això no ho hem contat mai a quan a què de pagesos. Si això a les factures devia sortir però ja ho devíem tirar tot.

Na Corine cercar els documents

(Corine) Això no t'ho puc dir. Jo tenia una nota per tenir constància de què havíem pagat, però ja no ho tinc.

I el preu de la llana el mantenien durant aquell any no?

(Corine) Si era per "envio". L'any següent ho havíem de tornar a negociar. Fèiem un envio o un dimarts i l'altre el dimarts de la setmana següent per exemple. Però era un envio que potser enviàvem 4 contenidors; 2 i 2.

El teu pare em deia que el màxim que havíeu enviat eren uns 40.000 kgs?

(Corine) Si, anys anteriors quan es pagava més cara se'n van arribar a enviar uns 40.000 Kgs, els darrers anys ens anàvem a uns 30.000 Kgs. El 2014, 28.000 Kgs, el 2016, 18.000 Kgs, el 2015, 27.000 Kgs. El 2018, 20.000 Kgs i el 2019 27.000 Kgs. Els preus t'ho vaig buscar.

Si, m'ho podreu passar. Perquè tens l'històric de preus?

Només tinc guardat el que m'ho obliga la llei.

Bé ho demanaré a RMT.

Perquè jo he parlat amb ell li puc demanar.

Intentaré anar a veure'l.

(Corine) Jo hi vaig parlar la setmana passada perquè sabia que venies i no sabia molt ben bé ells què feien. I em va explicar que l'enviaven a Anglaterra i a Bèlgica. També em va explicar el tema de ses categories de la llana, que ara la compraven a Turquia a un euro. Que ells els hi costava fer-la neta 2 euros.

Torna en Nico

(Corine) Tu que saps a quants llocs recollíem sa llana? *(a en Nico)*

(Nico) A bastants, llogarets petits. El Caserío antigament quan no hi havia ni Coinga ni res, com que cada formatge tenen un nombre de sa finca, tenien mil nombres. Ara d'alta n'hi ha 115, vull dir que n'hi ha 115, però n'hi ha qui menen 2, 3 i fins a 4 finques. *(es refereix a les finques que fan formatge)*

Li mostro el cens d'oví del 2022 del Servei de Ramaderia del CAIB

(Nico) Hi ha molts llocs que quan tanquen de munyir posen o bens, que duen poca feina, o vaques de carn, que tampoc en duen tanta. Però amb explotació activa que munyen n'hi ha 100 i poques.

Que facin formatge d'ovella n'hi ha molt poques.

(Corine) (*ha estat cercant documentació*) A sa llista nostra n'hi ha 85. Son els llocs que normalment ens la portaven i la llista de telèfons que jo avisava de que recollíem llana en tinc 85. Llavors hi havia el qui ho sentia, quan li dèiem a sa cooperativa i tenia els seus.

(Nico) 85 que fèiem nosaltres i llavors hi havia els que feien sa cooperativa de Ciutadella, de Mercadal, de Ferreries, que s'encarregaven ells d'avisar-los. Els telefonaven i els deien; dos dies per sa recollida de llana.

Vosaltres no sabíeu si els hi portaven 5 pagesos o 15.

(Nico) No, nosaltres els hi compràvem directament a sa Cooperativa.

Tant a la des Mercadal com a la de Ciutadella

(Nico) Si la de Mercadal, Ferreries i Ciutadella. I nosaltres fèiem as Mercadal, Maó, Alaior.

A Mercadal també posaven contenidor?

(Nico) A Mercadal no. Bé un any si, però com que en tenien menys quantitat amb el camió la passàvem a cercar i la portàvem aquí. Ells l'amuntegaven fins que la passàvem a recollir.

(Corine) A Mercadal no posaven contenidor? Pensava que si.

(Nico) Un any si, però quan la cosa va anar a menys ja no. Ara m'imagino que es deu tirar tota la llana...

N'hi ha molta a lloc. Perquè fa molts anys que no es recull.

(Nico) El problema d'això, és si un dia es tornés a comprar. Jo no m'hi vull posar. N'hi ha que tenen llana de 4 anys. Fa molta por que aquesta llana que estan ensacades de 2 i 4 anys... a vegades n'han duta i fas així (*pica damunt sa taula*), està com una pedra. N'hi ha que per no tirar-la la guarden i tenen llana de 4 anys.

No sé si saben el tema de la normativa SANDACH. La llana està categoritzada també com a residu SANDACH categoria 3 (com unglots, plomes, etc.). Això us va afectar per alguna cosa? Algú us va demanar res? Que tinguéssiu un registre?

(Nico) No.

Us van demanar res? Vostès no la classificaven, només la recollien.

(Nico) Mai.

Quan de temps durava una campanya? Des de que la recollíeu fins que l'enviàveu?

(Nico) Això ho fèiem ràpid. Esquilen al maig. Perquè pels bens fa molta calor. Al maig és quan tots els pagesos esquilen i nosaltres l'enviàvem entre finals de maig i juny.

(Corine) No ho fèiem juny-juliol? Jo sé que era estiu.

(Nico) Si, feia molta calor. És una feina que podries fer a l'hivern però com que els pelaven el juny i al maig, fèiem sa feina al juny i al maig.

Jo li demanava a na Corine si enviàveu llana per la segona tosa (setembre-octubre)

(Nico) No, els hi dèiem que la guardessin per l'altra (la d'estiu). I això és el què no els hi agradava a la gent que la compraven. La segona tosa aquesta no els hi agradava, perquè era molt curta. El pèl pel maig era més llarg i pel setembre era molt més curt i es queixaven sempre.

Ho enviàveu tot junt? La llana de les dues toses.

(Nico) Sí.

Els pagesos ja estan avesats a guardar llana no? A Mallorca pel que m'han dit tonen un cop, ara a aquesta època. Pel que m'han dit la raça de Menorca fa més llana. Aquí algun pagès m'ha dit que també fa una tosa, que ho apura molt per fer-ne una, però en general tots m'han dit que en fan dues.

(Nico) per l'animal és millor dues. Perquè la llana no el deixa engreixar.

Ha variat molt el mercat d'una campanya a s'altra o durant un temps els preus es van mantenir més o menys estables?

(Corine) Va davallar molt el 2019. Del 18 al 19 va davallar molt.

(Nico) De 20 a 6 cèntims.

A més de 25 cèntims no l'heu enviat mai?

(Corine) Devia de ser de fa més estona que no tinc els registres.

(Nico) Cada 4 o 5 anys tiram els papers i no ho tinc. Però de segur devia anar més cara perquè jo li dic que al meu avi li van arribar a pagar a 90 pessetes, casi anava al preu del formatge. El meu avi deia, sa llana, va anar al preu del formatge!

La problemàtica de la llana avui en dia és tot un tema de preus?

(Corine) és que no la volen. Ja quan li vaig telefonar van dir que no la volien.

Quina visió general teniu d'aquest tema?

(Nico) El que passa és tant com sa cosa sa complica... ara és perquè rallem de llana però tot el que té menys qualitat, és el primer que falla.

(Corine) Li surt cara la llana de Menorca.

(Nico) Diu que la compra a un euro a Turquia neta. A lo millor la compraria aquí si no trobés res de res i en necessités, però si en troba i aquest és més xerequeta...

No percebeu que no hi hagi cap interès per sa llana per altres possibilitats de mercat?

(Nico) nosaltres hi vam parlar fa 8 o 10 dies amb n'Iglesias i vam veure que no hi havia cap interès, i nosaltres tampoc.

Vau mirar mai altres sortides per sa llana? Amb temes d'artesans, construcció, jardineria-fertilitzants, etc?

(Corine) és que sa nostra feina tampoc és aquesta. Era un complement a la nostra activitat principal i que fèiem perquè coneixíem el pagès amb el tema del formatge i teníem un compromís amb ell. Però no és sa nostra feina.

(Nico) antigament tenia valor sa llana. Li diré que casi tots els maduradors eren aquí a Alaior,

a Ciutadella no n'hi havia abans, ara si. N'hi havia 4 o 5, a Alaior, i tots compraven llana. Com nosaltres.

També l'enviaven fora?

(Nico) També l'enviaven fora. Fins que tots ho van deixar, perquè no valia la pena. I nosaltres vam quedar sols. N'enviaven: En Pere Mercadal (Dalrit), en Pons Marín (La Payesa), en Toni Quintana, en Bernat de Sant Climent. Tots compraven llana, perquè tenia valor sa llana.

Quan fa que ho van deixar?

(Nico) Que només l'arregluem nosaltres deu fer, de 15 a 20 anys. Fa anys que ho van deixar. Cadascú ho enviava pel seu compte.

Amb un proveïdor diferent?

(Nico) Jo casi li diria que casi tots l'enviaven al mateix (RMT).

Perquè vostè m'està dient que s'arregluaven uns 40.000 kgs anuals però això només es refereix a vostè.

(Nico) Si, però això és quan ja només l'arregluàvem nosaltres.

Als anys per exemple, 90, se'n devia arreglar molta més amb tots aquests?

(Corine) Bé, fèiem menys contenidors.

(Nico) Si, si ara per exemple fèiem 4 contendors, abans potser en fèiem 1. Però antes tothom enviava pel seu compte. Els maduradors, els que tenien el contacte amb el pagès.

Em podreu facilitar els contactes d'aquests senyors?

(Corine) Estan tots retirats.

(Nico) Els propietaris son morts. L'únic és el Pere Mercadal que és viu encara. Està en el polígon. Els fills dels altres no n'han tocat mai de llana. El Pere Mercadal encara arreglava la llana, té 10 anys més que jo. D'altres van vendre l'empresa. Aquest senyor pot ser que encari li mostri factures de fa 70 o 80 anys perquè ho guarda tot. M'ha mostrat coses de fa molta estona.

Alguna idea o proposta que tingueu per ajudar amb el tema de sa llana?

(Corine) El 2020 que ja no vam enviar i ens telefonaven els pagesos a veure què fèiem...

(Nico) Si, encara ens telefonen.

(Corine) El 2021 en vam xerrar amb el senyor de RMT que ja ens va dir que si li volíem enviar que l'enviessin però que no ens la pagava i vam dir que no, i vaig telefonar al Consell Insular, em vam passar amb varies persones, departaments, perquè vaig esbrinar que a Mallorca la cremaven a un crematori.

Van cremar-la una part i l'altra també se'n va treure (referències de l'estudi de Mallorca).

(Corine) Vaig demanar si hi havia manera de dur-la allà a cremar, però ja era una cosa que s'hi havia de posar el Consell Insular, i així va quedar.

Els hi demano les dades que em puguin passar. Miram tema preus.

2017 no vau enviar?

(Corine) Potser si i no ho he trobat.

(Nico) Potser que no.

Veig que sa Cooperativa en va enviar 2017 a un altra proveïdor. A 8 cèntims la van pagar. 2019 la van pagar a 5 cèntims.

(Corine) L'any 2019, a la Cooperativa és el que li vam pagar naltros, a 6 cèntims. Ells ens la van recollir. A sa cooperativa devia pagar a 5 cèntims en es pagès i se'n quedava un per la gestió.

El que m'havien dit a sa Cooperativa és que si vostès no ho feien, igualment com vosaltres, ho havien de fer ells per compromís al soci, però ho feien amb un altre proveïdor perquè deien que RMT era el seu contacte. Ells van treballar amb una empresa de València CARMIEL WOOL.

Comentam tema de preus i Kgs enviats que apareixen en la taula de dades.

(Corine) Si em van telefonar de sa Cooperativa a veure si l'enviaríem.

Els anys 2020, 2021, 2022 ningú n'ha enviat.

(Nico) Hi ha algú que la crema la llana, però no fa gala, no crema. Jo he sentit de tot, de pagesos que amb la cullera del tractor fan clots a terra i l'enterren. Fan de tot ara ja. Perquè és una cosa molt mala de destruir. Agafes un sac de llana i la tires dins sa marina i estaria anys infinits. Jo n'he vist de llana tirada dins sa marina. No es destrueix la llana.

Li explico les experiències de compostatge de na Sara Lechuga però que és un tema reduït per a pocs Kg.

(Nico) si no és l'administració que hi pugui fer cosa, quan no hi ha un valor, és difícil.

Hi ha gent que l'utilitza per moltes coses però s'ha de veure. Li explico el cas de la idea de les proves pilot de TIRME amb compostatge de llana. Els explico un poc la situació de Mallorca segons l'estudi (faran feina per la classificació de llanes).

(Nico) cada any quan parlava amb RMT em deia el mateix. *"És que sa llana de Menorca és sa més flaca que hi ha"* i jo pensava que ens ho deia per estranya'ns un poc els preus, però amb els anys em vaig adonar que si, que realment és més basta i més senzilla. Es be que hi ha aquí no fa llana per això.

Potser no és tant bona per un ús tèxtil però potser si es pot emprar per altres usos...

(Nico) Si se troba el que es necessita... també és un problema que no se llevi perquè s'acumularà llana, es farà de tot, i després que ara, jo el que li veig deu haver-hi molta llana molt dolenta de 4 o 5 anys. Si és poca cosa n'hi ha que em diuen que la cremen, quan fan un fester que cremen rama a vegada li posen pocs sacs de llana i poc a poc crema, però els que tenen una tonelada de llana.... perquè una tonelada de llana, no cap aquí dins no en sacs ...(referint-se a la nau). Nosaltres amb el camió només duïen una tonelada. 1.000 kg, 1.100 kgs.

Entrevista 21/03/23 Sa Cooperativa del Camp, Ciutadella

Nom de la persona entrevistada: Antònia Bosch Taltavull

Lloc de feina: Gerent de Sa Cooperativa Agrícola i Ramadera de Menorca S.Coop

Antiguitat: 1/01/1999, porta treballant a sa cooperativa en altres llocs de feina des del 1989.

Hora inici: 10.00 am / **Hora final:** 11.15 am

Antecedents, situació general

Des de quan compreu llana menorquina?

Es primer any que hi vam fer feina va ser el 2016. El 2015 es va fer alguna cosa, però històricament jo sabia que el que hi feia feina era en Nicolàs Cardona d'Alaior, nosaltres hi col·laboràvem, ens duia un contenidor aquí (a Ciutadella) i nosaltres li recollíem.

Ho fèieu per a socis de la cooperativa o per a tothom?

Ho anunciàvem i ho fèiem per a tothom. Hi va haver un punt que un soci d'aquí, un propietari soci de sa cooperativa, que té finques aquí i a fora (a sa península) em va comentar que tenia una persona que li gestionava millor, a veure si ens podien pagar millor. Havia vingut gent d'Extremadura que m'ho havia brindat i vaig mirar-ne la possibilitat però amb el transport valia una burrada. La llana al ser un producte de molt poc pes hi té molta incidència el cost del transport, perquè ratllem entre 20 i 30 cèntims. En aquell temps, molt ben carregat, el cost del transport era entre 20 i 22 cèntims però a dia d'avui ha de ser més. 20cèntims per Kg. El pinso va a 4,5cèntims/kg (una mitja). Sa llana va a 20-22 cèntims. Sempre que estigui ben carregat i perquè era un viatge de tornada, jo havia de dur un gènere (cap a Menorca) i aprofitàvem per carregar d'alguna cosa. Abans del 2016 només col·laboràvem amb sa recollida. Jo em vaig posar en contacte amb CARMIEL WOOL, una empresa que compra sa llana de València.

Sempre heu treballat amb aquesta empresa?

Si, ho havíem mirat amb altres, però per gent d'Extremadura i per Castella per transport era inviable.

I a Catalunya?

A Catalunya el contacte era d'en Nicolàs. El 2016 vam poder-lo pagar al pagès a 28,10 cèntims. A nosaltres ens la vam pagar a 50 cèntims. Però ja al 2017 només la vam poder pagar a 8,2 cèntims. De llavors cap aquí, al 2019 vam fer una altra operació pagada a 5 cèntims. Per tant queda la del 20, 21 i 22, tres anys que no s'ha enviat cap a fora.

-El 2018 com és que falta?

Perquè a fora la pagaven a 5c, si el transport te'n val 20 i pico i tu el proveïdor te'n paga 5c, per tant en perdies 15.

No la vau treure?

A "lo millor" el 2018 la pagaven a 10 cèntims... com es mínim que te la paguin no sigui a 30 c , no paga ni el transport. Si els transport és entre 20 i 25c.

De volums recollits? Ho tens això?

Cada any es fan entre 4 i 6 contenidors de 5 tones.

Més o menys sempre ha estat el mateix?

Si, més o manco. Això en Nicolàs Cardona us donarà les dades més exactes. El 2016 que la vam recollir gairebé tota nosaltres només em vam recollir 3 contenidors. El 13 /10/21 vaig telefonar a CARMIEL WOOL i aquest senyor em va dir que pagaria 5 c. I es clar, 5c quan el transport te'n val 20 i pico... T'ho miraré amb l'històric. El 2017 3 contenidors més. Vam pagar 8c. El 2019 la vam treure i la vam pagar 5c (2 contenidors). Tinc els històrics dels 3 darrers anys però puc anar a mirar-ho a registres anteriors.

Per tant la cooperativa té algun tipus de guanys o ha tingut algun tipus de guanys per això?

No. Jo me quedo 2 c/kg, entre 1 i 2c/kg. Per sa feina, no fas ni per s'home que t'ho duu.

La última campanya ja havia baixat de 3 a 2 contenidors?

Si, això t'ho miraré.

D'intermediaris no hi ha ningú entenc?

No jo anava directament a qui manipula sa llana.

Durant aquests anys has fet algun contacte amb altres possibles interessats? Que vulguin emprar sa llana per una altra cosa? artesans, construcció...?

No. En construcció si que m'ho havien dit, que es podia emprar com a aïllant. Però vaig contactar amb Palma, que feien una experiència que s'havia posat en marxa però no havia acabat de funcionar.

Si és una empresa que diu Poraxa que està mirant ara el tema de l'arna que li dona problemes i vol patentar el seu sistema, i fa bastanta estona que ho està mirant, i és una sortida que pensen que potser ho poden tenir.

Aquesta sortida seria al màxim de volum. Es clar, jo el tema d'artesans no m'ho he mirat mai perquè tampoc son sortides de volum, i com que històricament ho feia altra gent i no ens hi havíem ficat, no ho havíem mirat.

La porten aquí els ramaders?

Si la duen aquí. Posam un contenidor a Ciutadella. S'any que ho vam fer nosaltres la deixaven a Alaior i nosaltres la portàvem aquí perquè no hi havia molta cosa.

Ara des de quan només n'hi ha un aquí?

El mateix que fèiem a ciutadella ho fèiem a Alaior.

Quin procés segueix la llana des de que arriba aquí fins que surt quan l'envieu?

Aquí la demanam amb sacs i fermats. Clar, per suposat, que no estigui banyada i que estigui més o manco neta. Però és ver que hi ha de tot.

No hi ha classificació de cap tipus?

No, aquí ja ens arriba ensacada, la posam dins els contenidor i del contenidor se'n va a puesto.

Ho envieu tot tal com arriba.

I què passa que tal com arriba, hi ha partides que la desconten i perd l'intermediari, en aquest cas o naltros o en Nicolàs Cardona. Sobretot el tema és la llana bruta. Amb tema de color no s'hi posaven.

A Mallorca si que hi ha alguna altra raça d'altra color i s'hi posaven.

I què passa, com a intermediari en Nicolàs Cardona ja no ho vol fer, i o tampoc perquè tens un bon risc, perquè quan un contenidor arriba allà et diuen, pel contenidor que t'ha arribat te n'he descomptat 500 kgs.

Aquestes tres campanyes del 20/21/22 què faràs, ho enviaràs? Ho teniu aquí?

No això esta a ses finques. Per tant aquesta nova campanya serà de nova llana del 23.

Com l'emmagatzemeu? La premseu?

Intentam que vinguin en sacs perquè venen molt més compacta que big bags. Si qualcú, que n'hi ha 3 o 4 de molt grossos, que ho porten amb big bags ben compactats ho acceptam. La única cosa que fem és amb la pala del toro ho pitjam perquè menys de 5.500 kgs no se'n pot anar un contenidor. El fet de compactar no s'ha mirat. Hi hauria algú que es podria fer a Menorca.

Si treieu 3 contenidors a 5.500 kg serien...

Un temps quan no es mirava prim perquè la llana es pagava bé, enviaves 4 tonelades amb un contenidor. Però així com s'ha anat estrenyent el preu, per aquesta mitja de 20-22 c hi han d'anar 5500kgs.

Has notat que els pagesos el 2016 la portaven d'una manera i ara d'una altra? Pel tema de variació de preus?

No, la porten igual. De totes maneres la llana pel pagès fa un temps al manco deien que pagaven es tondre, però jo des de que sóc aquí, a vegades no els hi arriba pel camió de portar sa llana de sa finca a aquí, i ni es tondre. La única cosa perquè ho fan és per llevar-se-la d'enmig. 200 kgs a 5c son 10€, i hi ha tot els factures a reclamar per deu euros... és que no val res.

Les campanyes de recollida? Quines son ? Hi ha data límit?

Tonen el maig. Els contenidors es fan al juny o a sa primera setmana de juliol, quan total està tot tos. Segons l'any com els hi coincideixi el tema de segar o fer bales i tal, tonen més o prest o menys. Duem un contenidor aquí en terra i va allà (*al proveïdor*), els costos de manipulació son brutals. No hi ha marge per assumir costos. Anunciam en es pagès quin dia hi serà el contenidor aquí i els diem que recollirem llana, mínim una setmana o 10 dies.

Feu una campanya o dues?

Lo ideal son dues. Sa d'octubre no la fa tothom. A vegades n'hem tret es novembre. Però ho hem fet a treves den Nicolàs Cardona, jo puc mirar-ho que tindrè ses ventes a nivell de client. En Nicolàs Cardona a Menorca és qui té més historial de tots. La de juny-juliol es fa sempre. S'altra a vegades no volen entrades a fora (el proveïdor). Moltes vegades només en fem una perquè ens hem d'assegurar que els camions vagin plens. Si et queda un camió amb 1000 kgs llavors no els pots enviar.

Llavors la guardeu per octubre?

Clar, si et queden mitjos contenidors o un resto, ell (Nicolàs Cardona) després feia aquesta fina

d'acabar-ho d'omplir, o repartir-ho. T'ho he de mirar què fèiem però trob que en Nicolàs Cardona no ho volia fer a s'octubre per això, perquè no quedessin contenidors a mitges.

Com ho feu pel tema de preus? Com ho sabeu a quan us ho compraran?

Jo encara no he telefonat al proveïdor. A damunt l'abril el telefonés i li demanes a quin preu anirà sa campanya. Quan tens el preu, mires el cost del transport i dones es preu al pagès. Què passa, com que dones un preu a pagès, com no s'aprofitei tot, llavors t'ho descompten i hi perds. Jo hi va haver un any que hi vaig perdre.

Ells sempre marquen el preu? Aquesta diferència de 20c d'un any a s'altre?

Ho marca el mercat.

Hi ha cap sistema de traçabilitat de sa llana?

No, pesam per a cada pagès però llavors va tot junt.

No hi ha cap tipus de classificació? Es sap si un pagès la porta de més bona qualitat que s'altra?

Res, fins ara no es sap res. No saps de qui és no. Res, fins ara no s'ha controlat res de tot això.

Quina creus que és la problemàtica actual de la llana? Què suposa que es tracti com a SANDACH de categoria 3?

Avam, jo amb normativa no hi he entrat, però es fet que jo els a tenc que em premem de tant en tant i em demanen "hi ha manera de treure sa llana?" és per això que és un residu, que de fet, ni cremant, bé si un tens 2 sacs ho poses dins un fester i acaba cremant, però al no cremar és un problema per ells, és un residu per ells que dóna sarna, rates, etc. És un focus d'infecció i de brutícia.

Per sa feina vostra, que feu d'enviar-la, el tema és problemàtica de preus, problemàtica que no es tracta la llana de la manera que pugui tenir més preu...?

El problema és pur i dur econòmic. Perquè els preus que es paguen a fora no et paguen el transport. Perquè només que paguessin el transport diria; "qui la vulgui dur gratis que la dugui", però és que no cobreix ni el transport.

Ha pujat molt el transport ne els darrers anys?

De sa matèria prima i tal no. Però a dia d'avui s'hauria d'actualitzar

Però a dia d'avui 4 contenidors et costa el mateix?

S'hauria de mirar per si es necessita retorn, o no es necessita retorn. Perquè si allà on la portem la puc retornar amb cereal... s'hauria de mirar.

Si perquè sinó no saps si tens pèrdues no?

Si però avam, jo en el moment que telefono al proveïdor i em diu, et pago la llana a 5c, ni m'ho mir.

Quin és el mínim perquè et surti?

30c, si em dius mínim per a no guanyar res, si em brindessin 25c miraria es transport.

Per exemple si enguany et diuen 10c no et val la pena?

No, ni 10 ni 15 ni 20. Mínim 25c, per poder di, qui la vulgui llevar sense cobrar res, mínim 25c.

Amb aquest preu no li podeu pagar res al pagès. Per poder-li pagar, quin preu ha de ser?

A partir de 30c.

I llavors què li pagueu?

El diferencial, de 25 a 30c. Uns 5 cèntims. Tot això s'hauria d'actualitzar i mirar. Com a cooperativa actuem quan hi ha una problemàtica i està dins ses nostres mans, encara que no hi guanyem res i a vegades es referi sa feina, hem fet 1.500 accions d'aquestes. Hi esteim per això. Però una cosa és això i s'altra cosa es que hi hagus de posar bastants de dobles per cada contenidor. Això no es pot fer. Però el que si que és ver, ara tècnicament hi hauria d'haver un grup de gestió que hi hagués totes ses parts implicades perquè ara jo els sent, un diu, "jo faria açò", s'altre, " jo no se què", tècnics eh? Però que no siguem capaços de seure tots junts i dir. Tenim això, sa llana de 3 anys. "Tu des del teu punt de vista què faries, i tu què faries, i tu?" Joc crec que no és tant complicat però...

Tens idea perquè abans la llana de Menorca era molt ben considerada i ara no? (apareix en molta bibliografia, i la gent ho coneix)

Correcte, llana llarga...

L'empresa que abans la va comprar durant 30 anys a Menorca ara diu que la de Mallorca té més qualitat que la de Menorca.

Perquè s'ha evolucionat sa raça, s'han mesclat i s'ha evolucionat cap a races de més carn. I aquestes tenen sa llana més curteta, enrevoltadeta... És per un tema de races, segur.

No penses que sigui per un tema de com es porta sa llana?

Jo ara pel coneixement que tinc i del meu punt de vista no, és simplement races. Segur. Mallorca pensa que fa més anys que preserven la raça, i ho tenen més separat.

Allà tenen sa mateixa problemàtica. També tenen alguns artesans, que abans de tirar-la els hi donen, o els hi venen. I fan algunes cosetes. Abans si no m'equivoco ho feia Llucmajor que eren llaners però per temes de costos ho van deixar de fer, ara ho fa sa Cooperativa de Pollença, però pel que veig, ara volen fer una petita classificació de la llana que reben.

Seria lo normal.

Tenen un a premsa. Has mirat el tema de premsar-ho a Menorca?

Si vull parlar amb el de Pollença a veure quants kgs hi van amb sa premsa.

Tenies un contacte amb Triatges no?

Si, hauria de refrescar-ho, encara no he fet res. S'hauria de veure el cost de premsar-ho.

A Mallorca s'han embalat.

Si però ses bales redones per transport val molt malament perquè queden llocs buits. Si son bales quadrades o rectangulars si, però sinó...

Son redones per les fotos que he vist.

A Mallorca és molt diferent, en quan a volums. Allà hi ha grans finques que hi tenen molt de ramat, aquí no.

Quants pagesos us porten la llana aquí ?

Això és bo de veure. T'ho puc mirar. Seria d'aquesta zona.

Campanyes 20-21-22 i cap endavant

Les campanyes anteriors van ser polèmiques amb l'alternativa donada per la Conselleria d'incinerar la llana. Com va veure vosaltres la situació?

Crema no crema. Gent petita potser si se l'ha llevada d'enmig o l'ha cremada o enterrada, però son pocs, la resta la tenen a la finca.

Quantes tones calculeu que recollireu enguany?

Si s'avisava abans de tondre, però clar s'ha d'avisar abans de tondre, jo no sé, els 4 o 5 contenidors aquests supòs que hi serien. Però s'ha de deixar molt clar, fa molta por que no t'embarquin la llana dels dels altres anys i no estigui en condicions. Es clar si s'ha estat en bones condicions encara...

Lo dels altres anys ho voleu enviar?

No, però es clar, però t'ho encolomaran. Jo no ho vull fer no. Prometre un preu fins que no estigui tancat, no ho vull fer.

Donareu les indicacions pertinents perquè us portin la llana? Sacs i fermats, secs, però no saps què et portaran..

Què va, no els a conec ni res.

Però ells saben que com pitjor la portin menys en paguen.

Però els hi és igual, si un per portar sa llana cobren 10, 12 o 30€ es hi és absolutament igual. A un empresari l'únic que li pica és per residu.

Per ells és com un punt verd, no?

Si. Per sa majoria si. Llevat de 3 o 4 que en puguin tenir. Per sa majoria si, per suposat.

Penseu que us el comprarà CARMIEL WOOL?

Si jo puc telefonar. Si tu em dius, comença a moure hi puc telefonar.

Vosaltres heu de seguir el vostre funcionament. Però no saps si te la compararà?

Primer faig sa cridada amb ell per preu. I llavors em moc per si veig possibilitats o no.

Perspectives i idees de millorar per la campanya

Jo tampoc m'hi he dedicat perquè és un producte que no hi ha molt de volum, ni rendibilitat ni res. Econòmicament mou molt poc. I necessita, ja ho veus, sa gestió que necessita ...

Una pregunta que els hi fem als ramades és que si paguessin un poc més si estarien disposats a fer una tosa en un lloc que estigues net, a classificar sa llana, a enviar-la en millors condicions. Tu això saps si seria motiu que es pagués millor la campanya, els preus?

Desconec aquest mercat. Jo m'hi he ficat els darrers anys per necessitat però desconec aquest

mercat. Suposo que si, però s'hi hauria de ser ferina.

A Mallorca aquesta campanya que faran, faran una feina prèvia.

De triar?

Ja la fan sempre, com a mínim alguna cosa. Pel que van dir.

Però clar també, potser els hi garanteixen, t'ho puc mirar lo dels preus... Nosaltres per transport hem d'acabar venent a Catalunya o a València, perquè a la resta logísticament s'encareix moltíssim. Jo vaig contactar amb Extremadura, un any vaig contactar amb Salamanca però és molt car, infumable.

A Mallorca també anaven aquests preus. (Llegeixo de l'estudi de Mallorca 8-10 c. L'any passat 4c)

Però aquest preu és sense transport, que es queda a Mallorca?

Van tenir sa mateixa situació que aquí, per tema mercats tampoc es va treure durant uns anys. Hi ha una empresa catalana que es diu RMT que abans comprava a Menorca ara compra a Mallorca, ara li vull contactar a aquesta empresa per saber més. Tu no hi has contactat?

No perquè és el contacte d'en Nicolàs Cardona, si ell et dona els noms.

Hi no ho vols intentar?

Tenia el contacte/ sa distribució en Nicolàs Cardona.

Ho fas per deferència? Que no hi hagi competència? Trobes que enviarà llana en Nicolàs Cardona?

Sa filla es va posar en contacte amb mi fa un temps i em va dir que ja no ho farien. Però tampoc ho se segur.

I per això no hi voleu contactar?

A Catalunya n'hi ha un de fort, que és aquest (RMT) i quan jo hi vaig contactar feia feina amb en Nicolàs Cardona.

Però ara ja no hi farà feina?

Ho miram. Si em dieu ho mirarm.

Ho deia perquè potser el transport és mes car a València. És RMT, J.Iglesia.

Si és J.Iglesias.

A l'estudi de Mallorca diu que durant 30 anys la compraven a Menorca, que ara no sortien els nombres i que la de Mallorca era de més qualitat.

Per raça. S'ha posat raça càrnica.

Conclusions

Alguna proposta per a sa nova campanya?

Cada mig any telefono als proveïdors. Entenc que és una necessitat i s'ha de llevar.

Entens que és llevar un residu i no com un producte?

Exacte.

Perceps interès per la llana i possibilitats de mercat?

Si no ho mous tu, interès per tema llana a no n'hi ha.

I el tema del curs? (de compostatge de llana per fertilitzants)

Ho organitza el CIME perquè el sector demana solucions per a poder treure això . És una qüestió que s'ha d'aclarir amb el s mínims costos per l'administració, per sa cooperativa.

Tu no li veus possibilitat a tornar-li a donar un valor a sa llana?

Depèn des mercat.

A nivell més local?

Sempre ratllam de molt poques quantitats. A veure no sé, què ens expliquen al curs. Com que hi ha l'Associació d'Ovella Menorquina no m'hi he posat massa. Som conscient de sa problemàtica. A més quan son llanes que d'aquesta qualitat o la treus per a ús industrial o no et val per res. A més no tenim infraestructures per a res. A Menorca tenim una falta d'infraestructures i instal·lacions. Només hi ha infraestructures per a llet. Per carn, mira com estan els escorxadors, mira com està tot. Enguany mira quants engreixadors han tancat, gent que engreixava 20-30-40-50 vedells. Passarà igual que es peix aquest estiu. Carn de Menorca a ses cartes, però carn de Menorca, no n'hi haurà. I t'ho garanteix jo, enguany hi haurà poca cosa.

Trobeu que falta inversió en indústria?

De processament, de transformació. No hi ha de res, ni de fruita, ni de verdura, ni de res, només n'hi ha de sa llet. I sa llana mateix, quan dius per fer bales, per compactar. Econòmicament no hi ha res que sigui rentable pels volums que hi ha. Jo no hi he dedicat més perquè no hi ha res que sigui rentable.

Tens contactes amb Mallorca?

Amb Pollença. En Paco o en Martí. Ara els telefonaríeu per a saber què faran aquesta campanya.

Em podràs enviar dades?

Si t'ho deixaré fet avui. Jo et puc enviar el més recent. El que té més històric és en Nicolàs Cardona.

Em pots passar el seu contacte?

Si (em facilita dades Nicolàs Cardona).

Se li explica un poc la situació de Mallorca segons l'estudi que ha fet Mallorca Rural.

Hi ha gent de Mallorca que ha comprat benes de Menorca per una bona llana per a artesanes de Mallorca.

Son la gent de Llanatura que estan provant coses.

Es productor no ho ha reclamat no se li ha posat molta importància i ningú ho ha fet res. Perquè les pells abans se'ls hi donava molt de valor i ha gent que hi ha fet molt de doblers amb les pells. Aqueta proveïdor (CARMIEL WOOL) hi feia feina amb pells també.

Entrevista 08/06/23

Nom de la persona entrevistada: Pedro Mercadal Pons

Lloc de feina: antic propietari de DALRIT

Antiguitat: Des dels 13 anys fins a la jubilació.

En Nicolàs Cardona de Quesos Torralba em va comentar que que vostè també arreplegava llana a Menorca.

En Nico feia molt poca cosa, el que feia més era Pons Marín.

Nicolás Cardona havia arribat a enviar 40.000 kgs.

Els arreplegaven 2 containers. En Pons Marín és el que en feia més.

En Nicolás em va comentar altres persones que recollien llana abans i que alguns ja s'havien mort.

Ara ho duu el fill d'en Pons Marín, però no porta llana. El meu pare i en Toni Quintana surten d'allà mateix. D'una segregació de l'any 1939 i van sortir dues empreses, una era Francisco Quintana i eren descendents de Pedro Florit Camps, que n'embarcava molt de llana, i era un concho del meu pare. Això era abans de la guerra, dels anys 20. El meu pare va començar l'any 1940 a fer un poc de cosa, tot d'una en feien poc i va anar creixent i sempre ho enviava al mateix lloc; viuda de Jacinto Llonell, son catalans. Era el qui la comprava tota.

Tota la de Menorca?

Jo diria que sí, no ho puc assegurar. És el que la feia rentar i la venia neta.

Quan de temps va enviar llana?

Dels anys 40 fins els anys 80 aproximadament. Es guanyava poc i es va deixar de fer. I després va ser quan crec que ho van començar a fer les cooperatives.

Comparat amb el que son els preus d'ara es guanyava més.

Nosaltres el màxim crec que ho vam vendre crec que a 30 pessetes kg.

Vostès es dedicaven al formatge però?

Era un complement, el pagès portava el formatge i deia, et portaré la llana i tenien un petit local on posaven la llana i quan n'havien arreplegat per un container l'enviaven. Que en aquella època no hi havia containers, eren saques grosses d'1.80 m, la ben apretàvem, ens hi posàvem dins per apretar-la.

En Nicolàs Cardona em va comentar que al seu avi li havien arribat a pagar 90 pessetes al Kg.

Pot ser, jo diria que menys preu. No em quadra. Però pot tenir raó.

Si fa molta estona...

Precisament les factures del meu pare era "Pedro Mercadal Florit, exportador de quesos y lana". Les tinc.

L'estudi que estem fent era dels darrers 10 anys però aquesta informació és molt preuada.

Nosaltres ho vam deixar quan va començar la cooperativa. Era un moment que anava a 5 pessetes,

va anar a un preu tant tirat que la gent fins i tot la cremava...

Vostès sempre ho enviàveu al mateix proveïdor?

Enviàvem el contenidor, als darrers anys, això pocs anys perquè sempre eren sacs que ho embarcaven amb camions. Uns saques que ens enviaven buides.

Li anàveu a cercar la llana al ramader?

No, la portaven ells generalment. No vull dir que algú que en tingués molta no se li recollís. En general no en tenien gaire, portaven dos sacs, llevats de llocs que en tenien molta de per Ciutadella. La pesàvem allà, casi sempre tenien una romana, l'enganxàvem allà i la pesàvem.

Jo ho he fet (exportar llana) però el nom era del pare. Jo hi he intervingut amb feina molt d'anys, els anys 60 i 70.

I recollien la llana de la primera tosa o també de la segona?

De les dues. La d'octubre no era tant bona. Era sa més senzilla, però com que la mesclàvem, bé el comprador ja ho sabien.

La teníeu estojada?

Si teníem un soterrani gran, encara hi ha es forat. Venien amb els sacs i la pesàvem i l'estojaven i el dia d'embarcar fèiem els sacs grossos.

No hi havia cap intermediari, era del pagès a vostès no?

Com que era una cosa tant insignificant... bé, el majoral a vegades intervenia, qualche majoral demanava una petita comissió, aquella època que el majoral existia...

De quilos que enviaven se'n recorda? Té dades?

No.

Per què ho van deixar de fer?

Ja no ens va interessar. Nosaltres tocàvem molt de pinso també. Molta quantitat. Allò (la llana) era complementari. I va arribar un moment que sanitat ens va dir; "al magatzem o formatge o pinso", i va ser quan vam tallar en sec de no fer aquestes feines. Nosaltres som els formatgers més antics de Menorca. Vam deixar el pinso i la llana, als anys 80 ja.

Què en pensa de la situació de la llana actualment?

La llana crec que el problema és la feina que duu, perquè el pagès mai en traurà res. Un valor damunt la llana contant la feina amb el que val les hores... però com que l'han de pelar tant si els hi agrada com si no els hi agrada... és un cost afegit al be.

Però antigament era molt preuada la llana de Menorca, l'exportaven per Europa, no?

Bé, sempre s'ha pelat perquè no hi havia més remei. Això no vol dir que alguns anys no pugés al preu per una guerra o pel que sigui...

Si, el que li coment és dades dels historiadors, de fa segles...

Són "supuestos"... La meua impressió és que no tornarem a tenir preu de la llana, un valor afegit per aconseguir pagar alguna cosa dels costos, no per beneficis. Pot estar segura que és així.

Com li trobem la solució?

Sempre hi deu haver algú que la compri.

Ara fa 4 anys que no es ven.

Això confirma el que li dic. La única solució és que es pagués es transport.

No la volen ni regalada.

Dona afirmació al que jo li dic. Això no tornarà.

A Mallorca intenten fer coses...

És d'una categoria superior. Potser serveix per a fer curtits de vestir, per fer jerseis.. la llana d'aquí sempre l'han emprada per manta. Per ben bé lo darrer i per això no té preu.

VETERINARI

Entrevista 25/08/23

Nom de la persona entrevistada: Sebastià Truyol

Data: 25/08/23

Lloc de feina: Veterinari ADS Ovella Menorquina

Des de quan et dediques a fer de veterinari? A quina tipologia de finca (només ovella raça menorquina, etc.?)

Fa 25 anys. Vaig a totes les finques, sobretot oví. Abans feia vaques però ara sobretot ovelles.

Quants llocs visites normalment? (estan associats a l'Associació Ovella Menorquina)

Diria que unes 200. Ho vam mirar pel tema de sa llengua blava. N'hi ha unes 80 o 90 que tenen menys de 20 benes. Hi ha moltes finques que son molt petites. Unes 70 finques amb ovella menorquina.

Com està el tema de sa llengua blava?

Està bé. No se'ns ha notificat res.

En els darrers anys, les guardes dels ramaders ovins han anat augmentant o reduint-se? (els darrers 3 anys)

Jo vaig amb s'idea que no s'han mogut gaire. Hi ha llocs que lleven vaques i posen ovelles. D'altres que han desaparegut les ovelles i es dediquen més a ses vaques. Abans gairebé totes les finques tenien 10-15 ovelles, aquestes de 10 o 15 gairebé totes aquestes han desaparegut, s'han dedicat més a les vaques, a no sé que tinguessin un tros de finca que pugui ser bona per ses ovelles. Trossos que no es puguin llaurar amb el tractor, o tingui mata o garriga, les ovelles van molt bé, perquè ho mena net. Jo vaig amb la idea que més o menys igual els darrers 3 anys. A Espanya ha davallat. Trob que 2010, 2012, jo solia anar als congressos, i fins 2018 va davallar de 20 milions a 17 milions de bens. Per això va car. Enguany s'ha pagat molt bé es be. Per Pasqua sempre anava a 3€, 3.5€ i s'ha mantingut a 5€ de canal. No hi ha res de be. No tenim prou producte per abastir amb sa gent que ve. Ni pensar-hi.

Quants tenen Certificació ecològica?

No t'ho puc dir però si que hi vaig. No n'hi ha molts no. No ho sé cert. N'hi ha que no ho sé cert que ho son. Supòs que una vintena. N'hi ha que ho sé cert que ho son. Per exemple hi ha sant Josep de Ferreries... no ho sé cert.

Què en fan de la llana els ramaders que visites?

La trobes per allà amontonada. Si es volgués treure llana, en trobaries. Amontonada vull dir amb sacs i un damunt s'altre. N'hi ha que el tenen a redossa d'altres que ja la tenen per defora. N'hi ha que la cremen. N'hi ha que la duen a algun lloc que allà quedi, un claper...

Vols dir que la van acumulant?

N'hi ha que ja ho veuen com a perdut acumular i fan qualque cosa, la lleven, o la cremen... perquè com que ja fa 4 o 5 anys que remena i que no veuen sortida, ells mateixos així com poden la van portant. Però hi ha llocs que si els hi diguessis "davalla tota sa llana a sa cooperativa" trobarien un

remolc o un camió de llana, n'hi ha que si que la guarden. Un tant per cent d'arreglada i un tant per cent que ja fan coses, a veure si es podreix, etc. De moment és un desperdici.

Et comenten la problemàtica de sa llana els ramaders que visites?

Si bonu el que volen ells és que si hi hagués un camió i se l'endugués no demanarien res. Després si veuen que poden treure qualche cosa, tothom vol treure-hi però els hi fa nosa. Ho han provat amb el consell qualche reunió, què fan, què deixen de fer...

N'hi ha un que ja ho feia, que amb una base, sosa potàssica, la fonia, en Bep des Tudons, i van fer com un curset i cosa. Si vols que et digui que amb això, que està molt bé, perquè llavors ho pots tirar, però amb poca quantitat perquè és una base molt forta. Primerament crec que el procediment és perillós, et pots cremar, algú estarà més despistat... jo ho veig una mica així.

Em sembla el que em falta, potser la universitat s'hi ha ficat no ho sé, però crec que aquesta base s'hauria després de neutralitzar. Tu tens aquesta base, que és forta, primerament s'ha de diluir molt per poder després tirar a ses plantes, perquè sinó les crema, però hi hauria d'haver un sistema, que no ha de ser tant difícil, de neutralitzar aquesta base i que la pogués manejar tothom. Això és una cosa de TIRME o amb el qui es fa feina amb això. Qualsevol base fondria, però després per manejar-ho, no ho tenim bé, algú que s'hi posés ho aclariria.

El que van mostrar va ser amb bidons de 100 litres..

No, ha de ser una cosa grossa

Li explic l'experiència del curs i d'en Bep des Tudons i la nota interpretativa del Servei de Ramaderia

Coneixes altres experiències que s'hagin fet coses a Menorca? He contactat amb anteriors directors insulars, tècnics, però no he trobat res.

De petit l'arreglaven tota perquè es venia molt bé i se l'enduïen a fora. No conec altres experiències. El que penso és que s'hauria de fer més gros (el fer fertilitzant) i una cosa més grossa i que després la gent s'ho pogués endur però que ja no fos perillós, neutralitzat.

Li explico experiència de TIRME

Una vegada vaig anar a vacunar aquí, un carnisser que ara va llevar ses benes

També ho feia?

Ell la posava en un munt, i la regava. Em va dir que la llana no era un problema, la gent diu molt, però no és un problema.

Qui?

En Rubí. Tenia un rincó, i la banyava de tant en tant, i em va mostrar que davall era negra, ja s'havia fus. Jo vaig amb s'idea que no hauria de volar. Tothom diu que és molt mal de fondre però no sé. En Bep també la utilitza per encoixinar arbres... Això son petites coses.

Aquest home (en Rubí) m'ho va mostrar i em va dir això.

Li explic que hi ha experiències de compostatge a Mallorca

A vegades he pensat, dins jo eh? Donant voltes, sa llana ja ningú vol dur un jersei de llana, però lo polit és que la poguessin transformar en una cosa més fina o tenir un sistema que fessin teles molt finetes, però es clar, això és una tecnologia que jo no la control ni res. Tal vegada et

venguessin una jaqueta, una camisa, però que fos primeta... jo no ho control, però supòs que tornaria a partir sa cosa. Igual que això que m'has explicat de s'aïllant està molt bé (experiència de Mallorca), però s'ha d'anar molt viu, ha d'estar tractada.

Si, han estat molt d'anys investigant-ho. Han apostat per una via que han pogut solventar aquest problemes. Però per un determinat ús. Son diferents sortides que s'han d'anar mirant.

Si, el que es pogués treure per coses més bones, i s'altra poder-ho convertir amb abono.

Tu com a veterinari...

Jo com a veterinari pens que s'hauria de llevar tota. És un perill. Sa sarna.

Pel fet que està categoritzada com a SANDACH?

Ningú ha dit res i ningú s'hi ha posat mai, però si que he trobat finques amb sarna. Si que cada vegada n'hi ha menys pels tractaments que es fan a ses benes, enguany no sé si n'he trobat cap amb sarna. Però fa 10 anys n'hi havia encara. Però fa molta por, perquè tu saps que sa sarna queda allà arrinconada amb ses petites tonteries aquestes. Per jo cada any s'ha de retirar tota, o posar enfora dels estables i dels bouers.

Hi ha hagut algun problema sanitari relacionat amb el tema de sa llana?

No, però el que passa, com és això, vaig xerrar amb n'Ague un dia, i em va dir que s'havia d'anar molt viu amb es tema de sa llana, hi ha malalties que poden quedar com a espores d'animals morts o això, i podria quedar també a sa llana, i el cap de 4 o 5 anys poder tornar a sortir. La llana podria ser una cosa de transmissió de malalties.

Com a raça d'ovella menorquina abans la llana era molt preuada, segons la bibliografia, però ara quan parles amb la gent que comprava llana a Menorca diuen que és d'una categoria no molt bona, basta. Com a raça, ha pogut variar la llana amb el temps que ha passat fins ara?

Avam com a raça menorquina és basta. Les altres son més curtetes, més fines. La menorquina s'assemblaria a sa latxa, a races lleteres.

Però no és que hagi variat la llana pels diferents usos que se li va donar als bous?

Gens. No, de l'any 2000 a ara, trob que es va crear a l'any 1997 sa raça menorquina, es va descriure i això. Bé això ve de sempre. Hi havia ses benes i van agafar es morfotip que hi quedava.

Està caracteritzada la llana d'ovella menorquina? Amb quins paràmetres?

Com veus el futur de la ramaderia en general i de la llana en particular?

Damunt Menorca vaig amb s'idea que s'ovella quedarà. Hi ha unes 15.000 ovelles damunt Menorca, de reproductores, hi havia escrits de fins a 40.000 ovelles, del 1600 per aquí damunt. Menorca té moltes zones que son més de garriga i cosa d'aqueta i el be aguanta molt més que la vaca. Per avall no se'n anirà. És el que jo pens.

I la llana?

Sa llana s'han de cercar coses d'aquestes. Per jo s'ha de fer feina amb abono, per llevar tot el que ens sobra i poc a poc anar fent feina per coses més fines, i si algú troba cosa per fer teles més fines o coses més fines supòs que també triomfaria, però aquí i a una altra banda. Diferents línies. Ho veig molt polit, però es clar, quan veig la quantitat de llana que empren...

I el que t'he comentat abans de l'abono, de neutralitzar perquè el pagès no tingués un perill per ell. I si ho poden fer sense posar la sosa potàssica millor, com això que fan a Mallorca.

Coneixes algun lloc que facin coses artesanals amb llana?

Aquí no, a Mallorca Llanatura.

Sa mitjana de nombres d'ovelles de cada finca quines son?

Finques grosses n'hi ha 4 de més de 400 ovelles:

Ses Truqueries 500, Torre Nova 450, Son Joanet 500 i pico, Son Camaró 400. Després jo supòs que si vam calcular que en teníem un centenar de menys de 100 ovelles... Pensa que son molta gent que fa feina amb una altra cosa i llavors les té per fer net, maneig. Aquests de menys de 20 alguns no demanen ni subvenció ni res, les tenen per fer net. Ho sé, un és mestre d'escola, l'altre és una altra cosa i hi van el cap de setmana.

No en fan producció?

Si en fan perquè no els hi costa res però les tenen més per maneig. La resta de llocs, un altre centenar, tindrien de 50 a 100 ovelles.

Avui en dia tot està molt estandarditzat, per exemple els que tenen hivernacles, el cultiu hidropònic, en comptes de fer-ho damunt gravilla, jo què sé, ho fessin damunt d'un saquet de llana.. però aquí també tenim la traçabilitat

Li mostro una fotografia d'un sistema igual

Si això.

El problema és de preus. Parlant amb la gent del sector que processa la llana diuen que el procés és car. El producte és molt bo, però només el cost del rentat ja té un cost elevat. Treballar amb llana bruta el cost és menor. El que estic intentant veure també és què s'havia fet a Menorca amb temes de llana, però pel que veig s'ha fet poca cosa.

HISTORIADOR

Entrevista 20/04/2023

Nom: Miquel Àngel Casasnovas

Lloc de feina: Director I.E.S Josep Maria Quadrado Ciutadella, historiador i científic

Perquè la llana de Menorca era tan preuada a Europa? La qualitat d'avui en dia de la llana menorquina és inferior a altres llanes de l'estat espanyol.

No hi ha gran documentació d'època medieval. Només en arxius italians, els atacs turcs van destruir els arxius.

Quina és l'evolució de la seva comercialització?

A la segona meitat del SXIV s'exportava a Itàlia i a Catalunya (Barcelona). Sa qualitat era excepcional. Hi havia grans mercaders i manufacturadors de teixits de llana com la Casa Datini, Prato (Toscana) que comerciaven amb llana de Menorca i el seu preu era més elevat. En les ordenances gremials de Barcelona figura la reserva de llana de Menorca per draps de més qualitat.

Tots els llocs tenien el seu ramat d'ovelles. Hi ha documentació de finals del SXV on consten arrendaments. Durant els atacs dels turcs entre SXVI i XVII es va perdre molt bestiar, això es veu reflectit en les mitjanes de l "Història Econòmica de Menorca".

El negoci de la llana hi participaven propietaris, mercaders. En els contractes d'arrendament hi figura que es pot pagar amb formatge i llana.

A mitjans del SXVII baixa el preu de cotització de la llana. Això és degut a la forta depressió que pateix Europa (també del sector teixits d'Europa i sobretot Itàlia), la importació massiva de teixits del nord d'Europa, que fa que la demanda baixi i això fa que s'aposti per a reduir pastures i augmentar el cultiu de cereals. Però durant els SXVIII i SXIX encara s'exporta llana.

També hi ha importació de llana de fora. Durant el SXVIII els anglesos augmenten el consum de carn i importen bestiar de carn. La flota anglesa de soldats que arriben és molt gran i s'han d'alimentar.

A Menorca no hi va haver indústria llanera, el sector tèxtil a Menorca era de cotó "La industrial Mahonesa", però si que hi havia un gremi important de paraires i teixidors a Ciutadella i amb oficis al voltant de la llana. En el Museu Municipal de Ciutadella hi ha un teler de 1830 i la Iglesia del Sant Crist dels paraires (construïda al SXVII) indica que aquest ofici era particularment important.

Al SXVIII l'elaboració de llana és poc important. Cobria bàsicament el consum intern. En els segles en que la producció de llana era tan preuada hi havia una pugna entre els que la comercialitzaven a fora i els que la volien treballar a Menorca.

Al SXIX va quedar a un nivell artesanal i de consum propi, molt de llocs que feien el seu propi teixit.

Pel que és el còmput general de l'economia de Menorca a partir del SXVII la comercialització de la llana ja entra en decadència.

Segons valoració de Miquel Àngel Casasnovas pot ser que la llana hagi perdut qualitat durant aquest segles perquè les ovelles van passar a ser criades més per a producció de carn que per llana ja a mitjans del SXVII.

Associació
leader
ILLA DE MENORCA

ASSOCIACIÓ LEADER ILLA DE MENORCA

Tel. 971 35 56 60
leader.menorca@cime.es
www.leadermenorca.org

**Fons Europeu Agrícola de
Desenvolupament Rural:**
Europa inverteix en les zones rurals

